

แนวทางการเตรียมความพร้อมของคนไทย
เข้าสู่ยุคสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ

โดย

พลตรี วสุ เจียมสุข
ผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ 17

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 62
ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2562 – 2563

หนังสือรับรอง

วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ ได้อนุมัติให้เอกสารวิจัย ส่วนบุคคล เรื่อง “แนวทางการเตรียมความพร้อมของคนไทยเข้าสู่ยุคสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ” ลักษณะวิชา สังคมจิตวิทยา ของ พลตรี วสุ เจริญสุข เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร การป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 62 ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2562 – 2563

พลโท

(พิสิทธิ์ ปฐมเมธ)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ

บทคัดย่อ

เรื่อง แนวทางการเตรียมความพร้อมของคนไทยเข้าสู่ยุคสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ
ลักษณะวิชา สังคมจิตวิทยา
ผู้วิจัย พลตรี วสุ เจียมสุข **หลักสูตร** วปอ. รุ่นที่ 62

ประเทศไทยกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากรครั้งสำคัญ คือ การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยสัดส่วนจำนวนประชากรในวัยทำงานและวัยเด็กลดลงเนื่องจากอัตราการเกิดและอัตราการตายของประชากรลดลงอย่างต่อเนื่อง ทำให้ประชากรไทยโดยเฉลี่ยมีอายุยืนยาวขึ้น นับว่าเป็นประเด็นปัญหาที่ทวีความรุนแรงขึ้นตามลำดับ จากการศึกษาได้พบว่าปัญหาของประชากรในวัยสูงอายุส่วนใหญ่ไม่มีเงินเก็บออมไว้ใช้ในบั้นปลายชีวิต กล่าวคือ เมื่อเกษียณอายุในวัยทำงานแล้ว ก็จะมีเงินพุงยุบหรือขาดรายได้ให้การอุปการะเลี้ยงดู ซึ่งปัญหาเหล่านี้ก็จะต้องไปสู่รุ่นหลังทำให้วัยรุ่นหลังต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในการดูแลผู้สูงอายุ จึงทำให้เกิดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจช้าอันเนื่องมาจากจะต้องคอยเอางบประมาณในส่วนนี้มาบำรุงเลี้ยงดูผู้สูงที่ไม่สามารถดูแลตัวเองได้ โดยรัฐบาลได้มีแนวนโยบายในการปฏิรูปประเทศไทย โดยกำหนดกรอบการปฏิรูปภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ในยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเป้าหมายหลักคือ การพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยเป็นสำคัญ ซึ่งแนวทางในการแก้ไขเพื่อให้ผู้ก้าวไปสู่วัยสูงอายุมีความพร้อมในการใช้ชีวิตแบบที่ไม่ต้องพึ่งพาลูกหลานนั้น จะต้องอาศัยภาครัฐและตัวบุคคลที่จะก้าวเข้าสู่ผู้สูงอายุให้มีความพร้อม เช่น ภาครัฐควรจะต้องมีนโยบายแบบแผนชัดเจนในการกำหนดยุทธศาสตร์และนโยบายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุอย่างเป็นรูปธรรมใช้งานได้จริง เพื่อเตรียมความพร้อมรับมือกับสถานการณ์ประเทศไทยเข้าสู่ยุคผู้สูงอายุอย่างเต็มที่ และส่วนของตัวบุคคลที่จะก้าวเข้าสู่ผู้สูงอายุก็ต้องวางแผน เตรียมความพร้อมรับมือกับการดำเนินชีวิตในวัยหลังเกษียณ ทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม รวมไปถึงด้านการเงิน เพื่อพร้อมรับกับความเปลี่ยนแปลงในชีวิต โดยจะต้องคำนึงถึงคนรุ่นหลังซึ่งจะต้องดำเนินชีวิตแบบไม่เป็นภาระกับคนรุ่นหลังอย่างมีความสุข เพื่อให้ประเทศไทยได้มีการพัฒนาศักยภาพอื่นๆ อย่างมั่นคง ยั่งยืนและเข้มแข็งต่อไป

Abstract

Title : Method of Quality Preparation of Thai People for Aging Society
Field : Social Psychology
Name : Maj.Gen. Wasu Chiemsuk **Course NDC Class** 62

Thailand is encountering a serious demographic change. That is to become an aging society. The proportion of the working age and childhood population decreased due to the continued decrease in the birth and mortality rates of the population. This has caused the average Thai population to live longer, which is an increasingly serious problem, respectively. Studies have revealed that the problem of most elderly people is that they do not have savings for the end of their lives, so when they retire, they have to rely on their children to support them. These problems are going to affect the next generations, causing them to carry the cost of taking care of the elderly. It causes slow economic development due to the need to take the budget in this part to nourish the elderly who cannot take care of themselves. The government has a policy to reform Thailand setting a reform framework under the 20-year national strategy which the main goal is to develop the people in every age and aspect. The solution to the problem for those who have advanced to the elderly to be prepared to live their lives without relying on their children must depend on the government and the individual to step into the elderly to be ready. For example, the government should have a policy by means of clear regulations in formulating strategies and policies relating to the elderly in a concrete and practical way. In order to be prepared for the situation of Thailand entering the age of the elderly, and the personal part that will step into the elderly must plan for their own lives after retirement for physical, mental and social aspects as well as finance part. Also, it is to be ready for the change in lives. It must consider the next generations who will have to live lives without burden to the next generations with happiness, and to enable Thailand to develop other potentials in a stable, sustainable and strong way from now on.

คำนำ

รายงานการวิจัยเรื่อง “แนวทางการเตรียมความพร้อมของคนไทยเข้าสู่ยุคสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ” นี้ เป็นการศึกษาในด้านสังคมจิตวิทยา จากสภาพสังคมปัจจุบันและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับประเทศต่างๆ ทั่วโลก คือ การสูงอายุของประชากร ประเทศไทยก็ได้เข้าสู่สังคมสูงอายุเช่นเดียวกัน โดยใน พ.ศ. 2564 จะมีผู้สูงอายุในประเทศมากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด ความท้าทายจากการก้าวเข้าสู่สังคมสูงอายุ คือ ประชากรสูงอายุจะมีคุณภาพชีวิตที่ดี ทั้งทางด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมได้อย่างไร และกลุ่มประชากรก่อนวัยผู้สูงอายุ จะมีการเตรียมความพร้อมเพื่อก้าวเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพได้หรือไม่ ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะมีการขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุภายใต้แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ตั้งแต่ พ.ศ.2545 และได้มีการประกาศพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 เพื่อให้การคุ้มครอง ส่งเสริม สนับสนุนผู้สูงอายุตามสิทธิที่พึงได้รับ แต่การดำเนินงานด้านผู้สูงอายุที่ผ่านมายังไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ขาดการบูรณาการระหว่างหน่วยงาน และภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง หากประเทศไทยยังไม่บูรณาการงานด้านผู้สูงอายุอย่างแท้จริง อาจไม่สามารถจัดการกับความท้าทายที่จะเกิดขึ้นจากการก้าวเข้าสู่สังคมสูงอายุได้

พลตรี

(วสุ เจียมสุข)

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 62

ผู้วิจัย

กิตติกรรมประกาศ

เอกสารวิจัยส่วนบุคคลเรื่อง “แนวทางการเตรียมความพร้อมของคนไทยเข้าสู่ยุคสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ” เล่มนี้สำเร็จได้ ด้วยความอนุเคราะห์จากคณาจารย์ในวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร วิทยาการที่ได้ให้ความรู้ และให้คำแนะนำอย่างดียิ่ง ตลอดจนขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ของวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สถาบันวิชาป้องกันประเทศ ทุกคน ที่ให้การสนับสนุนกิจกรรมสำหรับนักศึกษามาโดยตลอดตั้งแต่เริ่มเข้ารับการศึกษา และขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งสำหรับกลุ่มประชากรผู้ตอบแบบสอบถาม ทำให้การศึกษาของผู้วิจัยดำเนินไปอย่างราบรื่นและสามารถนำเสนอเอกสารวิจัยฉบับนี้ได้สมบูรณ์ หากมีข้อผิดพลาดประการใด ผู้ศึกษาขอน้อมรับและขออภัยมา ณ ที่นี้

พลตรี

(วสุ เจริญสุข)

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 62

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
Abstract	ข
คำนำ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญตาราง	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	4
วิธีดำเนินการวิจัย	4
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	5
คำจำกัดความ	5
บทที่ 2 ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	7
แนวคิดทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุ	7
ยุทธศาสตร์และนโยบายต่างๆ ของภาครัฐต่อการเตรียมความพร้อม	
ของผู้สูงอายุในไทย	16
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	38
กรอบแนวความคิด	42
สรุป	43
บทที่ 3 ข้อจำกัด ปัญหาและอุปสรรคต่อแนวทางการเตรียมความพร้อม	
 ของคนไทยเข้าสู่ยุคผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ	44
สถานการณ์ของผู้สูงอายุในปัจจุบัน	44
ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการเตรียมความพร้อมกับการรับมือประชากร	46
มาตรการ รูปแบบ ในการเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุในประเทศไทย	49
สรุป	51

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4	
แนวทางการเตรียมความพร้อมของคนไทยเข้าสู่ยุคสังคมสูงวัย อย่างมีคุณภาพ	52
วิเคราะห์ผลการดำเนินงานด้านสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ	52
วิเคราะห์การจัดสรรงบประมาณรายจ่ายด้านสวัสดิการผู้สูงอายุ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	58
วิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดในการดำเนินงาน	59
วิเคราะห์ภาระงบประมาณรายจ่ายที่รัฐบาลต้องรับภาระ	61
วิเคราะห์การจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุของประเทศไทย และต่างประเทศ	62
สรุป	63
บทที่ 5	
สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	64
สรุปผลการวิจัย	64
ข้อเสนอแนะ	68
บรรณานุกรม	73
ประวัติย่อผู้วิจัย	74

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
3 - 1	โครงสร้างประชากรโลกและประชากรไทย	45
4 - 1	ข้อดีและข้อเสียของการขยายอายุเกษียณราชการ	56
4 - 2	สรุปเปรียบเทียบระบบการดูแลผู้สูงอายุในต่างประเทศ	62

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในโลกปัจจุบันประเทศต่างๆ ได้หันมาศึกษา และตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของประชากรในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจกันเป็นอย่างมากทั้งในระดับชาติและในระดับโลก เนื่องจากมีผลกระทบอย่างกว้างขวางในระดับมหภาค เช่น ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (Gross Domestic Product : GDP) รายได้ต่อหัวของประชากร การออม และการลงทุน งบประมาณของรัฐบาล การจ้างงานและผลผลิตของแรงงาน อีกทั้งในระดับจุลภาคได้แก่ผลกระทบต่อตลาดผลิตภัณฑ์และบริการด้านต่างๆ โดยเฉพาะ ด้านการเงิน และด้านสุขภาพการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจึงเป็นเรื่องเร่งด่วนสำคัญที่ต้องการการวางแผนอย่างเป็นระบบและเริ่มดำเนินการล่วงหน้าเนื่องจากมาตรการต่างๆ หลายนโยบายแล้วแต่ต้องใช้เวลาในการดำเนินการกว่าจะเห็นผลอย่างเป็นรูปธรรมในสังคมโลกปัจจุบัน สถานการณ์ประชากรกำลังเป็นที่ได้รับความสนใจ โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับโครงสร้างประชากรที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นสังคมที่เข้าสู่ “สังคมผู้สูงอายุ” (Aging Society) ประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging society) แล้วหากพิจารณาจาก คำจำกัดความที่ว่าสังคมผู้สูงอายุคือสังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปี ขึ้นไปมากกว่า 10% หรือมีประชาชนที่มีอายุ 65 ปี ขึ้นไปมากกว่า 7% และยังคงคาดการณ์ว่าในอีก 20 ปีข้างหน้า สังคมไทยจะเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) โดยพิจารณาจากจำนวนประชากรที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไปมากกว่า 20% หรือมีประชากรที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไปเกินกว่า 14% คาดว่าในปี 2571 ประเทศไทยจะมีผู้สูงอายุ 60 ปี 23.5% กล่าวโดยรวมคือ ประเทศไทยจะก้าวจากสังคมผู้สูงอายุ เป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ ในเวลาเพียง 20 กว่าปีเท่านั้น ซึ่งถือว่าใช้เวลาน้อย ในขณะที่กลุ่มประเทศที่เป็นคลื่นระลอกแรกของสังคมผู้สูงอายุซึ่งส่วนใหญ่เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ใช้เวลาค่อนข้างมาก เช่น ฝรั่งเศส ใช้เวลา 115 ปี สวีเดน 85 ปี ออสเตรเลีย 73 ปี สหรัฐอเมริกา 69 ปี เป็นต้น ทำให้ประเทศเหล่านี้มีเวลาปรับตัวปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุอย่างเพียงพอ ขณะที่กลุ่มประเทศที่เป็นคลื่นลูกที่สอง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นประเทศ กำลังพัฒนา ใช้เวลาสั้นกว่ามาก เช่น ชิลีในเวลา 27 ปี จีน 26 ปี ไทย 22 ปี สิงคโปร์ 19 ปี เป็นต้น ทำให้มีเวลาเตรียมตัวน้อย ประเทศไทยเมื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุจึงควรมีการเตรียมการเพื่อรองรับโดยเมื่อมีคนแก่หรือคนชรามากขึ้น สัดส่วนคนทำงานลดลงผลผลิตโดยรวมก็จะลดลง ส่งผลให้รายได้ของประเทศลดลง เกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจของประเทศได้ผู้สูงอายุต้องเกษียณจากการทำงานไม่มีรายได้ต้องอาศัยรายได้จากเงินที่เก็บออมไว้ถ้าหากไม่มีเงินออมไว้มากพอก็จะส่งผลให้เกิดปัญหาในการดำรงชีพเป็นภาระแก่สังคมที่ต้องช่วยเหลือเกื้อกูลจัดสวัสดิการต่างๆ ให้เหมาะสมและเพียงพอ เมื่อถึงวัยสูงอายุ สภาพร่างกายและจิตใจมีการเปลี่ยนแปลงต้องมีการปรับตัว และที่สำคัญเมื่ออายุมากขึ้น

สภาพร่างกายเริ่มเสื่อมถอยลง ปัญหาด้านสุขภาพก็จะตามมา ซึ่งทั้งหมดเป็นปัญหาที่ทุกภาคส่วนสมควรมีการเตรียมการเพื่อรองรับจำนวนผู้สูงอายุที่จะมีเพิ่มขึ้นและเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ อาจกล่าวได้ว่าผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไปเป็นวัยที่มีความเปลี่ยนแปลงในทางเสื่อมถอย มีปัญหาเกิดขึ้นหลายๆ ด้านทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ เศรษฐกิจ และสังคม การที่ผู้สูงอายุจะสามารถรักษาความสมดุลของชีวิตและปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้นั้น ย่อมเกิดจากปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยภายนอกของผู้สูงอายุ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้สูงอายุได้แก่ ความรู้ ทักษะ การรับรู้ และการปฏิบัติตัวของผู้สูงอายุ ปัจจัยภายนอกได้แก่ สิ่งแวดล้อม ซึ่งประกอบด้วย ครอบครัว ชุมชน แหล่งบริการต่างๆ ซึ่งเป็นแหล่งที่จะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้รับการตอบสนองความต้องการซึ่งจะทำให้ผู้สูงอายุมีพฤติกรรมและแบบแผนการดำเนินชีวิตที่ดี มีความเป็นอยู่ที่ดี อันจะนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีในที่สุด

ประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งในหลายๆ ประเทศในโลกที่กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากรครั้งสำคัญ คือการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยสัดส่วนจำนวนประชากรในวัยทำงานและวัยเด็กลดลงเนื่องจากอัตราการเกิดและอัตราการตายของประชากรลดลงอย่างต่อเนื่อง ทำให้ประชากรไทยโดยเฉลี่ยมีอายุยืนยาวขึ้นนับว่าเป็นประเด็นปัญหาที่ทวีความรุนแรงขึ้นตามลำดับ จากข้อมูลรายงานการคาดการณ์ประชากรของประเทศไทย ปี 2553 – 2583 ของสำนักกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (คสช.) พบว่าประเทศไทย ได้เข้าสู่ “สังคมผู้สูงอายุ” ตั้งแต่ปี 2553 โดยมีสัดส่วนผู้สูงอายุร้อยละ 12.9 ของจำนวนประชากรทั้งหมด 66 ล้านคน และคาดว่าในปี 2573 ประเทศไทยจะเข้าสู่ “สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์” เนื่องจากมีสัดส่วนของผู้สูงอายุสูงถึง ร้อยละ 25.8 ของจำนวนประชากรทั้งหมด ๖๘.๓ ล้านคน (สำนักกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (คสช.), 2559) ซึ่งสถานการณ์ของประเทศไทยก็ดำเนินไปเช่นเดียวกับนานาประเทศ กล่าวคือการดำเนินนโยบายด้านประชากรและการวางแผนครอบครัวที่ประสบผลสำเร็จตลอดจนความก้าวหน้าในการพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลให้คนไทยมีสุขภาพดี มีอายุยืนยาวขึ้น และมีโอกาสได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น มีความรู้และทักษะในการป้องกันและดูแลสุขภาพตลอดจนการวางแผนครอบครัวที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งผลสำเร็จดังกล่าวทำให้ภาวะการเจริญพันธุ์ และอัตราการเกิดมีแนวโน้มที่ลดลง จนเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านโครงสร้างของประชากร กล่าวคือ ประชากรที่อยู่ในวัยสูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ในขณะที่ประชากรวัยเด็กและวัยแรงงานมีแนวโน้มที่ลดลง ในขณะที่ผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สิ่งที่มีผลกระทบตามมาก็คือการต้องจัดเตรียมสถานที่ดูแลคนกลุ่มนี้ ที่อยู่อาศัยที่สามารถรองรับและเข้าถึงกลุ่มผู้สูงอายุ ทำให้เกิดโครงการอสังหาริมทรัพย์เพื่อผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้น ในปัจจุบันนี้มีหลากหลายรูปแบบและหลายระดับราคา มีทั้งเป็นของทางภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชนที่มองเห็นโอกาสทางธุรกิจจากกลุ่มผู้สูงอายุแต่อาจจะยังไม่ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคอย่างแท้จริง

โดยรัฐบาลได้มีแนวนโยบายในการปฏิรูปประเทศไทย โดยกำหนดกรอบการปฏิรูปภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และให้ทุกส่วนราชการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ 20 ปี เพื่อให้ประเทศไทยสามารถยกระดับการพัฒนาให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว” ด้วยการพัฒนาด้านหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และเป้าหมาย

การพัฒนาประเทศข้างต้น จึงจำเป็นต้องกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศระยะยาว จำนวน 6 ยุทธศาสตร์ โดยมียุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนงานด้านผู้สูงอายุ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการพัฒนา และเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อพัฒนาคน ในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ โดยคนไทยมีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่รอบด้าน และมีสุขภาวะที่ดีในทุกช่วงวัย มีจิตสาธารณะ รับผิดชอบต่อ สังคมและผู้อื่น มัธยัสถ์ อดออม โอบอ้อมอารี มีวินัย รักษาศีลธรรม และเป็นพลเมืองดีของชาติ มีหลักคิดที่ถูกต้อง มีทักษะที่จำเป็น ในศตวรรษที่ 21 มีทักษะสื่อสารภาษาอังกฤษและภาษา ที่สาม และอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น มีนิสัยรักการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สู่การเป็นคนไทยที่มีทักษะสูง เป็นนวัตกรรม นักคิด ผู้ประกอบการ เกษตรกรยุคใหม่ และอื่นๆ โดยมี สัมมาชีพตามความถนัดของตนเอง และยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาส และความเสมอภาค ทางสังคม มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญที่ให้ความสำคัญการดึงเอาพลังของภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชนท้องถิ่น มาร่วมขับเคลื่อน โดยการสนับสนุนการรวมตัวของ ประชาชนในการร่วมคิดร่วมทำเพื่อส่วนรวม การกระจายอำนาจและความรับผิดชอบไปสู่กลไกบริหาร ราชการแผ่นดินในระดับท้องถิ่น การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเอง และ การเตรียมความพร้อมของประชากรไทยทั้งในมิติ สุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อม ให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพ สามารถพึ่งตนเอง และทำประโยชน์แก่ครอบครัว ชุมชน และสังคม ให้นานที่สุด โดยรัฐให้หลักประกันการเข้าถึงบริการ และสวัสดิการที่มีคุณภาพอย่างเป็นธรรมและ ทั่วถึงและได้มีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2561 เห็นชอบในหลักการมาตรการขับเคลื่อน ระเบียบวาระแห่งชาติเรื่อง สังคมสูงอายุและให้หน่วยงาน รับผิดชอบดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ ไปสู่การปฏิบัติต่อไป ตามที่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคง ของมนุษย์เสนอ และให้ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้รับความเห็นของ กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี กระทรวงยุติธรรม สำนักงบประมาณ สำนักงาน คณะกรรมการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ และคณะกรรมการปฏิรูปประเทศด้านสังคม รวมทั้ง ข้อสังเกตของกระทรวงการคลัง กระทรวงคมนาคม และกระทรวงมหาดไทย ไปพิจารณาดำเนินการ ในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไปด้วย ให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ร่วมกับ กระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พิจารณาความเป็นไปได้ในการนำพื้นที่ของโรงเรียน ขนาดเล็ก ซึ่งมีจำนวน นักเรียนน้อย และอาจถูกยุบรวมมาใช้ประโยชน์ในการจัดตั้งเป็นศูนย์ การเรียนรู้และดูแลผู้สูงอายุของ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ตามความ เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ โดยดำเนินการ ให้เป็นไปตามกฎหมายระเบียบ และมติคณะรัฐมนตรี ที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด

ด้วยเหตุนี้จึงอยากจะศึกษาในเรื่องของการเตรียมความพร้อมของคนไทยเข้าสู่ยุคสังคม สูงวัยอย่างมีคุณภาพ ในปัจจัยด้านต่างๆ ที่มีผลกระทบและหาแนวทางในการเตรียมความพร้อมรับมือ การเข้าสู่ยุคประชากรผู้สูงอายุ ซึ่งต้องหาแนวให้เข้ากับภาครัฐ โดยจะหาจุดเชื่อมต่อกับนโยบาย และแผนงานตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อการพัฒนาเตรียมความพร้อมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ และปัจจัยในด้านต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อจำนวนผู้สูงอายุที่มีอยู่ในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคต่อการเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุในประเทศไทย
3. เพื่อศึกษาแนวทางการเตรียมความพร้อมของคนไทยเข้าสู่ยุคสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการเตรียมความพร้อมคนไทยทุกช่วงวัยในยุคสังคมสูงวัย พร้อมด้วยนโยบายยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 12 ตลอดจนแผนแม่บทในการพัฒนาด้านสังคม และแผนงานตามกระทรวงที่รับผิดชอบในด้านผู้สูงอายุและนโยบายต่างๆ ตลอดจนงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีขอบเขตศึกษาดังนี้

1. ศึกษาสภาพทั่วไปของประชากรผู้สูงอายุในทุกมิติของประเทศไทยมาเปรียบเทียบกับผู้สูงอายุในต่างประเทศ ในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ รวมไปถึงบทความ เนื้อหา ทางวิชาการ และข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้
2. ขอบเขตด้านประชากร พื้นที่ และรายได้ของต่อหัวของประชากรในผู้สูงอายุของประเทศไทย โดยจะใช้ข้อมูลในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุในประเทศไทย มาทำการพิจารณาศึกษา เพื่อให้ได้มาในข้อมูลทางสถิติ ทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ออกมาเป็นผลลัพธ์ในงานวิจัยนี้
3. จะใช้ข้อมูลและเวลาศึกษา ตั้งแต่ พ.ย.62 – พ.ค.63 ซึ่งรวมถึงการศึกษาวิจัย ทั้ง กฎ ระเบียบ ข้อบังคับที่เกี่ยวข้องที่ผ่านมา และรวมถึงนโยบายมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยจะศึกษาเรื่องแนวการเตรียมความพร้อมของคนไทยเข้าสู่ยุคสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพโดยจะศึกษาประชากรของประเทศไทยในทุกช่วงวัย ซึ่งจะวิจัยผลกระทบในด้านเศรษฐกิจ สังคมและความเป็นอยู่ของคนในช่วงวัยก่อน และหลังในวัยเกษียณอายุ ว่ามีความพร้อมกับการรับมือเมื่อเกษียณอย่างไรบ้าง รวมถึงยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ที่ภาครัฐได้กำหนดเป็นเป้าหมายรวมทั้งผลกระทบและปัจจัยด้านต่างๆ ที่มีผลต่องานวิจัยนี้ โดยดำเนินการวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ร่วมกับการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) ดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูล

- 1.1 ข้อมูลทุติยภูมิ ดำเนินการโดยการศึกษาจากตำราและเอกสารต่างๆ
- 1.2 ข้อมูลปฐมภูมิ ดำเนินการโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ที่มีความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ จากผู้ทำหน้าที่ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานด้านสังคมสงเคราะห์ผู้สูงอายุ

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

โดยดำเนินการโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Context Analysis) และการวิเคราะห์เปรียบเทียบ และสังเคราะห์ข้อมูลทฤษฎี หลักการต่างๆ

3. การนำเสนอข้อมูล

โดยนำเสนอข้อมูลแบบรายงานวิจัยเชิงพรรณนาและวิเคราะห์ นำเสนอแนวคิดใหม่ๆ จากการวิจัย ข้อมูลปฐมภูมิจากการวิจัยจากผู้ทำหน้าที่ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานด้านผู้สูงอายุ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้มีความเข้าใจในปัจจัยที่เป็นผลกระทบในด้านต่างๆ ต่อจำนวนผู้สูงอายุที่มีอยู่ในประเทศไทย
2. ได้รับทราบถึงปัญหาและอุปสรรค รวมไปถึงกระบวนการและขั้นตอนต่างๆ ต่อการเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุในประเทศไทย
3. ได้ข้อสรุปแนวทางการเตรียมความพร้อมของคนไทยเข้าสู่ยุคสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ

คำจำกัดความ

เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ดียิ่งขึ้น เกี่ยวกับการวิจัยเรื่องการเตรียมความพร้อมคนไทยทุกช่วงวัยในยุคสังคมสูงวัย ผู้วิจัยได้กำหนดคำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

ผู้สูงอายุ	หมายถึง	เป็นคำที่บ่งบอกถึงตัวเลขของอายุว่ามีอายุมาก โดยนิยมนับตามอายุตั้งแต่แรกเกิด (Chronological age) หรือทั่วไปเรียกว่าคนแก่หรือคนชรา โดยพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายของคำว่า คน แก่ คือ มีอายุมาก หรือ อยู่ในวัยชรา และให้ความหมายของคำว่า ชรา คือ แก่ด้วยอายุ ชำรุดทรุดโทรม นอกจากนั้นยังมีการเรียกผู้สูงอายุว่าราษฎรอาวุโส (Senior citizen) ส่วนองค์การอนามัยโลก (World Health Organization, WHO) และองค์การสหประชาชาติ (United Nations, UN) ใช้คำในภาษาอังกฤษของ ผู้สูงอายุว่า Older person or elderly person เมื่อมีอายุ 60 ปีขึ้นไป
สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์	หมายถึง	เมื่อประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป เพิ่มขึ้นเป็น 20% หรือ ประชากรอายุ 65 ปี เพิ่มขึ้นเป็น 14% ของประชากรโดยรวมทั้งหมดของทั้งประเทศ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ หมายถึง	การกำหนดแนวทางหรือกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุ มีความพอใจในชีวิต มีความเป็นอยู่ที่ดี มีสุขภาพกาย และใจที่ดี กระปี้ กระเป่า มีชีวิตชีวา สามารถควบคุม ตนเองและตัดสินใจด้วยตนเองอย่างเหมาะสม
เศรษฐกิจพอเพียง	หมายถึง การแสดงออกของพฤติกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงความ มีเหตุผล ความพอประมาณ และความมีภูมิคุ้มกันที่ดี ตามแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาแนวทางการเตรียมความพร้อมของคนไทยเข้าสู่ยุคสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุ
2. ยุทธศาสตร์และนโยบายต่างๆ ของภาครัฐต่อการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุในประเทศไทย
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
4. กรอบความคิดของการวิจัย
5. สรุป

แนวคิดทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุ

1. ความหมายของผู้สูงอายุ

จากการจัดการประชุมสมัชชาาระดับโลกว่าด้วยผู้สูงอายุขององค์การสหประชาชาติ เมื่อ พ.ศ.2525 ได้กำหนดว่าผู้สูงอายุ คือ บุคคลที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไป โดยนับตามปฏิทิน (นิตยา ภาสุนันท์, 2548) สำหรับประเทศไทย ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป โดยถือเกณฑ์มติที่ประชุมสมัชชาว่าด้วยผู้สูงอายุของโลก (World Assembly on Aging) ว่าด้วย 60 ปีขึ้นไปทั้งชายและหญิง โดยนับอายุตามปฏิทินเป็นมาตรฐานสากลในการเป็นผู้สูงอายุ สำหรับประเทศไทยก็ได้มีการบัญญัติคำว่า ผู้สูงอายุขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2525 ในการประชุมระหว่างแพทย์อาวุโส และผู้สูงอายุจากวงการต่างๆ และใช้เป็นเกณฑ์ในการเกษียณอายุสำหรับข้าราชการด้วย (นิมนวล ศรีจาด, 2540) นักวิชาการบางท่านเสนอว่า ประเทศไทยควรจะไปใช้อายุ 65 ปี เป็นเกณฑ์กำหนด เพราะปัจจุบันนี้คนไทยอายุยืนมากขึ้นกว่าแต่ก่อน โดยมีอายุคาดเฉลี่ยประมาณ 71 ปี และอีกประการ คือ คนไทยที่อายุในช่วง 60-64 ปี นั้น ส่วนใหญ่ยังมีสุขภาพดี และอย่างน้อย 2 ใน 3 คนไทยในกลุ่มอายุที่ยังเป็นแรงงานที่ทำการผลิตอยู่ (ชินฤทัย กาญจนะจิตรา และคนอื่นๆ, 2550) พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ได้แบ่งกลุ่มผู้สูงอายุออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

- 1.1 กลุ่มผู้สูงอายุวัยต้น คือ ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 - 69 ปี
- 1.2 กลุ่มผู้สูงอายุวัยกลาง คือ ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 70 - 79 ปี
- 1.3 กลุ่มผู้สูงอายุวัยปลาย คือ ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 80 ขึ้นไป

2. ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

จันทนา รัตนฤทธิชัย (2548) ได้ให้นิยามทฤษฎีที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุมี 4 ทฤษฎี ดังนี้

2.1 ทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evaluation theory) เน้นคนเป็นสิ่งมีชีวิตที่มีวิวัฒนาการ มีการขยายของเผ่าพันธุ์ และจะอยู่รอดได้แม้ในสิ่งแวดล้อมที่พร้อมจะเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ทั้งนี้เพื่อการมีชีวิตรอดได้ แต่เมื่อมีอายุมากขึ้นก็มีวิวัฒนาการไปจนถึงขีดสุด จนไม่สามารถจะมีชีวิตอยู่ได้อีกต่อไป

2.2 ทฤษฎีทางชีววิทยา (Biological theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่ามนุษย์ประกอบด้วย องค์ประกอบใหญ่ๆ 3 อย่างคือ เซลล์ การแบ่งตัวของเซลล์ และองค์ประกอบอื่นๆ ที่ไม่ใช่เซลล์ ทฤษฎีนี้แบ่งเป็นทฤษฎีย่อยได้ 7 ทฤษฎี คือ

2.2.1 ทฤษฎีว่าด้วยสารที่เกิดจากการเผาผลาญ (Free radical theory) ได้กล่าวถึง การที่ออกซิเจนของเซลล์และการเผาผลาญพวกโปรตีน คาร์โบไฮเดรตและอื่นๆ ซึ่งจะทำให้เกิดอนุมูลของสารประกอบ (Free radical) อันเป็นสารที่ทำลายผนังเซลล์ให้เสื่อมสลายลง

2.2.2 ทฤษฎีว่าด้วยคอลลาเจน (Collagen cross-linkage theory) ทฤษฎีนี้ มีความเชื่อว่าเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุสารที่เป็นส่วนประกอบของคอลลาเจน และไฟเบอร์โปรตีน จะมีจำนวน เพิ่มขึ้นและเกิดการจับตัวกันมากขึ้นทำให้เป็นเส้นใยยึดเกาะกันแน่นไม่ยอมคลายตัว ทำให้ของเสียคั่งค้างในเซลล์มากขึ้นจนสลาย และถูกทำลายไป

2.2.3 ทฤษฎีว่าด้วยภูมิคุ้มกัน (Immunologic theory) ทฤษฎีนี้อธิบายความชราที่เกิดจากร่างกายมีการสร้างภูมิคุ้มกันปกติที่น้อยลงเรื่อยๆ กับการสร้างภูมิคุ้มกันชนิดทำลายตนเอง มากขึ้น เมื่อภูมิคุ้มกันปกติมีความสามารถต่อสู้กับเชื้อโรค และสิ่งแปลกปลอมได้ไม่ดีร่างกายก็อ่อนแอ เจ็บป่วยได้ง่าย ซึ่งมักเกิดแรงมากขึ้นแก่ความผิดพลาด เสื่อมสภาพ และตาย ร่างกายอ่อนแอเจ็บป่วยได้ง่าย ซึ่งมักเกิดมากขึ้นจนถึงแก่ความตายในที่สุด

2.2.4 ทฤษฎีว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงและความผิดพลาดของเซลล์ร่างกาย (Somatic mutation and error theories) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าการสูงอายุเกิดจากการสะสมความผิดพลาดเกี่ยวกับส่วนประกอบระดับโมเลกุลของเซลล์ในร่างกาย ทำให้เซลล์หรือเนื้อเยื่อจะค่อยๆ เสื่อมสภาพและตายไป

2.2.5 ทฤษฎีว่าด้วยยีน (Genetics theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าการสูง เป็นลักษณะที่เกิดขึ้นตามกรรมพันธุ์ การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างของอวัยวะบางส่วนของร่างกายคล้ายคลึงกันมาหลายชั่วอายุคนเมื่อมีอายุมากขึ้น เช่น การมีลักษณะศีรษะล้าน ผมหงอกเร็ว เป็นต้น ซึ่งลักษณะเช่นนี้จะพบในคนเท่านั้นแม้ว่าจะมีอายุเท่ากัน

2.2.6 ทฤษฎีว่าด้วยการใช้ และการเสื่อมไป (Programmed aging theory) ทฤษฎี นี้เชื่อว่าการสูงอายุถูกกำหนดขึ้นเป็นโปรแกรมไว้แล้วคล้ายกับเครื่องยนต์ เมื่อเซลล์ทำงานเป็นเวลานานย่อยจะเกิดการสึกหรอและกระบวนการเหล่านี้จะมีอัตราของการเสื่อมถอยแตกต่างกันไปตามระดับของความเครียดของแต่ละบุคคลซึ่งจะปรากฏได้ในระบบของกล้ามเนื้อละลาย กล้ามเนื้อหัวใจ และระบบประสาท

2.2.7 ทฤษฎีว่าด้วยความเครียด (Stress theory) ทฤษฎีนี้กล่าวไว้ว่า ความเครียด ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันมีผลทำให้เซลล์ตายลงได้บุคคลที่เผชิญกับความเครียดบ่อยๆ จะทำให้บุคคล นั้นเข้าสู่วัยสูงอายุเร็วขึ้น

2.3 ทฤษฎีทางด้านจิตวิทยา (Psychological theory) เป็นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเจริญทางด้านจิตใจดังที่กล่าวว่า ความสำคัญของช่วงชีวิตครั้งหลังจะมีผลมาจาก ครั้งแรกของชีวิต อันเป็นสาเหตุทำให้ผู้สูงอายุมีบุคลิกเปลี่ยนไป ซึ่งแยกเป็นทฤษฎีย่อย 2 ทฤษฎี ดังนี้

2.3.1 ทฤษฎีบุคลิกภาพ (Personality theory) ทฤษฎี กล่าวว่า ผู้สูงอายุจะเป็นสุขหรือทุกข์ขึ้นอยู่กับภูมิหลัง และการพัฒนาจิตใจของผู้นั้น ถ้าผู้สูงอายุเติบโตมาด้วยความมั่นคงอบอุ่นมี ความรักแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย เห็นความสำคัญของผู้อื่น รักผู้อื่น และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ โดยไม่ เดือดร้อน แต่ถ้าเป็นผู้สูงอายุที่เติบโตมาในลักษณะที่ร่วมมือกับใครไม่เป็น ไม่อยากช่วยเหลือผู้ใด จิตใจคับแคบถือว่าตัวใครตัวมัน และรู้สึกที่ตัวเองทำคุณกับใครไม่ขึ้น ก็มักจะเป็นผู้สูงอายุที่ไม่มีความสุขชีวิตบั้นปลายมักจะเศร้าสร้อยน่าสงสาร

2.3.2 ทฤษฎีความปราดเปรื่อง (Intelligence theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าผู้สูงอายุยังปราดเปรื่อง และคงความเป็นปราชญ์อยู่ได้ด้วยความเป็นผู้ที่มีความสนใจเรื่องต่างๆ มีการค้นคว้า

2.4 ทฤษฎีด้านสังคมวิทยา (Sociological theory) เป็นทฤษฎีที่พยายามวิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้ผู้สูงอายุต้องมีสถานะทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งพยายามที่จะช่วยให้มีการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ทฤษฎีนี้เชื่อว่าถ้าสังคมเปลี่ยนแปลงรวดเร็วจะทำให้สถานะของผู้สูงอายุเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วด้วย และสถานะของผู้สูงอายุในสังคมใดจะเป็นอย่างไรก็ขึ้นอยู่กับจำนวนของผู้สูงอายุ ในสังคมนั้นยังได้แนะนำให้ผู้สูงอายุยอมรับว่าเมื่อถึงวัยสูงอายุ ลูกหลาน และชุมชนมักจะให้ความสนใจความสำคัญน้อยลง เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ควรลดความรับผิดชอบ และลดความห่วงใยลูกหลานบ้าง พยายามทำให้เป็นตัวของตัวเอง และรักษาสุขภาพให้ดี เพื่อจะได้ใช้ชีวิตบั้นปลายอย่างมีความสุข ซึ่งมีทฤษฎี 2 แนวทางที่เสนอแนะการดำรงชีวิตของ ผู้สูงอายุในสังคม ดังนี้

2.4.1 ทฤษฎีกิจกรรม (Activity theory) ผู้สูงอายุจะมีความพึงพอใจในชีวิต ถ้ายังมีกิจกรรมในสังคม และส่วนใหญ่จะยังคงรักษาระดับของกิจกรรมให้คงไว้เหมือนช่วงที่อยู่ในวัยกลางคน และการมีกิจกรรมจะเป็นการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีอัตมโนทัศน์ (Self - Concept) ดี กิจกรรมที่ดี ควรเป็นกิจกรรมที่ไม่ต้องมีแบบแผน จะทำให้ผู้สูงอายุได้รับประโยชน์มากกว่ากิจกรรมแบบแผน การจัดกิจกรรมควรมีความหลากหลายเพื่อให้ผู้สูงอายุมีโอกาสเลือกตามความสนใจ และการรักษาระดับของกิจกรรมให้คงไว้ ส่งเสริมให้มีสัมพันธภาพกับผู้สูงอายุกลุ่มอื่นๆ สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้ส่งเสริมให้มีเพื่อนใหม่ การจัดกิจกรรมควรเป็นลักษณะของการใช้สติปัญญา ความสามารถมากกว่าการใช้กำลัง การมีกิจกรรมจะทำให้สภาวะทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคมดีขึ้น อย่างไรก็ตามปัญหาของสุขภาพก็มีผลต่อการมีกิจกรรมในสังคมด้วย ผู้สูงอายุควรปรับตัวให้เข้ากับภาวะสุขภาพ และความแข็งแรงของร่างกายที่จะเสื่อมถอยลงไปเรื่อยๆ ฉะนั้นผู้สูงอายุควรตระหนักถึงความสำคัญของการมีกิจกรรมร่วมกันในสังคม เพื่อจะได้เป็นผู้สูงอายุที่มีคุณค่า และมีความสุขสืบต่อไป

2.4.2 ทฤษฎีการถดถอยจากสังคม (Disengagement theory) กล่าวว่า ความสูงอายุเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตลอดเวลา ผู้สูงอายุในกลุ่มนี้จะมีลักษณะแยกตัวออกมาหรือต้องการปล่อยวางเป็นอิสระ ทั้งนี้เนื่องจากสัมพันธภาพระหว่างผู้สูงอายุ และบุคคลรอบข้างหรือสังคม ย่อยๆ ห่างออกจากกัน เช่น การเกษียณอายุจากการทำงาน ทำให้ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน และบุคคลอื่นๆ ค่อยๆ ลดลง

จากทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุทั้ง 4 ทฤษฎีที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าทฤษฎีวิวัฒนาการ ซึ่งเป็นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงพัฒนาไปตามสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไปเพื่อการมีชีวิต และการเสื่อมถอยลงจนไม่อาจมีชีวิตรอดได้ ส่วนทฤษฎีทางชีววิทยาว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงของระบบเซลล์ และภูมิคุ้มกันของร่างกายซึ่งจะเปลี่ยนแปลงของระบบเซลล์ และภูมิคุ้มกันของร่างกายซึ่งจะ เปลี่ยนไปในลักษณะของการเสื่อมโทรมลงทั้งสิ้น และในส่วนของทฤษฎีด้านจิตวิทยาและสังคมวิทยา เป็นทฤษฎีที่กล่าวถึงช่วงชีวิตกับการพัฒนาของจิตใจ ซึ่งจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับบทบาท และสภาพทาง สังคมของผู้สูงอายุ จึงสรุปได้ว่าทั้ง 4 ทฤษฎีเป็นทฤษฎีเกี่ยวกับกาย จิตใจ และสังคมของผู้สูงอายุ ซึ่ง อธิบายได้ถึง การเปลี่ยนแปลงมากมายที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุที่สืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทาง ร่างกาย ทางจิตใจ ทางอารมณ์ และอิทธิพลสิ่งแวดล้อมในสังคม จึงส่งผลกระทบต่อจิตใจของผู้สูงอายุอย่างมากจนทำให้ผู้สูงอายุเห็นว่าตนเองหมดความสามารถไร้ประโยชน์ ส่งผลให้เกิดการเห็นคุณค่าในตนเองลดต่ำลง

3. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในวัยสูงอายุ

กรมสุขภาพจิต (2542) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในวัยสูงอายุมีอัตราการเปลี่ยนแปลงแตกต่างกันทั้งโดยตัวบุคคล และสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงของชีวิตเป็นช่วงเวลาที่ยาวนานไม่ได้เกิดขึ้นทันทีทันใด แต่จะเคลื่อนที่อย่างช้าๆ คล้ายกับเข็มนาฬิกาของชีวิต ถึงแม้ว่าจะเกิดการเสื่อมของอวัยวะและหน้าที่ แต่ผู้สูงอายุยังคงเป็นปกติดีไม่มีปัญหาต่อการดำรงชีวิต ความชราจึงไม่ใช่โรคแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ และสรีรวิทยาจิต อารมณ์ สังคม และจิตวิญญาณ ดังนี้

3.1 การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและสรีรวิทยา เป็นการเปลี่ยนแปลงของระบบต่างๆ ของร่างกาย ได้แก่

3.3.1 ระบบผิวหนัง ความชุ่มชื้นลดลง แห้ง บาง และเหี่ยวบาง บางคน จะมีตกกระสีน้ำตาล หรือดำ ต่อมเหงื่อจะหดเล็กขับเหงื่อน้อยลง เล็บเปราะบาง ผมจะร่วง และเปลี่ยนเป็นสีขาวหรือ สีเทาเนื่องจากจำนวนเซลล์ที่สร้างเม็ดสีมีปริมาณลดลง

3.3.2 ระบบประสาท และประสาทสัมผัส จำนวนเซลล์ และปริมาณเลือดไปเลี้ยง สมองลดลงถึงร้อยละ 10-15 การสื่อสารสัญญาณประสาทช้าลงเป็นผลให้การตอบสนองต่อสิ่งเร้าลดลง เนื่องจากสมองมีอิทธิพลต่อระยะการนอนหลับ จึงมีผลให้แบบแผนการนอนในผู้สูงอายุเปลี่ยนแปลง เนื่องจากนำสัญญาณประสาทช้าลง ความจำเสื่อม การได้ยิน การมองเห็น การรับรส การทรงตัว จะมีประสิทธิภาพน้อยลง พบเนื้อเยื่อประสาทบางส่วนตาย อวัยวะที่เกี่ยวข้องกับการทรงตัวมีลักษณะเสื่อมถอยจากเดิม

3.3.3 ระบบหัวใจและเลือด พบว่า มีไขมันมาเกาะที่ผนังหัวใจและหลอดเลือด เอ็นไซม์ที่ช่วยในการทำงานของหัวใจลดลงเป็นผลให้ปริมาณเลือดและความแรงในการบีบตัวลดลง อัตรา การเต้นของหัวใจลดลง เนื่องจากผนังเลือดมีคอเลสเตอรอลเกาะอยู่ ส่งผลให้ความยืดหยุ่น และแรง ด้านทานหลอดเลือดสูงขึ้น เลือดไหลกลับเข้าสู่หัวใจน้อยลง

3.3.4 ระบบทางเดินหายใจ การทำงานกล้ามเนื้อทรวงอก ขาดความยืดหยุ่น กล้ามเนื้อหายใจอ่อนแรง ปอดมีขนาดใหญ่ขึ้นเนื่องจากสูญเสียความยืดหยุ่น ถุงลม มีจำนวนลดลง และมีขนาดใหญ่ขึ้น

3.3.5 ระบบกล้ามเนื้อ เส้นใยและมัดกล้ามเนื้อลดลง ความตึงตัว ความแข็งแรง จึงลดลงตามด้วยการเกิดภาวะลีบฝ่อ มีของเสียพวกกรดแลคติก คาร์บอนไดออกไซด์ และการจับรวบตัว ระหว่างกล้ามเนื้อกับพวกคอลลาเจนมาเกาะแทนที่มากขึ้น

3.3.6 ระบบกระดูก พบรูพรุนเป็นฟองอากาศอยู่ทั่วไปบริเวณเนื้อกระดูก แคลเซียม สลายออกมาอยู่ในกระแสเลือด กระดูกสันหลังโค้งงอ บริเวณข้อนิ้วพบกระดูกโตงอ เคลื่อนไหวอย่างมีขีดจำกัด เพราะความยืดหยุ่นลดลงมีคอลลาเจนมาเกาะแทนที่มากขึ้น

3.3.7 ระบบทางเดินอาหารภายในช่องปาก เหงือกกรัน การรับรสเสียไป ต่อมรับ รสมีจำนวนลดลง ฟันโยก หัก น้ำย่อยชนิดต่างๆ กรดในกระเพาะอาหาร ไขมัน มีจำนวนลดลง การเคลื่อนไหวของลำไส้บีบตัวช้า กล้ามเนื้อหน้าท้อง แรงตึงตัวน้อยลง เกิดภาวะท้องผูก การกลืน อูจจาระไม่ได้ กล้ามเนื้อหูรูดภายในแข็งแรงดีแต่พบว่าหูรูดภายนอกอ่อนกำลังลง และมีรีเฟล็กซ์ลดลง ด้วย การดูดซึมวิตามิน เกลือแร่ โดยเฉพาะวิตามิน บี เค แคลเซียม และเหล็กลดลง ขนาดของตับ ลดลง ความสามารถในการดูดซึมสารบางประเภท ได้แก่ คอเลสเตอรอลลดลง เป็นผลให้เกิดนิ่ว ในถุงน้ำดี ท่อจากตับอ่อนขยายตัวโป่งออก และเซลล์ภายในตับอ่อนทำงานลดลง

3.3.8 ระบบขับถ่าย ในวัยสูงอายุมีการเปลี่ยนแปลง โดยระบบขับถ่ายปัสสาวะ เกิดการเสื่อมทำให้ไตขับถ่ายของเสียได้น้อยลง ถ่ายปัสสาวะบ่อยเนื่องจากกระเพาะปัสสาวะ มีความจุน้อยลง ผู้สูงอายุบางรายอาจปัสสาวะขัด โดยเฉพาะเพศชายเนื่องจากต่อมลูกหมากโต ส่วนใน เพศหญิงอาจจะมีกลั้นปัสสาวะไม่อยู่เพราะกล้ามเนื้ออุ้งเชิงกรานหย่อนเนื่องจากการคลอด บุตรมาหลายคน สำหรับระบบขับถ่ายอุจจาระ ผู้สูงอายุมักจะท้องผูกเนื่องจากระบบการย่อยอาหาร ไม่ปกติ และร่างกายมีกิจกรรมต่างๆ ลดลง

3.3.9 ระบบต่อมไร้ท่อ มีการผลิตฮอร์โมนของต่อมไร้ท่อลดลงตับอ่อนผลิต อินซูลินได้ลดลงส่งผลให้ผู้สูงอายุมีโอกาสเป็นเบาหวานได้ง่ายกว่าวัยอื่น

3.3.10 ระบบภูมิคุ้มกัน ในผู้สูงอายุระบบภูมิคุ้มกันเสื่อมลง ทำให้มีความ ต้านทานโรคต่ำลง เกิดโรคมุมแพได้ง่ายขึ้น และมีโอกาสเกิดโรคมะเร็งได้ นอกจากการเปลี่ยนแปลง ในระบบต่างๆ แล้วผู้สูงอายุมีลักษณะเฉพาะที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงตามปกติได้แก่ เมื่อเจ็บป่วยจะมีพยาธิสภาพที่ผิดปกติหลายอย่าง และไม่มีลักษณะที่เฉพาะโรค มีการเปลี่ยนแปลงไป ในทางที่เสื่อมลงอย่างรวดเร็วถ้าไม่ได้รับการรักษาอาจจะมีโรคแทรกซ้อนในระหว่างทำการรักษาสูง และต้องการการฟื้นฟูสมรรถภาพมาก

3.2 การเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ การเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจในวัยผู้สูงอายุ มีเรื่องในการเปลี่ยนแปลง 5 ประการดังต่อไปนี้

3.2.1 การปลดเกษียณ หรือ การออกจากงาน (Retirement) การปลดเกษียณ หรือการออกจากงานเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะการทำงานให้บุคคลมีความมั่นคง และมีศักดิ์ศรี ในตนเองที่ สามารถพึ่งตนเองได้ การปลดเกษียณหรือการออกจากงาน ถ้าเป็นการเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นแบบค่อยเป็นค่อยไปโดยการที่ผู้สูงอายุค่อยๆ ถอยตัวเองออกจากงาน และเป็นไปตาม ความสมัครใจ จะมีผลต่อ การเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจไม่มากนัก แต่ในทางตรงกันข้ามหากเกิดขึ้น แบบทันทีทันใด ซึ่งบุคคลยังไม่ต้องการให้เกิดขึ้นจะเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ของชีวิต ทำให้บุคคลปรับตัวไม่ทัน และเกิดความรู้สึกลุกลี้ลุกลนใน 4 ด้าน คือ 1. สูญเสียสถานภาพและบทบาท ทางสังคม 2. สูญเสียการสมาคมกับเพื่อนฝูง 3. สูญเสียสถานะทางการเงินที่ดี 4. แบบแผนการดำเนิน ชีวิตเปลี่ยนแปลง การสูญเสียทั้ง 4 ด้านดังกล่าวอาจก่อให้เกิดปัญหาและความทุกข์ใจให้แก่ผู้สูงอายุ ได้อย่างมาก โดยเฉพาะในรายที่ไม่ยอมรับและไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาวะการเปลี่ยนแปลง หลังปลดเกษียณหรือออกจากงานได้

3.2.2 การเปลี่ยนแปลงของสังคมและครอบครัว ในปัจจุบันสังคมครอบครัว เปลี่ยนแปลงจากครอบครัวขยายกลายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น เมื่อลูกๆ โตขึ้นเป็นหนุ่มสาว จะแต่งงานแยกครอบครัวออกไป หรือไปประกอบอาชีพในต่างถิ่น ทำให้ผู้สูงอายุต้องอยู่กันตามลำพัง ถูกทอดทิ้งและขาดที่พึ่ง โดยเฉพาะในรายที่ฐานะทางการเงินไม่ดี ปัญหาของผู้สูงอายุ จะมีมากขึ้น นอกจากนั้นการตายจากไปของคู่ครอง จะทำให้ผู้สูงอายุที่ยังมีชีวิตอยู่ต้องประสบ กับความเหงาค่อนข้างรุนแรง ประกอบกับผู้สูงอายุส่วนใหญ่มักมีความผูกพันกับสิ่งแวดล้อมที่อยู่อาศัย และสังคมชุมชนที่เคยชิน ไม่อยากเปลี่ยนแปลงหรือลดบทบาทหน้าที่ของตนเองจากหัวหน้าครอบครัว ไปเป็นสมาชิกของครอบครัว จึงไม่อยากจากบ้านไปอยู่ร่วมกับครอบครัวของลูกหลาน ซึ่งอาจทำให้ ผู้สูงอายุเกิดปัญหาไม่ให้เกิดภัยกัน ขาดความเคารพนับถือ ขาดความสนใจและเกื้อกูลต่อกันภายใน ครอบครัว ดังนั้นผู้สูงอายุจึงจำเป็นต้องพึ่งพาตนเองมากขึ้น

3.2.3 การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลง อย่างรวดเร็ว จากสังคมเกษตรกรรมเปลี่ยนเป็นสังคมอุตสาหกรรม ความเจริญก้าวหน้ามีมากขึ้น ลูกหลาน เริ่มมีเจตคติต่อผู้สูงอายุเปลี่ยนไป ผู้สูงอายุมีคุณค่าลดลง เพราะไม่ต้องการพึ่งพาการถ่ายทอดความรู้ อาชีพและประสบการณ์เหมือนในอดีต ผู้สูงอายุมีประโยชน์เพียงคนเฝ้าบ้าน ช่วยดูแล ลูกหลาน การเคารพนับถือและการกตัญญูรู้คุณมีน้อยลง มโนทัศน์ของคนส่วนใหญ่ในสังคม เปลี่ยนแปลงยึดถือด้านวัตถุนิยม คือ เศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญ วัตถุประสงค์ของคนโดยอาศัยความสามารถ ในการทำงานหาเงิน ดังนั้นผู้สูงอายุจึงถูกมองว่าขาดคุณค่า ขาดความสามารถ ทำให้ผู้สูงอายุแยกตัว เองออกจากสังคม กลายเป็นสมาชิกกลุ่มน้อย คือ มีอารมณ์อ่อนไหวง่าย ใจน้อย มีความรู้สึกกังวล โกรธง่าย พึ่งพาอาศัยผู้อื่นมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ อาจจะทำให้แตกต่างกันขึ้นกับสภาวะ เหตุการณ์สิ่งแวดล้อม และภาวะวิกฤตซึ่งแต่ละคนกำลังเผชิญอยู่ ความสามารถในการเผชิญปัญหา กับ ปัญหาความรู้สึกลุกลี้ลุกลนมีคุณค่ามีศักดิ์ศรีของตนเอง ปรัชญาในการดำรงชีวิต ความเชื่อ ความหวังและ ความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยในสังคมในรายที่มีแรงกดดันมากๆ และผู้สูงอายุปรับตัวไม่ได้ บุคลิกภาพเสีย จะมากขึ้น กลายเป็นภาระต่อสังคม ก่อให้เกิดปัญหาทางจิตอาจทำลายตัวเองและผู้อื่นได้

3.2.4 การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ปัจจุบันวัฒนธรรมไทยเปลี่ยนแปลงเป็นวัฒนธรรมทางตะวันตกมากขึ้น ในขณะที่ผู้สูงอายุยังมีความคิดเห็นคงที่ยึดมั่นคตินิยมของตนเอง ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิม เป็นผลมาจากความสามารถในการเรียนรู้ และความจำเกี่ยวกับสิ่งใหม่ๆ ลดลง แต่ยังสามารถจำเรื่องราวเก่าซึ่งเป็นสิ่งที่ประทับใจได้ดี จึงทำให้ผู้สูงอายุเกิดการต่อต้านความคิดใหม่ๆ ก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างวัยมากขึ้น ผู้สูงอายุกลายเป็นคนล้าสมัย จู้จู้ขี้บ่น ทำให้ลูกหลานไม่ยอมเลี้ยงดูกลายเป็นส่วนเกินของครอบครัว ผู้สูงอายุจึงแยกตัวและเกิดความรู้สึกท้อแท้มากขึ้น

3.2.5 การเปลี่ยนแปลงด้านพัฒนาการทางด้านจิตใจในวัยผู้สูงอายุ วัยผู้สูงอายุเป็นระยะเวลาที่บุคคลจะทบทวนประสบการณ์ในอดีต ถ้าพบว่าตนเองได้ทำหน้าที่อย่างดีที่สุดแล้วก็จะเกิดความพึงพอใจ มีบุคลิกภาพที่เข้มแข็ง มีอารมณ์มั่นคงเกิดความมั่นใจในทางตรงข้ามกัน หากพิจารณาแล้วรู้สึกชีวิตของตนเองขมขื่นทุกขร้อน และผิดหวัง ดังนั้น ในวัยสูงอายุผู้สูงอายุควรทำให้ยอมรับทั้งความสำเร็จ และความล้มเหลวอย่างเข้าใจ รู้จักชีวิตและปล่อยวางเพื่อให้เกิดความสุขสงบในชีวิต

4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจ

4.1 ความหมายของการจูงใจ การจูงใจ หมายถึง การนำเอาปัจจัยต่างๆ มาเป็นแรงผลักดันให้บุคคลแสดงพฤติกรรมออกมาอย่างมีทิศทาง เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายที่ต้องการ ดังนั้นผู้ที่ทำหน้าที่จูงใจ จะต้องค้นหาว่าบุคคลที่เขาต้องการจูงใจ มีความต้องการหรือมีความคาดหวังอย่างไร มีประสบการณ์ความรู้ และทัศนคติในเรื่องนั้นๆ อย่างไร แล้วพยายามดึงเอาสิ่งเหล่านั้นมาเป็นแรงจูงใจ (Motive) ในการแสดงพฤติกรรมหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต่างๆ

4.2 ความสำคัญของการจูงใจ พฤติกรรมส่วนใหญ่จะมีแนวทางมุ่งไปยังเป้าหมายที่สัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการสนองความต้องการพื้นฐานทางกายให้สมดังความต้องการนั้นๆ เช่น มนุษย์มีความต้องการทางร่างกาย ทำให้ต้อง กิน นอน ขับถ่าย ฯลฯ อยู่ตลอดเวลา และคนเราจะมีวิธีการในการที่หาวิธีสนองความต้องการเหล่านั้น การศึกษาเรื่องของการจูงใจ จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยให้เราได้เข้าใจถึงพฤติกรรม และวิธีการในการสร้างหนทางเพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทิศทางที่ต้องการ

4.3 กระบวนการจูงใจ กระบวนการจูงใจมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

4.3.1 ความต้องการ (Needs) คือ ภาวะการณ์ขาดบางสิ่งบางอย่างของอินทรีย์ อาจจะเป็นการขาดทางด้านร่างกายหรือการขาดทางด้านจิตใจก็ได้

4.3.2 แรงขับ (Drive) เมื่อมนุษย์มีความขาดบางสิ่งบางอย่างตามข้อ 1 ที่กล่าวมาแล้วก็จะเกิดภาวะตึงเครียดขึ้นภายในร่างกาย ภาวะตึงเครียดนี้จะกลายเป็นแรงขับหรือตัวกำหนดทิศทาง (Action Oriented) เพื่อไปสู่เป้าหมายอันจะเป็นการลดภาวะความตึงเครียดนั้น

4.3.3 สิ่งล่อใจ (Incentive) หรือ เป้าหมาย (Goal) จะเป็นตัวกระตุ้นหรือเป็นตัวล่อ ให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมตามที่คาดหวังหรือที่ต้องการ ซึ่งอาจจะมีได้หลายระดับตั้งแต่สิ่งล่อใจในเรื่องพื้นฐานคือ ปัจจัย 4 ไปจนถึงความต้องการทางใจในด้านต่างๆ

4.4 ประเภทของการจูงใจ นักจิตวิทยาได้แบ่งการจูงใจออกเป็น 2 ประเภท คือ

4.4.1 การจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) หมายถึง สภาวะของบุคคลที่มีความต้องการในการทำ การเรียนรู้หรือแสวงหาบางอย่างด้วยตนเอง โดยมีต้องให้มีบุคคลอื่นมาเกี่ยวข้อง เช่น นักเรียนสนใจเล่าเรียนด้วยความรู้สึที่ใฝ่ดีในตัวของเขาเอง ไม่ใช่เพราะถูกบิดามารดาบังคับ หรือ เพราะมีสิ่งล่อใจใดๆ การจูงใจประเภทนี้ได้แก่

4.4.4.1 ความต้องการ (Need) เนื่องจากคนทุกคนมีความต้องการที่อยู่ภายในอันจะทำให้เกิดแรงขับ แรงขับนี้จะก่อให้เกิดพฤติกรรมต่างๆ ขึ้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและความพอใจ

4.4.4.2 เจตคติ (Attitude) หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดที่ดีที่บุคคลมีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด ซึ่งจะช่วยให้บุคคลทำในพฤติกรรมที่เหมาะสม เช่น เด็กนักเรียนรักครูผู้สอน และพอใจวิธีการสอน ทำให้เด็กมีความสนใจตั้งใจเรียนเป็นพิเศษ

4.4.4.3 ความสนใจพิเศษ (Special Interest) การที่เรามีความสนใจในเรื่องใดเป็นพิเศษก็จัดว่าเป็นแรงจูงใจให้เกิดความเอาใจใส่ในสิ่งนั้นๆ มากกว่าปกติ

4.4.2 การจูงใจภายนอก (Extrinsic Motivation) หมายถึง สภาวะของบุคคลที่ได้รับแรงกระตุ้นมาจากภายนอกให้มองเห็นจุดหมายปลายทาง และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงหรือการแสดงพฤติกรรมของบุคคล แรงจูงใจเหล่านี้ได้แก่

4.4.2.1 เป้าหมายหรือความคาดหวังของบุคคล คนที่มีเป้าหมายในการกระทำย่อมกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจให้มีพฤติกรรมที่ดีและเหมาะสม เช่น พนักงานทดลองงานมีเป้าหมายที่จะได้รับการบรรจุเข้าทำงาน จึงพยายามตั้งใจทำงานอย่างเต็มความสามารถ

4.4.2.2 ความรู้เกี่ยวกับความก้าวหน้า คนที่ทราบว่าตนจะได้รับ ความก้าวหน้าอย่างไรจากการกระทำนั้น ย่อมจะเป็นแรงจูงใจให้ตั้งใจและเกิดพฤติกรรมขึ้นได้

4.4.2.3 บุคลิกภาพ ความประทับใจอันเกิดจากบุคลิกภาพ จะก่อให้เกิดแรงจูงใจให้เกิดพฤติกรรมขึ้นได้ เช่น ครูอาจารย์ก็ต้องมีบุคลิกภาพทางวิชาการที่น่าเชื่อถือ นักปกครอง ผู้จัดการ จะต้องมีความบุคลิกภาพของผู้นำที่ดีเป็นต้น

4.4.2.4 เครื่องล่อใจอื่นๆ มีสิ่งล่อใจหลายอย่างที่ทำให้เกิดแรงกระตุ้นให้พฤติกรรมขึ้น เช่น การให้รางวัล (Rewards) อันเป็นเครื่องกระตุ้นให้อยากกระทำหรือการลงโทษ (Punishment) ซึ่งจะกระตุ้นมิให้กระทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง นอกจากนี้การชมเชย การติเตียน การประกวด การแข่งขัน หรือการทดสอบก็จัดว่าเป็นเครื่องมือที่ทำให้เกิดพฤติกรรมได้ทั้งสิ้น

5. ทฤษฎีการจูงใจเบื้องต้น

5.1 ทฤษฎีของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs) กล่าวว่า มนุษย์เราทุกคนต่างพยายามดิ้นรนเพื่อต่อสู่สู่จุดหมายของตนเองแต่เนื่องจากการที่มนุษย์มีความแตกต่างกัน ฉะนั้นการที่จะได้รับการตอบสนองถึงขั้นไหนย่อมขึ้นอยู่กับศักยภาพของแต่ละบุคคล จากรูปแบบที่แสดงลำดับขั้นความต้องการพื้นฐานของมาสโลว์ มีรายละเอียดดังนี้

ขั้นที่ 1 ความต้องการทางร่างกาย (Physiological Needs) เป็นระดับความต้องการ ปัจจัย พื้นฐานของมนุษย์ได้แก่ ปัจจัย 4 อาหาร เครื่องนุ่งห่ม เสื้อผ้า ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย

ขั้นที่ 2 ความต้องการความมั่นคงและความปลอดภัย (Security and Safety Needs) เช่น ปราศจากการประสออุบัติเหตุการบาดเจ็บ การเจ็บป่วย เศรษฐกิจตกต่ำ การถูกข่มขู่จากบุคคลอื่น และการถูกโจรกรรมทรัพย์สิน เป็นต้น

ขั้นที่ 3 ความต้องการทางสังคม (Social Needs) ได้แก่ ความต้องการยอมรับ การเข้าเป็นสมาชิก การให้ความรัก การให้อภัย และความเป็นมิตร เป็นต้น

ขั้นที่ 4 ความต้องการการยอมรับนับถือและเห็นว่าตนเองมีคุณค่าต่อสังคม (Esteem or Ego Needs) มาสโลว์ ได้ให้ความหมายไว้ 2 ประการ คือ ประการที่ 1 ความต้องการการยกย่องนับถือ ประการที่ 2 ความต้องการที่เกี่ยวกับการมีชื่อเสียง

ขั้นที่ 5 ความต้องการความสำเร็จ (Actualization Needs) เป็นความต้องการระดับ สูงสุดของมนุษย์ เป็นความพยายามของมนุษย์ที่จะให้บุคคลอื่นยอมรับนับถือตนเองรวมกับความต้องการและความสำเร็จของตนเอง ซึ่งมาสโลว์เรียกว่า ความต้องการความเจริญก้าวหน้า (Growth Needs)

มาสโลว์ได้กล่าวเน้นว่าความต้องการต่าง ๆ เหล่านี้ต้องเกิดเป็นลำดับขั้น และจะไม่มีการ ข้ามขั้น ถ้าขั้นที่ 1 ไม่ได้รับการตอบสนอง ความต้องการในลำดับขั้นที่ 2-5 ก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้ การตอบสนองที่ได้รับในแต่ละขั้นไม่จำเป็นต้องได้รับทั้ง 100% แต่ต้องได้รับบ้างเพื่อจะได้เป็นบันได นำไปสู่การพัฒนาความต้องการในระดับที่สูงขึ้นในลำดับขั้นต่อไป

ทฤษฎีของมาสโลว์ สามารถนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการสร้างประสิทธิภาพในการจูงใจ ได้ โดยทำให้เราได้แง่คิดที่ว่า ก่อนที่เราจะสามารถจูงใจบุคคลให้เกิดพฤติกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดนั้น เราได้คำนึงถึงลำดับขั้นของความต้องการของบุคคลเสียก่อนหรือไม่ เช่น ถ้าเราพยายามให้คนมาใช้ บริการท่องเที่ยว ในขณะที่คนนั้นยังไม่สามารถสนองความต้องการขั้นต่ำของตนเองได้ดีพอ เพราะรายได้ที่มีอยู่ยังต้องใช้จ่ายในการกินอยู่ในครอบครัวอันได้แก่ปัจจัยสี่ ซึ่งเป็นความต้องการพื้นฐานของร่างกาย ถ้าเป็นเช่นนี้การจูงใจก็คงไร้ผล ดังนั้นการจูงใจจึงต้องคำนึงถึงความพร้อมของบุคคลด้วย ประสิทธิภาพของการจูงใจจึงขึ้นอยู่กับข้อสำคัญที่ว่า เราได้ทำการจูงใจได้ถูกช่วงจังหวะหรือเหมาะสมกับเงื่อนไขหรือไม่

5.2 ทฤษฎีการตื่นตัว (An Arousal Theory) ทฤษฎีการตื่นตัวเป็นเรื่องที่ศึกษาเกี่ยวกับการทำงานของสมอง โดยเฉพาะสมองของคนเรามีส่วนที่เรียกว่า RAS. (Reticular Activating System) ซึ่งเป็นตัวที่ควบคุมการตื่นตัวได้ โดยอาศัยอิทธิพลของสิ่งเร้าทั้งภายในและภายนอก และทฤษฎีนี้ได้อธิบายอีกว่า คนเรานั้นจะมีการตื่นตัวอยู่เสมอจากระดับที่เฉื่อยที่สุดจนถึงระดับที่ตื่นตัวที่สุด การนำเอาทฤษฎีนี้ไปใช้ ก็คือการหาวิธีการในการจูงใจให้บุคคลเกิดความตื่นตัวอยู่เสมอโดยการใช้สิ่งเร้าต่างๆ ไม่ใช่เรื่องยากที่เราจะหาสิ่งเร้ามากระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมขึ้น ถ้าเราทราบว่าอะไรคือตัวเร้าที่เหมาะสม หรือสิ่งเร้าที่มีความแปลกใหม่จะช่วยกระตุ้นให้คนเราเกิดการตื่นตัว เช่น สินค้าตัวใหม่ หรือประโยชน์ใช้สอยใหม่ๆ จะทำให้ผู้บริโภคตื่นตัวและสนใจต่อข้อมูลอยู่เสมอสำหรับทฤษฎีการตื่นตัว สิ่งล่อใจต่างๆ มีบทบาทอย่างมากที่จะช่วยกระตุ้น นักจิตวิทยาเชื่อว่ามนุษย์สามารถควบคุมพฤติกรรมของตนได้อย่างดี แรงจูงใจที่จะมีผลจึงต้องมีอิทธิพลเหนือความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมในตนเอง

5.3 ทฤษฎีการจูงใจของแมคเคลล์แลนด์ (McClelland's Motivation Theory) เดวิด ซี. แมคเคลล์แลนด์ (David C. McClelland) ได้มีบทบาทช่วยในการพัฒนาการจูงใจ โดยแบ่งการจูงใจตามความต้องการขั้นพื้นฐานของบุคคลเป็น 3 แบบ ดังนี้

5.3.1 แบบที่ 1 ความต้องการอำนาจ (The Need For Power) แมคเคลล์แลนด์ได้ค้นพบว่า บุคคลมีความต้องการการมีอำนาจเป็นอย่างมาก เพราะจะได้อาศัยการใช้อำนาจเพื่อสร้างอิทธิพลและควบคุมในการทำงาน

5.3.2 แบบที่ 2 ความต้องการความผูกพัน (The Need For Affiliation) บุคคลมีความต้องการความผูกพันเป็นอย่างมาก แต่ละบุคคลชอบที่จะรักษาสัมพันธภาพที่ดีทางสังคมเพื่อทำให้เกิดความรู้สึกยินดีมีความคุ้นเคยกัน เข้าใจกัน พร้อมทั้งเป็นที่พึ่งในการปลอบใจ ให้ความช่วยเหลือ ผู้อื่นเมื่อเกิดความทุกข์มีการติดต่อสัมพันธ์กันกับบุคคลอื่น อย่างเช่น เพื่อนสนิท

5.3.3 แบบที่ 3 ความต้องการความสำเร็จ (The Need For Achievement) บุคคลมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะได้รับความสำเร็จ มีความหวาดกลัวอย่างรุนแรงต่อการประสบความสำเร็จ และมีความล้มเหลว และมีอารมณ์หงุดหงิดเมื่อได้รับความล้มเหลวหรือผิดหวัง และชอบการทำงานด้วยตนเองเสมอ

ยุทธศาสตร์และนโยบายต่างๆ ของภาครัฐต่อการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุในไทย

1. กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

1.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มีบทบัญญัติที่บรรจุหลักการที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ จำนวน 2 หมวด ดังนี้ หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา 27 วรรคสาม การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะทางบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือเหตุอื่นใด จะกระทำมิได้ วรรคสี่ มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น หรือเพื่อคุ้มครองความสะดวกรให้แก่ เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ หรือผู้ด้อยโอกาส ย่อมไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติ มาตรา 48 วรรคสอง บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีและไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ และบุคคลผู้ยากไร้ย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ ตามที่กฎหมายบัญญัติ หมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 71 วรรคสาม รัฐพึงให้ความช่วยเหลือเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ยากไร้ และผู้ด้อยโอกาสให้สามารถดำรงชีพได้อย่างมีคุณภาพ และคุ้มครอง ป้องกันมิให้บุคคลดังกล่าวถูกใช้ความรุนแรงหรือปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม รวมตลอดทั้งให้การบำบัด ฟื้นฟู และเยียวยาผู้ถูกกระทำดังกล่าว

1.2 พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2553 และ ฉบับที่ 3 พ.ศ.2560 เหตุผลความจำเป็นในการตรากฎหมายฉบับนี้ เพื่อให้การดำเนินงานเกี่ยวกับการคุ้มครอง การส่งเสริมและการสนับสนุนต่อสิทธิและประโยชน์ของผู้สูงอายุเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และให้ผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ โดยสรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

1.2.1 นิยามผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไป และมีสัญชาติไทย

1.2.2 ให้มีคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ (มาตรา 4) เป็นกลไกระดับชาติ เพื่อกำหนดนโยบาย และแผนหลัก แนวทางปฏิบัติ ตลอดจนประสานงาน ติดตาม และประเมินผล เกี่ยวกับการคุ้มครองการส่งเสริม และการสนับสนุนสถานภาพ บทบาท และกิจกรรมของผู้สูงอายุ

1.2.3 สิทธิผู้สูงอายุ (มาตรา 11) ผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับการคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุนในด้านต่างๆ

1.2.3.1 การบริการทางการแพทย์และการสาธารณสุขที่จัดไว้ โดยให้ความสะดวก และรวดเร็วแก่ผู้สูงอายุเป็นกรณีพิเศษ

1.2.3.2 การศึกษา การศาสนา และข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ ต่อการดำเนินชีวิต

1.2.3.3 การประกอบอาชีพหรือฝึกอาชีพที่เหมาะสม

1.2.3.4 การพัฒนาตนเองและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม การรวมกลุ่มในลักษณะเครือข่ายหรือชุมชน

1.2.3.5 การอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยโดยตรงแก่ผู้สูงอายุ ในอาคาร สถานที่ ยานพาหนะ หรือการบริการสาธารณสุขอื่น

1.2.3.6 การช่วยเหลือด้านค่าโดยสารยานพาหนะตามความเหมาะสม

1.2.3.7 การยกเว้นค่าเข้าชมสถานที่ของรัฐ

1.2.3.8 การช่วยเหลือผู้สูงอายุซึ่งได้รับอันตรายจากการถูกทารุณกรรม หรือถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมายหรือถูกทอดทิ้ง

1.2.3.9 การให้คำแนะนำ ปรีกษา ดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้องในทางคดี หรือในทางการแก้ไขปัญหาครอบครัว

1.2.3.10 การจัดที่พักอาศัย อาหารและเครื่องนุ่งห่มให้ตามความจำเป็น อย่างทั่วถึง

1.2.3.11 การจ่ายเงิน เบี้ยยังชีพเป็นรายเดือนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

1.2.3.12 การสงเคราะห์ในการจัดการศพ ตามประเพณี

1.2.3.13 การอื่นตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

2. แผนปฏิบัติการระหว่างประเทศมาดริดว่าด้วยเรื่องผู้สูงอายุ (The Madrid International Plan of Action on Ageing)

องค์การสหประชาชาติ (United Nations) ได้จัดให้มีการจัดการประชุมสมัชชา ระดับโลกว่าด้วยผู้สูงอายุ ครั้งที่ 2 (the 2nd world Assembly on Ageing) ณ กรุงมาดริดประเทศ สเปน ในปี พ.ศ. 2545 ผลจากการประชุมคราวนั้นได้ก่อให้เกิดพันธกรณีระหว่างประเทศ ในเรื่อง

ของผู้สูงอายุที่เรียกว่า แผนปฏิบัติการระหว่างประเทศมาดริดว่าด้วยเรื่องผู้สูงอายุ (The Madrid International Plan of Action on Ageing) ที่ได้กำหนดเป้าหมายหลักของการ พัฒนาผู้สูงอายุใน 3 ประเด็นต่อไปนี้ คือ

- 2.1 ผู้สูงอายุกับการพัฒนา (Older persons and development)
- 2.2 สูงวัยอย่างสุขภาพดีและมีสุขภาวะ (Advancing health and well-being into old age)
- 2.3 การสร้างความมั่นใจว่าจะมีสภาพแวดล้อมที่เกื้อหนุนและเหมาะสม (Ensuring enabling and supportive environment)

ซึ่งเป็นพันธกรณีที่ประเทศภาคีองค์การสหประชาชาติจะต้องร่วมยึดถือเป็นเป้าหมายการดำเนินงานผู้สูงอายุ และร่วมกำหนดทิศทางกลยุทธ์ของการพัฒนา เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายดังกล่าวร่วมกันประเด็นท้าทายในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ

1. การสร้างหลักประกันด้านรายได้เพื่อวัยสูงอายุ การเตรียมความพร้อมเพื่อความมั่นคง ในวัยสูงอายุ ด้วยการส่งเสริมระบบการออมแห่งชาติให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายที่อยู่ในวัยทำงานและยังไม่มีหลักประกันด้านรายได้ใดๆจากรัฐให้มีบำนาญเพื่อการใช้จ่ายในวัยสูงอายุ

2. การส่งเสริมและขยายโอกาสในการทำงานของผู้สูงอายุ โดยการส่งเสริมให้ความสามารถ และประสบการณ์ของผู้สูงอายุ มาเป็นส่วนหนึ่งของภาคการผลิตภาคบริการ ภาควิชาการ การให้คำแนะนำปรึกษา ตลอดจนงานอาสาสมัครและการถ่ายทอดภูมิปัญญา อีกทั้งยังเป็นแนวปฏิบัติที่สามารถลดปัญหาการขาดแคลนแรงงานทั้งในปัจจุบันและในอนาคตของประเทศไทยได้

3. การสร้างและพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว การสร้างและพัฒนาระบบเพื่อจัดบริการรองรับความต้องการการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว โดยมุ่งเน้นที่จะสร้างและพัฒนากลไกต่างๆ ที่มีอยู่ทั้งในระดับนโยบาย ระดับปฏิบัติทั้งในเขตเมือง และในระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะด้านบุคลากรและผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ร่วมกันทำหน้าที่ดูแลผู้สูงอายุ ทั้งบุคลากรวิชาชีพและอาสาสมัคร ด้วยการให้บริการแก่ผู้สูงอายุในชุมชน โดยเฉพาะบริการด้านการดูแลและการฟื้นฟูสุขภาพให้กับกลุ่มผู้สูงอายุที่ติดเตียงและมีข้อจำกัดในเรื่องการเคลื่อนไหว นอกจากนี้ยังมี การเร่งขยายการฝึกอบรมบุคลากรเพื่อพัฒนาความรู้และพัฒนาทักษะเฉพาะด้านการดูแลผู้สูงอายุ

4. การจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมและปลอดภัย ในที่สาธารณะสำหรับผู้สูงอายุ โดยมุ่งสร้างความรู้ความเข้าใจและความตระหนักแก่สาธารณชนและหน่วยงานทุกภาคส่วน ในเรื่องการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัย เพื่อคนทุกวัยให้สามารถใช้ประโยชน์ร่วมกัน

5. การเสริมสร้างขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับการดูแลด้านคุณภาพชีวิตอย่างครอบคลุมทุกด้าน จึงจำเป็นต้องมีการเสริมสร้างขีดความสามารถของบุคลากรเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน โดยการสนับสนุนทรัพยากร การสนับสนุนความรู้ หรือการฝึกอบรมเพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ผู้สูงอายุ และองค์ความรู้ด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ทั้งนี้ เพื่อให้บุคลากร และผู้ปฏิบัติงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถพัฒนาสมรรถนะในการปฏิบัติงาน ด้านผู้สูงอายุได้อย่างมืออาชีพ

3. แผนงานยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580)

โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 65 กำหนดให้รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติ เป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่างๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกันเพื่อให้เกิดเป็นพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายดังกล่าว โดยให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายว่าด้วยการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ และต่อมาได้มีการตราพระราชบัญญัติ การจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2560 มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2560 โดยกำหนดให้มี การแต่งตั้งคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติเพื่อรับผิดชอบในการจัดทำร่างยุทธศาสตร์ชาติกำหนดวิธีการ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำร่างยุทธศาสตร์ชาติ ในการติดตาม การตรวจสอบ และการประเมินผล รวมทั้งกำหนดมาตรการส่งเสริมและสนับสนุน ให้ประชาชนทุกภาคส่วนดำเนินการให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อให้เป็นไปตามที่กำหนด ในพระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2560 คณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติได้แต่งตั้ง คณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติด้านต่างๆ รวม 6 คณะ อันประกอบด้วยคณะกรรมการจัดทำ ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง คณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถ ในการแข่งขัน คณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากร มนุษย์ คณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม คณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และคณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุลและพัฒนา ระบบการบริหารจัดการ ภาครัฐ เพื่อรับผิดชอบในการดำเนินการจัดทำร่างยุทธศาสตร์ชาติให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนด ตลอดจนได้จัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน และหน่วยงานของรัฐ ที่เกี่ยวข้องอย่างกว้างขวางเพื่อประกอบการพิจารณาจัดทำร่างยุทธศาสตร์ชาติตามที่กฎหมายกำหนด แล้ว ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561 - 2580) เป็นยุทธศาสตร์ชาติฉบับแรกของประเทศไทย ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง” ภายในช่วงเวลาดังกล่าว เพื่อความสุขของคนไทยทุกคน

การพัฒนาประเทศไทยนับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 เป็นต้นมา ได้ส่งผลให้ประเทศไทยมีการพัฒนาในทุกมิติทั้งในด้านเศรษฐกิจที่ประเทศไทยได้รับการ ยกย่อง เป็นประเทศในกลุ่มบนของกลุ่มประเทศระดับรายได้ปานกลาง ในด้านสังคมที่มีการพัฒนา คุณภาพชีวิต ของประชาชนส่งผลให้ประเทศไทยหลุดพ้นจากการเป็นประเทศยากจน และในด้าน สิ่งแวดล้อมที่ประเทศไทยมีข้อได้เปรียบในความหลากหลายเชิงนิเวศ อย่างไรก็ตามประเทศไทย ยังมีความท้าทายต่อการพัฒนาที่สำคัญ อาทิ อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจในปี 2560 ที่ร้อยละ 3.9 ถือว่าอยู่ในระดับต่ำกว่าศักยภาพ เมื่อเทียบกับร้อยละ 6.0 ต่อปีในช่วงเวลาเกือบ 6 ทศวรรษที่ผ่านมา โดยมีสาเหตุหลักจากการชะลอตัวของการลงทุนภายในประเทศและสถานการณ์เศรษฐกิจโลก ที่ยังไม่ฟื้นตัวได้เต็มที่ โครงสร้างเศรษฐกิจไทยที่ยังไม่สามารถขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมได้อย่าง เต็มประสิทธิภาพ ภาคบริการและภาคเกษตรมีผลิตผลการผลิตในระดับต่ำ ขาดการนำเทคโนโลยี เข้ามาเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต ประกอบกับแรงงานไทยยังมีปัญหาเรื่องคุณภาพและสมรรถนะ ที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการในการขับเคลื่อนการพัฒนาของประเทศ นอกจากนี้คุณภาพและ

คุณภาพของประชากรไทยทุกช่วงวัยยังคงเป็นปัจจัยท้าทายสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ แม้ว่า การเข้าถึงระบบบริการสาธารณสุข การศึกษา บริการสาธารณสุข โครงสร้างพื้นฐานต่างๆ และการคุ้มครองทางสังคมอื่นๆ ของคนไทยมีความครอบคลุมเพิ่มมากขึ้น แต่ยังคงมีปัญหาเรื่องคุณภาพ การให้บริการที่มีมาตรฐานแตกต่างกันระหว่างพื้นที่ ซึ่งเป็นหนึ่งในสาเหตุหลักที่ทำให้ประเทศไทย ยังคงมีปัญหาความเหลื่อมล้ำในหลายมิติ ขณะที่ปัญหาด้านความยากจนยังคงเป็นประเด็นท้าทาย ในการยกระดับการพัฒนาประเทศให้ประชาชนมีรายได้สูงขึ้นและแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำอย่างยั่งยืน ขณะเดียวกันการวางกลยุทธ์ระยะยาวในการฟื้นฟูการใช้และการรักษาทรัพยากร อย่างบูรณาการ เพื่อการพัฒนาประเทศที่ผ่านมายังขาดความชัดเจน ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของประเทศยังมีปัญหาการใช้อย่างสิ้นเปลืองและเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้ปัญหาดังกล่าว ข้างต้นมีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากประสิทธิภาพการบริหารจัดการภาครัฐ การ พัฒนาประเทศ ขาดความต่อเนื่องและความยืดหยุ่นในการตอบสนองต่อความต้องการและปัญหาของ ประชาชน ขณะที่ความมั่นคงภายในประเทศยังมีหลายประเด็นที่ต้องเสริมสร้างให้เกิดความเข้มแข็ง ลดความขัดแย้งทางความคิดและอุดมการณ์ที่มีรากฐานมาจากความเหลื่อมล้ำ ความไม่เสมอภาค การขาดความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม และปัญหาการขาดเสถียรภาพทางการเมือง ตลอดจน ส่งเสริมคนในชาติให้ยึดมั่นสถาบันหลักเป็นศูนย์รวมจิตใจให้เกิดความรักและความสามัคคี ในขณะที่เดียวกันการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่มีสัดส่วนประชากรวัยแรงงานและวัยเด็ก ที่ลดลงและประชากรสูงอายุที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จะเป็นปัจจัยเสี่ยงสำคัญที่จะทำให้การพัฒนา ประเทศในมิติต่างๆ มีความท้าทายมากขึ้น ทั้งในส่วนของเสถียรภาพทางการเงินการคลังของประเทศ ในการจัดสวัสดิการเพื่อดูแลผู้สูงอายุที่เพิ่มสูงขึ้น การลงทุนและการออม การเจริญเติบโต ทางเศรษฐกิจของประเทศ ความมั่นคงทางสังคม การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ซึ่งจะเป็ประเด็นท้าทายต่อการขับเคลื่อนประเทศไปสู่การเป็นประเทศพัฒนาแล้ว

แม้ว่าประเทศไทยจะมีตำแหน่งที่ตั้งที่สามารถเป็นศูนย์กลางในการเชื่อมโยง ในภูมิภาคและเป็นประตูสู่เอเชีย แต่การที่มีอาณาเขตติดกับประเทศเพื่อนบ้านหลายประเทศ ทำให้ปัญหาด้านเขตแดนกับประเทศเพื่อนบ้านยังคงเป็นความท้าทายด้านความมั่นคงในอนาคต นอกจากนี้ประเทศไทยยังคงต้องให้ ความสำคัญกับปัญหาด้านความมั่นคงอื่นๆ ที่มีความซับซ้อน ละเอียดอ่อน และมีความเชื่อมโยงกัน หลายมิติที่อาจเป็นประเด็นท้าทายต่อการสร้างบรรยากาศ ความไว้วางใจระหว่างรัฐกับประชาชน และระหว่างประชาชนกับประชาชน ซึ่งรวมถึงการสร้าง ความสามัคคีของคนในชาติที่จะนำไปสู่ การแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มประชากรไทย ที่มีแนวคิดและความเชื่อที่แตกต่างกันอย่างยั่งยืน นอกจากนี้การขยายอิทธิพล และการเพิ่มบทบาท ของประเทศมหาอำนาจ ที่อาจก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบหลายขั้วอำนาจ หรือเกิดการย้าย ขั้วอำนาจทางเศรษฐกิจ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศในอนาคต ขณะที่องค์กรที่ไม่ใช่รัฐ อาทิ องค์กรระหว่างประเทศ และบริษัทข้ามชาติจะมีบทบาทมากขึ้น ในการกำหนดกฎ ระเบียบ ทิศทางความสัมพันธ์ และมาตรฐานสากลต่าง ๆ ทั้งในด้านความมั่นคง และเศรษฐกิจ รวมทั้งการรวมกลุ่มเศรษฐกิจ และการเปิดเสรีในภูมิภาคที่นำไปสู่ความเชื่อมโยง ในทุกระบบอาจก่อให้เกิดความเสี่ยงด้านอาชญากรรมข้ามชาติและเศรษฐกิจนอกระบบ รวมทั้งปัญหา ยาเสพติด การค้ามนุษย์และการลักลอบเข้าเมือง ในทางกลับกันความเปลี่ยนแปลงจากโลกาภิวัตน์

และความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีที่ได้รับการพัฒนาอย่างก้าวกระโดดจะก่อให้เกิดนวัตกรรมอย่างพลิกผัน อาทิ เทคโนโลยี ปัญญาประดิษฐ์ อินเทอร์เน็ตในทุกสิ่ง การวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ หุ่นยนต์และโดรน เทคโนโลยี พันธุกรรมสมัยใหม่และเทคโนโลยีทางการเงิน ซึ่งตัวอย่างแนวโน้มการพัฒนาเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดดเหล่านี้ คาดว่าจะเป็นปัจจัยสนับสนุนหลักที่ช่วยทำให้เศรษฐกิจโลกและเศรษฐกิจไทยมีแนวโน้มที่จะกลับมาขยายตัวได้เข้มแข็งขึ้น แนวโน้มสำคัญที่จำเป็นต้องมีการติดตามอย่างใกล้ชิด อาทิ การรวมกลุ่มทางการค้าและการลงทุนที่จะมีความหลากหลายเพิ่มมากขึ้น การแข่งขันที่คาดว่าจะรุนแรงขึ้น ในการเพิ่มผลิตผลและสร้างความหลากหลายของสินค้าและบริการที่ตอบโจทย์รูปแบบชีวิตใหม่ๆ นอกจากนี้ ประเทศไทยคาดว่าจะเข้าสู่การเป็นสังคมสูงวัยระดับสุดยอดในปี 2574 จะก่อให้เกิดโอกาสใหม่ๆ ในการตอบสนองความต้องการของกลุ่มผู้บริโภครุ่นสูงวัยที่จะมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการคาดการณ์ว่าครอบครัวไทยจะมีขนาดเล็กลงและมีรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้น ประชากรในประเทศไทยจะมีช่วงอายุที่แตกต่างกันและจะมีกลุ่มคนช่วงอายุใหม่ๆ เพิ่มขึ้น ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อคนคิดและพฤติกรรมที่แตกต่างกัน ดังนั้นการเตรียมความพร้อมของประชากรให้มีคุณภาพ และการนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ในการผลิตและบริการของประเทศจะเป็นความท้าทาย สำคัญในระยะต่อไป ในขณะที่เดียวกันโครงสร้างประชากรที่เข้าสู่สังคมสูงวัย อาจทำให้เกิดความต้องการแรงงานต่างชาติเพิ่มมากขึ้นเพื่อทดแทนจำนวนแรงงานไทยที่ลดลง ซึ่งปัจจัยด้านการเปิดเสรีในภูมิภาคและความก้าวหน้าของการพัฒนาระบบคมนาคมขนส่งในภูมิภาคจะทำให้การเคลื่อนย้ายแรงงานและการย้ายถิ่นมีความสะดวกมากขึ้น และเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายประชากรเข้าออกประเทศเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มประชากรที่มีศักยภาพซึ่งมีแนวโน้มในการเคลื่อนย้ายไปเรียนหรือ ทำงานในทั่วทุกมุมโลกสูงขึ้น ทั้งนี้การย้ายถิ่นส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น จึงอาจจะเป็นไปได้ที่ประเทศไทยจะยังคงเป็นประเทศผู้รับของประชากรจากประเทศเพื่อนบ้าน ขณะที่ประชากรไทยโดยเฉพาะแรงงานทักษะอาจมีแรงจูงใจในการย้ายถิ่นไปยังประเทศที่มีระดับการ พัฒนาที่ดีกว่า อาจทำให้การแย่งชิงแรงงานมีความรุนแรงมากขึ้น ซึ่งจะยิ่งทำให้เกิดความเสี่ยงต่อ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงของบริบทสังคมไทย นอกจากนี้ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศคาดว่าจะมีความรุนแรงมากขึ้น ทั้งในเชิงความผันผวน ความถี่ และขอบเขตที่กว้างขวางมากขึ้น ซึ่งจะสร้างความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สิน ระบบโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น ตลอดจนระบบผลิตทางการเกษตรที่สัมพันธ์ต่อเนื่องกับความมั่นคงด้านอาหารและน้ำ ขณะที่ระบบนิเวศต่างๆ มีแนวโน้มเสื่อมโทรมลง และมีความเป็นไปได้ค่อนข้างสูงในการสูญเสียความสามารถในการรองรับความต้องการของมนุษย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม ภัยพิบัติระดับความรุนแรงของผลกระทบอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกและความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศต่างๆ ดังกล่าวที่แต่ละประเทศจะต้องเผชิญจะมีความแตกต่างกัน ทำให้การเป็นสังคมสีเขียว การรักษาและบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างบูรณาการจะได้รับความสำคัญ และความสนใจจากนานาประเทศรวมทั้งประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น พลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือก รวมถึงการสร้างสมดุลความมั่นคงด้านพลังงานและอาหาร มีแนวโน้มที่จะมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น กฎระเบียบและข้อตกลงด้านสิ่งแวดล้อมจะมีความเข้มข้นและเข้มงวดขึ้น โดยกรอบการพัฒนาตามข้อตกลงระหว่างประเทศต่างๆ ที่สำคัญ เช่น เป้าหมาย

การพัฒนาที่ยั่งยืนและบันทึกความตกลงปารีส จะได้รับการนำไปปฏิบัติอย่างจริงจังมากยิ่งขึ้น แนวโน้มเหล่านี้ จะก่อให้เกิดความท้าทายต่อการพัฒนาประเทศในหลายมิติทั้งในส่วนของการทำงาน และอาชีพสาขาการผลิตและบริการใหม่ๆ ความมั่นคงของประเทศอันเกิดจากภัยคุกคามและความเสี่ยงด้านอื่นๆ ที่ซับซ้อนขึ้น อาชญากรรมไซเบอร์รูปแบบ การก่อสงครามที่ใช้เทคโนโลยี เป็นเครื่องมือการเคลื่อนย้ายอย่างเสรีและรวดเร็วของผู้คน เงินทุน ข้อมูลข่าวสาร องค์ความรู้ เทคโนโลยี และสินค้าและบริการ การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่รวดเร็ว และคาดการณ์ได้ยากการเกิดขึ้นของโรคระบาด และโรคอุบัติใหม่ที่จะส่งผลให้การเฝ้าระวัง ด้านการสาธารณสุขในประเทศ มีความสำคัญมากขึ้น อาจนำไปสู่ปัญหาความเหลื่อมล้ำที่ทวีความรุนแรงมากขึ้นได้หากไม่มีมาตรการ ที่มีประสิทธิภาพในการป้องกันและรองรับผลกระทบต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ซึ่งรวมถึงการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี และนวัตกรรมแบบพลิกผันที่จะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากการเข้าถึงเทคโนโลยี โครงสร้างพื้นฐาน และองค์ความรู้สมัยใหม่มีระดับความแตกต่างกันระหว่างกลุ่มประชากรต่างๆ โดยการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมดังกล่าวจะส่งผลต่อการจ้างงานและอาชีพ ที่มีรูปแบบและลักษณะงานที่เปลี่ยนไปมีความต้องการแรงงาน ที่มีสมรรถนะสูงเพิ่มมากขึ้น หลายอาชีพอาจหายไปจากตลาดงานในปัจจุบันและบางอาชีพจะถูกทดแทน ด้วยระบบอัตโนมัติ โดยเฉพาะอาชีพที่ต้องการทักษะระดับต่ำ ก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อความมั่นคงและ คุณภาพชีวิต ของประชาชนที่ปรับตัวไม่ทันหรือขาดความรู้และทักษะที่ทันกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป กระแสโลกาภิวัตน์ที่จะทำให้เกิดการพัฒนาขยายความเป็นเมืองวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว รวมทั้ง การเปลี่ยนแปลงทางสภาพภูมิอากาศที่อาจจะมีผลกระทบรุนแรงมากยิ่งขึ้น ซึ่งปัจจัยทั้งหมด ดังกล่าวจะส่งผลให้ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำของประเทศมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น จากปัจจัยและแนวโน้มที่คาดว่าจะส่งผลต่อการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศในมิติต่างๆ ข้างต้น เห็นได้ว่าบริบทและสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกประเทศมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลง อย่างรวดเร็ว มีพลวัตสูงและมีความซับซ้อนหลากหลายมิติซึ่งจะส่งผลต่ออนาคตการพัฒนาประเทศ อย่างมาก ดังนั้น การพัฒนาประเทศจึงจำเป็นต้องมียุทธศาสตร์การพัฒนาที่ครอบคลุมทุกมิติและ ทุกด้านการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง มีความร่วมมือในลักษณะประชารัฐจากภาคส่วนต่างๆ ในรูปแบบ ของหุ้นส่วนการพัฒนาที่เป็นการทำงานอย่างบูรณาการ เนื่องจากทุกมิติการพัฒนา มีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน โดยประเทศไทยจำเป็นต้องมีทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ มีความรู้ สมรรถนะ และทักษะที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ สามารถรู้เท่าทันและปรับตัวให้สามารถ ดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข มีอาชีพที่มั่นคง สร้างรายได้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์ และกติกาใหม่ๆ และมาตรฐานที่สูงขึ้น โดยเฉพาะในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งจำเป็นต้องมีการพัฒนาระบบ และปัจจัยส่งเสริมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องไปพร้อมกัน ทั้งในส่วนของระบบ การเรียนการสอน และการพัฒนา ทักษะฝีมือที่สอดคล้องกันกับการพัฒนาของคนในแต่ละช่วงวัย ระบบบริการสาธารณะ โครงสร้างพื้นฐาน รวมทั้ง การให้ความสำคัญกับการส่งเสริมเทคโนโลยี และนวัตกรรม เพื่อให้ประเทศไทยสามารถ ยกระดับเป็นเจ้าของเทคโนโลยีและนวัตกรรมก้าวทันโลก จากการต่อยอดการพัฒนาบนพื้นฐานนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ส่งผลให้เกิดการสร้างห่วงโซ่มูลค่า ทางเศรษฐกิจในทั้งภาคอุตสาหกรรมภาคเกษตรและภาคบริการ กระจายผลประโยชน์จากการพัฒนา

ลดปัญหาความเหลื่อมล้ำ และนำไปสู่การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนทุกภาคส่วน นอกจากนี้ประเทศไทยต้องให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลความมั่นคงด้านพลังงานและอาหาร การรักษาไว้ซึ่งความหลากหลายเชิงนิเวศ การส่งเสริมการดำเนินชีวิตและธุรกิจ และการพัฒนา และขยายความเป็นเมืองที่เติบโตอย่างต่อเนื่องที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมพร้อมกับการมีข้อกำหนดของรูปแบบและกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะการใช้พื้นที่ที่ชัดเจนขณะที่การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และระบบโลจิสติกส์ กฎหมาย ระบบภาษีต้องมีกลยุทธ์การพัฒนาที่สามารถอำนวยความสะดวก และส่งเสริมให้ประเทศมีศักยภาพการแข่งขันที่สูงขึ้น และสามารถใช้จ่ายแข็งในเรื่องตำแหน่งที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของประเทศให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศมากขึ้น รวมทั้งให้ความสำคัญของ การรวมกลุ่มความร่วมมือกับนานาประเทศในระดับภูมิภาคและระดับโลก เพื่อกระชับและสร้างสัมพันธ์มิตรเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางการทูต ซึ่งจะก่อให้เกิดการสร้างพลังทางเศรษฐกิจและรักษา ความมั่นคงของประเทศ โดยจำเป็นต้องสร้างความพร้อมในการที่จะยกระดับมาตรฐานและมีการปฏิบัติให้เป็นไปตามระเบียบกติกาสากลในด้านต่างๆ ขณะเดียวกันประเทศไทยจำเป็นต้องเร่งให้มีการปฏิรูประบบราชการและการเมืองเพื่อให้เกิดการบริหารราชการที่ดีและมีเสถียรภาพทางการเมือง มีการส่งเสริมคนในชาติให้ยึดมั่นสถาบันหลักเป็นศูนย์รวมจิตใจเพื่อให้เกิดความรักความสามัคคีและลดความขัดแย้งภายในประเทศ โดยที่นโยบายการพัฒนาต่างๆ จำเป็นต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับโครงสร้างและลักษณะพฤติกรรมของประชากรที่อาจจะมี ความแตกต่างจากปัจจุบันมากขึ้น ดังนั้น ภายใต้เงื่อนไขโครงสร้างประชากร โครงสร้างเศรษฐกิจ สภาพสังคม สภาพภูมิอากาศ สิ่งแวดล้อม และปัจจัยการพัฒนาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ส่งผลให้ประเทศไทยจำเป็นต้องมีการวางแผนการพัฒนาที่รอบคอบและครอบคลุม อย่างไรก็ตามหลายประเด็นพัฒนา เป็นเรื่องที่ต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินงานเพื่อให้เกิดการปรับตัวซึ่งจะต้องหยั่งรากลึกลงไป ถึงการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้าง การขับเคลื่อนการพัฒนาให้ประเทศเจริญก้าวหน้าไปในอนาคต จึงจำเป็นต้องกำหนดวิสัยทัศน์ในระยะยาวที่ต้องบรรลุ พร้อมทั้ง แนวยุทธศาสตร์หลักในด้านต่างๆ เพื่อเป็นกรอบในการขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างบูรณาการบนพื้นฐานประชารัฐเพื่อยกระดับจุดแข็ง และจุดเด่นของประเทศ และปรับปรุงแก้ไขจุดอ่อนและจุดด้อยต่างๆ อย่างเป็นระบบ โดยยุทธศาสตร์ชาติจะเป็นเป้าหมายใหญ่ในการขับเคลื่อนประเทศและถ่ายทอดไปสู่แผนในระดับอื่นๆ เพื่อนำไปสู่ การปฏิบัติทั้งในระดับยุทธศาสตร์ภารกิจและพื้นที่ซึ่งรวมถึงพื้นที่พิเศษต่างๆ อาทิ เขตเศรษฐกิจ พิเศษชายแดน เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเพื่อให้การพัฒนาประเทศสามารถดำเนินการ ได้อย่างมั่นคง มั่งคั่ง และ ยั่งยืน

“ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนา ตามหลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” หรือเป็นคติพจน์ประจำชาติว่า “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” เพื่อสนองต่อต่อผลประโยชน์แห่งชาติอันได้แก่ การมีเอกราช อธิปไตย การดำรงอยู่อย่างมั่นคง และยั่งยืนของ สถาบันหลักของชาติและประชาชนจากภัยคุกคามทุกรูปแบบ การอยู่ร่วมกันในชาติ อย่างสันติสุข เป็นปึกแผ่น มีความมั่นคงทางสังคมท่ามกลางพหุสังคมและการมีเกียรติและศักดิ์ศรี ของความเป็นมนุษย์ ความเจริญเติบโตของชาติความเป็นธรรมและความอยู่ดีมีสุขของประชาชน ความยั่งยืนของฐาน ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ความมั่นคงทางพลังงานและอาหาร ความสามารถในการรักษา ผลประโยชน์ของชาติภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมระหว่าง

ประเทศและการอยู่ร่วมกัน อย่างสันติประสานสอดคล้องกันด้านความมั่นคงในประชาคมอาเซียน และประชาคมโลกอย่างมีเกียรติ และศักดิ์ศรี ความมั่นคง หมายถึง การมีความมั่นคงปลอดภัย จากภัยและการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในประเทศ และภายนอกประเทศในทุกระดับ ทั้งระดับประเทศ สังคม ชุมชน ครัวเรือน และปัจเจกบุคคล และ มีความมั่นคงในทุกมิติทั้งมิติทางการทหาร เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการเมือง เช่น ประเทศ มีความมั่นคงในเอกราชและอธิปไตย มีการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สถาบันชาติศาสนา พระมหากษัตริย์ มีความเข้มแข็งเป็นศูนย์กลางและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชน มีระบบการเมืองที่มั่นคง เป็นกลไกที่นำไปสู่การบริหารประเทศที่ต่อเนื่องและโปร่งใสตามหลักธรรมาภิบาล สังคมมีความ ประองตองและความสามัคคีสามารถผนึกกำลังเพื่อพัฒนาประเทศ ชุมชนมีความเข้มแข็ง ครอบครัว มีความอบอุ่น ประชาชน มีความมั่นคงในชีวิต มีงานและรายได้ที่มั่นคงพอเพียงกับการดำรงชีวิต มีการออมสำหรับวัยเกษียณ ความมั่นคงของอาหาร พลังงาน และน้ำ มีที่อยู่อาศัย และความ ปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน

ความมั่นคง หมายถึง ประเทศไทยมีการขยายตัวของเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง และมีความยั่งยืน จนเข้าสู่กลุ่มประเทศรายได้สูง ความเหลื่อมล้ำของการพัฒนาลดลง ประชากร มีความอยู่ดีมีสุขได้รับ ผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกันมากขึ้น และมีการพัฒนา อย่างทั่วถึงทุกภาคส่วน มีคุณภาพชีวิตตามมาตรฐานขององค์การสหประชาชาติไม่มีประชาชน ที่อยู่ในภาวะความยากจน เศรษฐกิจในประเทศไทยมีความเข้มแข็ง ขณะเดียวกันต้องมีความสามารถ ในการแข่งขันกับประเทศต่างๆ ทั้งในตลาดโลกและตลาดภายในประเทศเพื่อให้สามารถสร้างรายได้ ทั้งจากภายใน และภายนอกประเทศ ตลอดจนมีการสร้างฐานเศรษฐกิจและสังคมแห่งอนาคต เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทการพัฒนาที่เปลี่ยนแปลงไป และประเทศไทยมีบทบาทที่สำคัญในเวทีโลก และมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ และการค้าอย่างแน่นแฟ้นกับประเทศในภูมิภาคเอเชีย เป็นจุดสำคัญของการเชื่อมโยงในภูมิภาค ทั้งการคมนาคมขนส่ง การผลิต การค้า การลงทุน และ การทำธุรกิจ เพื่อให้เป็นพลังในการพัฒนา นอกจากนี้ ยังมีความสมบูรณ์ในทุนที่จะสามารถ สร้างการพัฒนาต่อเนื่องไปได้ได้แก่ ทุนมนุษย์ทุนทางปัญญา ทุนทางการเงิน ทุนที่เป็นเครื่องมือ เครื่องจักร ทุนทางสังคม และทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ความยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่สามารถสร้างความเจริญ รายได้และคุณภาพชีวิต ของประชาชนให้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจที่อยู่บนหลักการ ใช้การรักษา และการฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ไม่ใช่ทรัพยากรธรรมชาติจนเกินพอดี ไม่สร้างมลภาวะ ต่อสิ่งแวดล้อมจนเกินความสามารถในการรองรับและเยียวยาของระบบนิเวศ การผลิตและการบริโภค เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ทรัพยากรธรรมชาติมี ความอุดมสมบูรณ์มากขึ้นและสิ่งแวดล้อมมีคุณภาพดีขึ้น คนมีความรับผิดชอบ ต่อสังคม มีความ เอื้ออาทร เสียสละเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม รัฐบาลมีนโยบายที่มุ่งประโยชน์ ส่วนรวมอย่างยั่งยืน และให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และทุกภาคส่วนในสังคม ยึดถือและปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาอย่างสมดุล มีเสถียรภาพ และยั่งยืน

โดยมีเป้าหมายการพัฒนาประเทศคือ “ประเทศชาติมั่นคง ประชาชนมีความสุข เศรษฐกิจพัฒนา อย่างต่อเนื่อง สังคมเป็นธรรม ฐานทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน” โดยยกระดับ ศักยภาพของประเทศใน หลากหลายมิติ พัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ สร้างโอกาส และความเสมอภาคทางสังคม สร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับ สิ่งแวดล้อม และมีภาครัฐของ ประชาชนเพื่อประชาชนและประโยชน์ส่วนรวม โดยการประเมินผล การพัฒนาตามยุทธศาสตร์ชาติ ประกอบด้วย

1. ความอยู่ดีมีสุขของคนไทยและสังคมไทย
2. ชีตความสามารถในการแข่งขัน การพัฒนาเศรษฐกิจ และการกระจายรายได้
3. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ
4. ความเท่าเทียมและความเสมอภาคของสังคม
5. ความหลากหลายทางชีวภาพ คุณภาพสิ่งแวดล้อม และความยั่งยืนของ ทรัพยากรธรรมชาติ

6. ประสิทธิภาพการบริหารจัดการและการเข้าถึงการให้บริการของภาครัฐ

เพื่อให้ประเทศไทยสามารถยกระดับการพัฒนาให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ “ประเทศไทย มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง” และเป้าหมายการพัฒนาประเทศข้างต้น จึงจำเป็นต้องกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนา ประเทศระยะยาวที่จะทำให้ประเทศไทยมีความมั่นคงในเอกราชและอธิปไตย มีภูมิคุ้มกัน ต่อการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัย ภายในและภายนอกประเทศในทุกมิติทุกระดับและทุกระดับ ภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรม และภาคบริการของประเทศได้รับการพัฒนายกระดับไปสู่ การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการสร้างมูลค่าเพิ่ม และพัฒนากลไกที่สำคัญในการขับเคลื่อน เศรษฐกิจใหม่ที่จะสร้างและเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของประเทศ เพื่อยกระดับฐานรายได้ ของประชาชนในภาพรวมและกระจายผลประโยชน์ไปสู่ภาคส่วนต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม คนไทย ได้รับการพัฒนาให้เป็นคนดี เก่ง มีวินัย คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม และมีศักยภาพในการคิด วิเคราะห์สามารถ “รู้รับ ปรับใช้” เทคโนโลยีใหม่ได้อย่างต่อเนื่อง สามารถเข้าถึง บริการพื้นฐานระบบ สวัสดิการ และกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่มีใครถูกทิ้ง ไว้ข้างหลัง การพัฒนา ประเทศในช่วงระยะเวลาของยุทธศาสตร์ชาติจะมุ่งเน้นการสร้างสมดุลระหว่าง การพัฒนาความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในรูปแบบ “ประชารัฐ” โดยประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์ได้แก่ ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง ยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการสร้าง ความสามารถในการแข่งขัน ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพ ทรัพยากรมนุษย์ ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการสร้างการ เติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุล และพัฒนา ระบบการบริหารจัดการภาครัฐ โดยแต่ละยุทธศาสตร์มีเป้าหมายและประเด็นการพัฒนาดังนี้

1. ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญ คือ ประเทศชาติ มั่นคง ประชาชนมีความสุข เน้นการบริหารจัดการสถานะแวดล้อมของประเทศให้มีความมั่นคง ปลอดภัย เอกราชอธิปไตย และมีความสงบเรียบร้อยในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชาติสังคม ชุมชน มุ่งเน้น การพัฒนาคน เครื่องมือ เทคโนโลยีและระบบฐานข้อมูลขนาดใหญ่ให้มีความพร้อมสามารถรับมือกับ

ภัยคุกคาม และภัยพิบัติได้ทุกรูปแบบ และทุกระดับความรุนแรง ควบคู่ไปกับการป้องกันและแก้ไข ปัญหา ด้านความมั่นคงที่มีอยู่ในปัจจุบัน และที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ใช้กลไกการแก้ไขปัญหามาแบบบูรณาการ ทั้งกับส่วนราชการ ภาคเอกชน ประชาสังคม และองค์กรที่ไม่ใช่รัฐ รวมถึงประเทศเพื่อนบ้าน และมิตรประเทศทั่วโลกบนพื้นฐานของหลักธรรมาภิบาล เพื่อเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการดำเนินการของยุทธศาสตร์ชาติด้านอื่นๆ ให้สามารถขับเคลื่อนไปได้ตามทิศทางและเป้าหมายที่กำหนด

2. ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน มีเป้าหมายการพัฒนาที่มุ่งเน้นการยกระดับศักยภาพของประเทศในหลากหลายมิติบนพื้นฐานแนวคิด 3 ประการ ได้แก่

2.1 “ต่อยอดอดีต” โดยมองกลับไปที่เราเคยทำทางเศรษฐกิจ อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณีวิถีชีวิต และจุดเด่นทางทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย รวมทั้งความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของประเทศ ในด้านอื่นๆ นำมาประยุกต์ผสมผสานกับเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของเศรษฐกิจและสังคมโลกสมัยใหม่

2.2 “ปรับปัจจุบัน” เพื่อปูทางสู่อนาคต ผ่านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศในมิติต่างๆ ทั้งโครงข่ายระบบคมนาคมและขนส่ง โครงสร้างพื้นฐานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและดิจิทัล และการปรับสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมและบริการอนาคต

2.3 “สร้างคุณค่าใหม่ในอนาคต” ด้วยการเพิ่มศักยภาพของผู้ประกอบการพัฒนาคนรุ่นใหม่ รวมถึงปรับรูปแบบธุรกิจ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาด ผสมผสานกับยุทธศาสตร์ที่รองรับ อนาคต บนพื้นฐานของการต่อยอดอดีตและปรับปัจจุบัน พร้อมทั้งการส่งเสริมและสนับสนุนจากภาครัฐ ให้ประเทศไทยสามารถสร้างฐานรายได้และการจ้างงานใหม่ ขยายโอกาสทางการค้าและการลงทุน ในเวทีโลก ควบคู่ไปกับการยกระดับรายได้และการกินดีอยู่ดีรวมถึงการเพิ่มขึ้นของคนชั้นกลาง และลดความเหลื่อมล้ำของคนในประเทศได้ในคราวเดียวกัน

3. ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ มีเป้าหมาย การพัฒนาที่สำคัญเพื่อพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดีเก่ง และมีคุณภาพ โดยคนไทยมีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่รอบด้านและมีสุขภาพที่ดีในทุกช่วงวัย มีจิตสาธารณะ รับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น มีธรรมาภิบาล โอบอ้อมอารีมีวินัย รักษาศีลธรรม และเป็นพลเมืองดีของชาติมีหลักคิดที่ถูกต้อง มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีทักษะสื่อสารภาษาอังกฤษและภาษาที่สาม และอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น มีนิสัยรักการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สูการเป็นคนไทยที่มีทักษะสูง เป็นนวัตกรรม นวัตกรรม ผู้ประกอบการ เกษตรกร ยุคใหม่ และอื่นๆ โดยมีสัมมาชีพตามความถนัดของตนเอง

4. ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม มีเป้าหมายการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการดึงเอาพลังของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชน ท้องถิ่น มาร่วมขับเคลื่อน โดยการสนับสนุนการรวมตัวของประชาชนในการร่วมคิดร่วมทำ เพื่อส่วนรวม การกระจายอำนาจและความรับผิดชอบไปสู่กลไกบริหารราชการแผ่นดินในระดับท้องถิ่น การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเอง และการเตรียมความพร้อมของประชากรไทย ทั้งในมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพ

สามารถพึ่งตนเอง และทำประโยชน์แก่ครอบครัว ชุมชน และสังคมให้นานที่สุด โดยรัฐให้หลักประกัน การเข้าถึงบริการและ สวัสดิการที่มีคุณภาพอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง

5. ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกมิติ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ และความเป็นหุ้นส่วนความร่วมมือระหว่างกัน ทั้งภายใน และภายนอกประเทศอย่างบูรณาการ ใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งในการกำหนดกลยุทธ์และแผนงาน และการให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในแบบทางตรงให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้โดยเป็น การดำเนินการบนพื้นฐานการเติบโตร่วมกัน ไม่ว่าจะผ่านทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิต โดยให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลทั้ง 3 ด้าน อันจะนำไปสู่ความยั่งยืนเพื่อคนรุ่นต่อไปอย่างแท้จริง

6. ยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อปรับเปลี่ยนภาครัฐที่ยึดหลัก “ภาครัฐของประชาชนเพื่อประชาชน และประโยชน์ส่วนรวม” โดยภาครัฐต้องมีขนาดที่เหมาะสมกับบทบาทภารกิจ แยกแยะบทบาท หน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่ในการกำกับหรือในการให้บริการในระบบเศรษฐกิจที่มีการแข่งขัน มีสมรรถนะสูง ยึดหลักธรรมาภิบาล ปรับวัฒนธรรมการทำงานให้มุ่งผลสัมฤทธิ์และผลประโยชน์ ส่วนรวม มีความทันสมัย และพร้อมที่จะปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำนวัตกรรม เทคโนโลยีข้อมูลขนาดใหญ่ ระบบการทำงานที่เป็นดิจิทัลเข้ามา ประยุกต์ใช้อย่างคุ้มค่า และปฏิบัติงานเทียบได้กับมาตรฐานสากล รวมทั้งมีลักษณะเปิดกว้าง เชื่อมโยงถึงกันและเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อตอบสนองความต้องการของ ประชาชนได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และ โปร่งใส โดยทุกภาคส่วนในสังคมต้องร่วมกันปลูกฝังค่านิยม ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีธรรมาภิบาลและสร้าง จิตสำนึกในการปฏิเสธไม่ยอมรับการทุจริตประพฤติมิชอบ อย่างสิ้นเชิง นอกจากนี้ กฎหมายต้องมีความ ชัดเจน มีเพียงเท่าที่จำเป็น มีความทันสมัย มีความ เป็นสากล มีประสิทธิภาพ และนำไปสู่การลด ความเหลื่อมล้ำและเอื้อต่อการพัฒนา โดยกระบวนการ ยุติธรรมมีการบริหารที่มีประสิทธิภาพเป็นธรรมไม่เลือกปฏิบัติและการอำนวยความสะดวกตามหลัก นิติธรรม

4. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560 – 2564

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 เป็นแผนพัฒนาประเทศในระยะ 5 ปี (พ.ศ.2560 - 2564) ซึ่งแปลงยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560 – 2579) สู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น ทิศทางการพัฒนาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 จึงมุ่งเตรียมความพร้อมและวางรากฐานในการ ยกกระดับประเทศไทยให้เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ด้วยการพัฒนาตาม ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีกรอบวิสัยทัศน์และเป้าหมายอนาคตประเทศไทยในปี 2579 ซึ่งกำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี เป็นกรอบที่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 มุ่งตอบสนอง วัตถุประสงค์และเป้าหมายการพัฒนาที่กำหนดภายใต้ระยะเวลา 5 ปี ต่อจากนี้ ไปพิจารณาจากการ ประเมินสภาพแวดล้อมการพัฒนาทั้งจากภายนอกและภายในประเทศที่บ่งชี้ถึงจุดแข็งและจุดอ่อน ของประเทศ และการสะท้อนถึงโอกาสและความเสี่ยงในการที่จะผลักดันขับเคลื่อนให้การพัฒนา ในด้านต่างๆ บรรลุผลได้ในระยะเวลา 5 ปีแรกของยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ทั้งนี้โดยได้คำนึงถึง การต่อยอดให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างต่อเนื่องภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับต่อไป ดังนั้น การพัฒนา

ประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 จึงกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายรวมของการพัฒนา โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

4.1 เพื่อวางรากฐานให้คนไทยเป็นคนที่สมบูรณ์ มีคุณธรรมจริยธรรม มีระเบียบวินัย ค่านิยมที่ดี มีจิตสาธารณะ และมีความสุข โดยมีสุขภาพและสุขภาพที่ดี ครอบครัวยุ่งุ่น ตลอดจนเป็นคนเก่งที่มีทักษะความรู้ความสามารถและพัฒนาตนเองได้ต่อเนื่องตลอดชีวิต

4.2 เพื่อให้คนไทยมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ได้รับความเป็นธรรม ในการเข้าถึง ทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ ผู้ด้อยโอกาสได้รับการพัฒนาศักยภาพ รวมทั้งชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

4.3 เพื่อให้เศรษฐกิจเข้มแข็งแข่งขันได้ มีเสถียรภาพ และมีความยั่งยืน สร้างความเข้มแข็งของ ฐานการผลิตและบริการเดิมและขยายฐานใหม่โดยการใช้นวัตกรรมที่เข้มข้นมากขึ้น สร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากและสร้างความมั่นคงทางพลังงาน อาหาร และน้ำ

4.4 เพื่อรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้สามารถ สนับสนุน การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน

4.5 เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินมีประสิทธิภาพ โปร่งใส ทันสมัย และ มีการทำงาน เชิงบูรณาการของภาคีการพัฒนา

4.6 เพื่อให้มีการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคโดยการพัฒนาภาคและเมือง เพื่อรองรับ การพัฒนาระดับฐานการผลิตและบริการเดิมและขยายฐานการผลิตและบริการใหม่

4.7 เพื่อผลักดันให้ประเทศไทยมีความเชื่อมโยง (Connectivity) กับประเทศต่างๆ ทั้งในระดับอนุภูมิภาค ภูมิภาค และนานาชาติได้อย่างสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพ รวมทั้ง ให้ประเทศไทยมีบทบาทนำและสร้างสรรค์ในด้านการค้า การบริการ และการลงทุนภายใต้กรอบความร่วมมือ ต่างๆ ทั้งในระดับอนุภูมิภาค ภูมิภาค และโลก

ภายใต้เงื่อนไขและสภาพแวดล้อมของการพัฒนาดังกล่าว ในช่วง 5 ปีต่อจากนี้ไป ประเทศไทยมีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนครั้งใหญ่ โดยจะต้องปฏิรูปและปรับเปลี่ยนเพื่อแก้ปัญหา รากฐานสำคัญที่เป็นจุดอ่อนและข้อจำกัดของประเทศที่สั่งสมมานาน ในขณะเดียวกันก็ดำเนิน ยุทธศาสตร์เชิงรุกเพื่อที่จะใช้ประโยชน์จากจุดแข็งและจุดเด่นของประเทศให้เกิดผลต่อการพัฒนา ประเทศอย่างเต็มที่ จำเป็นต้องวางระบบ การบริหารจัดการความเสี่ยงและการสร้างระบบภูมิคุ้มกัน ที่เหมาะสม รวมทั้งวางรากฐานที่แข็งแกร่งสำหรับการพัฒนาในระยะยาว ทั้งนี้จุดเน้นและประเด็น หลักที่เป็นหัวใจของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 นั้น ให้ความสำคัญกับประเด็นร่วมและประเด็นบูรณา การสำคัญที่ต้องนำมาประกอบการพิจารณาการจัดสรรงบประมาณและการถ่ายทอดลง ในรายละเอียดสำหรับการติดตามประเมินผลการปฏิบัติเพื่อให้การแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติเกิดผล สัมฤทธิ์ได้อย่างจริงจัง ดังนี้

1. การพัฒนานวัตกรรมและการนำมาใช้เป็นปัจจัยขับเคลื่อนการพัฒนาในทุกมิติ เพื่อยกระดับศักยภาพของประเทศในทุกด้าน โดยที่ในช่วงต่อจากนี้ไปจะมุ่งเน้นการนำความคิด สร้างสรรค์ และการพัฒนานวัตกรรม เพื่อทำให้เกิดสิ่งใหม่ที่มีมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจทั้งในเรื่อง กระบวนการผลิตและรูปแบบผลิตภัณฑ์และบริการใหม่ๆ การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี และรูปแบบ การดำเนินธุรกิจ รวมทั้งวิถีชีวิต ของผู้คนในสังคมทั้งที่เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างถอนรากถอนโคน

และการพัฒนาต่อยอด นวัตกรรมจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและส่งเสริมขีดความสามารถของมนุษย์ ซึ่งจะส่งผลให้ผลิตผลการผลิตสูงขึ้น ช่วยขยายฐานรายได้จากผลิตภัณฑ์และบริการใหม่ๆ และช่วยลดต้นทุน ทั้งนี้ท่ามกลางการแข่งขันในตลาดโลกที่สูงขึ้นและ การแข่งขันจากประเทศที่มีค่าแรงต่ำกว่า แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 จะมุ่งเน้นการสร้างนวัตกรรมไม่ว่าจะเป็น นวัตกรรมในผลิตภัณฑ์หรือ ด้านกระบวนการผลิตเพื่อใช้ประโยชน์ในการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์และบริการ โดยให้ความสำคัญ ทั้งกับผลิตภัณฑ์ที่ใช้เทคโนโลยีแบบซับซ้อน และ/หรือการใช้นวัตกรรมสำหรับการพัฒนาสินค้าและบริการทั้งในระดับพื้นฐานจนถึงระดับสูงซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน ในวงกว้าง อาทิ การเพิ่มมูลค่าผลผลิตจากการปรับเปลี่ยนตำแหน่งในสายการผลิตไปทำกิจกรรม อื่นๆ ที่ให้มูลค่าเพิ่มสูงกว่าโดยจะให้ความสำคัญกับการย้อนกลับไปเริ่มทำกิจกรรมอื่นในห่วงโซ่มูลค่าที่มีมูลค่าเพิ่มสูงมากขึ้น เช่น ในขั้นตอนของการพัฒนาหรือออกแบบสินค้า การวิจัยและพัฒนา และการสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ รวมถึงการก้าวไปข้างหน้าเพื่อทำกิจกรรมประเภทการพัฒนาตลาด โลจิสติกส์ และการสร้างตราสินค้า ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ให้มูลค่าเพิ่มสูงกว่าในขั้นตอนการผลิตและการประกอบสินค้าที่ให้มูลค่าเพิ่มต่ำที่สุด ทั้งนี้โดยมีแนวทางหลักในการผลักดันการพัฒนานวัตกรรม และการนำมาใช้ คือการกำหนดวาระการวิจัยแห่งชาติ (National Research Agenda) ให้มีจุดเน้น ที่ชัดเจน เฉพาะเจาะจงและสอดคล้องกับสาขาเป้าหมายการพัฒนาประเทศ และการใช้กลยุทธ์ ด้านนวัตกรรมบูรณาการ โดยส่งเสริมความร่วมมือและการเป็นหุ้นส่วนของทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ ภาคการศึกษา ภาคเอกชนในทุกสาขาการผลิตและบริการ รวมทั้งชุมชน ในการสร้างสภาพแวดล้อม และองค์ประกอบของระบบการวิจัยและการพัฒนานวัตกรรมให้เข้มแข็งและต้องบูรณาการการวิจัย และพัฒนากับการนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์และการพัฒนานวัตกรรม โดยต้องกำหนดวาระ การวิจัยของประเทศที่สอดคล้องกับสาขาเป้าหมายหรือประเด็นการพัฒนาทางสังคมที่สำคัญๆ ซึ่งเป็นความต้องการของตลาดและสังคม และภาคเอกชนจะต้องเป็นผู้มีส่วนร่วมที่เข้มแข็งในทุก ขั้นตอนตั้งแต่ กระบวนการวิจัย การพัฒนา การนำผลการวิจัยและการพัฒนาไปใช้ประโยชน์ในเชิง พาณิชย์ และการพัฒนานวัตกรรม โดยการสนับสนุนด้านเงินทุนเพื่อการวิจัย องค์ความรู้และ ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านแนวคิด และทรัพยากรอื่นๆ ที่จำเป็น ขณะเดียวกันก็คำนึงถึงการใช้นวัตกรรมในการตอบโจทย์การพัฒนาที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การสนับสนุนชุมชนในการใช้ความคิด สร้างสรรค์ใหม่ๆ และการสร้างสังคมคุณภาพ

2. การเตรียมความพร้อมของประเทศในด้านการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และนวัตกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วง 5 ปีนี้ต้องมุ่งเน้นในเรื่องสำคัญ ดังนี้

2.1 การสนับสนุนการวิจัยพัฒนา การดัดแปลงและต่อยอดการพัฒนาเทคโนโลยี ยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับสาขาการผลิตและบริการเดิมและต่อยอด ไปสู่ความเป็นอัจฉริยะโดยใช้เทคโนโลยีขั้นสูงและการผสมผสานเทคโนโลยี อาทิ กลุ่มอาหาร เกษตร และเทคโนโลยีชีวภาพ กลุ่มสาธารณสุข สุขภาพ และเทคโนโลยีทางการแพทย์ กลุ่มเครื่องมือ อุปกรณ์อัจฉริยะ หุ่นยนต์ และระบบ เครื่องกลที่ใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์ควบคุม กลุ่มดิจิทัล เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตที่เชื่อมต่อและบังคับอุปกรณ์ต่างๆ ปัญญาประดิษฐ์และเทคโนโลยีสมองกล ฝังตัว และกลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ วัฒนธรรม และบริการที่มีมูลค่าสูง

2.2 การพัฒนาผู้ประกอบการให้เป็นผู้ประกอบการทางเทคโนโลยี (Technopreneur) รวมทั้งเชื่อมโยงระหว่างภาคการผลิตที่เป็นกลุ่มใหญ่ของประเทศ ได้แก่ เกษตรกร รายย่อย วิสาหกิจชุมชน และวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม กับสถาบันวิจัย สถาบันการศึกษา เพื่อให้สามารถเข้าถึงและนำผลงานวิจัยพร้อมใช้มาต่อยอดใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ โดยดำเนินการควบคู่กับการส่งเสริมสังคม ผู้ประกอบการที่ผลิตได้ขายเป็น

2.3 การพัฒนาและยกระดับโครงสร้างพื้นฐานที่มีอยู่ให้ตอบสนองการเปลี่ยนแปลง เทคโนโลยีแบบก้าวกระโดด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเร่งสร้างและพัฒนาบุคลากรวิจัย ในสาขา STEM (Science, Technology, Engineering, and Mathematics) และส่งเสริมห้องปฏิบัติการวิจัยของภาคเอกชนที่ได้ มาตรฐานและในแขนงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพในการสร้างนวัตกรรมของประเทศในอนาคต เช่น สาขา วิทยาการรับรู้ ชีววิทยาเชิงสังเคราะห์ เซลล์ต้นกำเนิด เป็นต้น

2.4 การสนับสนุนการดำเนินงานอย่างเป็นเครือข่ายระหว่างสถาบันวิจัย สถาบัน การศึกษา ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน/ชุมชน เพื่อร่วมพัฒนานวัตกรรมทางสังคม ให้เป็นกลไก ในการลดความเหลื่อมล้ำและยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาส อาทิ เทคโนโลยีเพื่อผู้สูงอายุ อุปกรณ์ช่วยผู้พิการ

2.5 การปรับกลไกระบบวิจัยและพัฒนาของประเทศทั้งระบบ ทั้งกลไก การให้ ทุนวิจัย การสร้างเครือข่ายวิจัย กระบวนการวิจัย การนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ รวมทั้ง การประเมินผลโครงการวิจัย โดยต้องมุ่งเน้นการประสานพลังและศักยภาพของนักวิจัยในสาขาต่างๆ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของภาคเอกชนในการยกระดับศักยภาพทางเทคโนโลยีได้อย่างแท้จริง และมีประสิทธิภาพ

3. การเตรียมพร้อมด้านกำลังคนและการเสริมสร้างศักยภาพของประชากร ในทุกช่วงวัย โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นทุนมนุษย์ที่มีศักยภาพสูง ภายใต้งैื่อนไข การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงไปสู่โครงสร้างประชากรสังคมสูงวัย สมบูรณ์เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 จำนวนประชากรวัยแรงงานลดลงต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี 2558 และเกิดการขาดแคลนแรงงานผลิตภาพแรงงานต่ำ คุณภาพคนยังมีปัญหาในทุกช่วงวัยและ ส่งผลกระทบต่อเนื่องถึงกันตลอดช่วงชีวิต ตั้งแต่พัฒนาการไม่สมวัยในเด็กปฐมวัย ผลลัพธ์ทางการ ศึกษาของเด็กวัยเรียนค่อนข้างต่ำ แรงงานมีปัญหาทั้งในเรื่อง ความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ไม่ตรงกับความต้องการของตลาดงาน และผู้สูงอายุมีปัญหาสุขภาพโดยที่จำนวนไม่น้อยต้องพึ่งพิงผู้อื่น ในการดำเนินชีวิต เป็นต้น ดังนั้น จุดเน้นการพัฒนาคนที่สำคัญในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 มีดังนี้

3.1 การพัฒนากลุ่มเด็กปฐมวัยให้มีสุขภาพกายและใจที่ดี มีทักษะทางสมอง ทักษะ การเรียนรู้ ทักษะชีวิตและทักษะทางสังคม เพื่อให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ

3.2 การหล่อหลอมให้คนไทยมีค่านิยมตามบรรทัดฐานที่ดีทางสังคม คนไทย ในทุกช่วงวัยเป็นคนดี มีสุขภาพะที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม มีระเบียบวินัย มีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคม ส่วนรวม

3.3 การพัฒนาทักษะความรู้ความสามารถของคน มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะที่เหมาะสม ในแต่ละช่วงวัยเพื่อวางรากฐานให้เป็นคนมีคุณภาพในอนาคต การพัฒนาทักษะสอดคล้องกับความต้องการ ในตลาดแรงงานและทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ของคน ในแต่ละช่วงวัยตามความเหมาะสม เช่น เด็กวัยเรียนและวัยรุ่นพัฒนาทักษะการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ มีความคิดสร้างสรรค์รวมทั้ง การให้ความสำคัญกับการพัฒนาให้มีความพร้อมในการต่อยอดพัฒนาทักษะในทุกด้าน มีทักษะการทำงานและการใช้ชีวิตที่พร้อมเข้าสู่ตลาดงาน วัยแรงงานเน้นการสร้างความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับตลาดงานทั้งทักษะขั้นพื้นฐานทักษะเฉพาะในวิชาชีพ ทักษะการเป็นผู้ประกอบการรายใหม่ ทักษะการประกอบอาชีพอิสระ วัยสูงอายุเน้นพัฒนาทักษะที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับวัยและประสบการณ์

3.4 การเตรียมความพร้อมของกำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในกลุ่มวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่จะเปลี่ยนแปลงโลกในอนาคตอย่างสำคัญ

3.5 การยกระดับคุณภาพการศึกษาสู่ความเป็นเลิศในทุกระดับและยกระดับการเรียนรู้ โดยเน้นการพัฒนาคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก ปรับระบบการจัดการเรียนการสอน และการพัฒนาคุณภาพครูทั้งระบบ รวมทั้งการยกระดับคุณภาพการศึกษาสู่ความเป็นเลิศในสาขาวิชาที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และพัฒนาระบบทวิภาคีหรือสหกิจศึกษาให้เอื้อต่อ การเตรียมคนที่มีทักษะให้พร้อมเข้าสู่ตลาดแรงงาน นอกจากนี้ ต้องให้ความสำคัญกับการสร้างปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งสื่อการเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย

3.6 การสร้างเสริมให้คนมีสุขภาพดี เน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางสุขภาพ และการลดปัจจัยเสี่ยงด้านสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อสุขภาพ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาความรู้ในการดูแลสุขภาพ การพัฒนารูปแบบการออกกำลังกายและโภชนาการที่เหมาะสมกับแต่ละช่วงวัย การใช้มาตรการทางกฎหมายและภาษีในการควบคุมและส่งเสริมอาหารและผลิตภัณฑ์ที่ส่งผลเสียต่อสุขภาพ การสร้างกลไกในการจัดทำนโยบาย สาธารณะที่ต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อสุขภาพที่จะนำไปสู่การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาพดี

4. การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำ ในช่วง 5 ปีต่อจากนี้ไป ยังต้องมุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพบริการทางสังคมให้ทั่วถึงโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการศึกษาและสาธารณสุข รวมทั้ง การปิดช่องว่างการคุ้มครองทางสังคมอื่นๆ ต่อเนื่องจากที่ได้ผลักดันในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 และมุ่งเน้นมากขึ้นในเรื่องการเพิ่มทักษะแรงงานและการใช้นโยบายแรงงานที่สนับสนุนการเพิ่มผลิตภาพแรงงานและเสริมสร้างรายได้สูงขึ้น ประเด็นการพัฒนาที่สำคัญ มีดังนี้

4.1 การสร้างโอกาสให้กับกลุ่มเป่าหมายประชากรร้อยละ 40 ที่มีรายได้ต่ำสุด โดยการจัดบริการของภาครัฐที่มีคุณภาพทั้งด้านการศึกษา สาธารณสุข ให้กับผู้ที่ด้อยโอกาสและผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ ห่างไกล การจัดสรรที่ดินทำกินอย่างมีเงื่อนไขเพื่อป้องกันการเปลี่ยนมือผู้ได้รับการจัดสรรที่ดินให้แก่กลุ่มคนจน ในภาคเกษตรที่ไร้ที่ดินทำกิน การพัฒนาทักษะของกลุ่มเป่าหมายให้สามารถประกอบอาชีพและมีรายได้ การพัฒนาระบบการประกันภัยพิชผล การจัดตั้งธนาคารที่ดิน และการพัฒนาองค์กรการเงินฐานราก

4.2 การสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสนับสนุนในเรื่องการสร้างอาชีพ รายได้ และให้ความช่วยเหลือที่เชื่อมโยงการเพิ่มผลิตภาพสำหรับประชากรกลุ่มร้อยละ 40 รายได้ต่ำสุด ผู้ด้อยโอกาส สตรี และผู้สูงอายุ อาทิ การสนับสนุนธุรกิจขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดย่อม วิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจเพื่อสังคม การพัฒนาองค์กรการเงินฐานราก และการเข้าถึงเงินทุนเพื่อสร้างอาชีพ และการสนับสนุนการเข้าถึงปัจจัยการผลิตคุณภาพดีที่ราคาเป็นธรรม และในขณะเดียวกันก็ต้องเพิ่ม ประสิทธิภาพการใช้งบประมาณเชิงพื้นที่และบูรณาการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ

4.3 การกระจายการจัดบริการภาครัฐให้มีความครอบคลุมและทั่วถึงทั้งในเชิงปริมาณ และคุณภาพในด้านการศึกษา สาธารณสุข โครงสร้างพื้นฐาน และการจัดสวัสดิการ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากร ให้มีการกระจายตัวอย่างเป็นธรรม สร้างปัจจัยแวดล้อมทางธุรกิจ รวมทั้งการปรับกฎหมาย กฎระเบียบให้เกิดการแข่งขันที่เป็นธรรม

4.4 การสร้างชุมชนเข้มแข็งให้เป็นพลังร่วมทางสังคมในการสนับสนุนการพัฒนา และพร้อมรับผลประโยชน์จากการพัฒนา โดยส่งเสริมการประกอบอาชีพของผู้ประกอบการระดับชุมชน การสนับสนุนศูนย์ฝึกอาชีพชุมชนเพื่อยกระดับทักษะของคนในชุมชน ส่งเสริมให้ชุมชนจัดสวัสดิการและบริการ ในชุมชน และผลักดันกลไกการกระจายที่ดินทำกินและการบริหารจัดการที่ดินของชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาการไม่มีที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย รวมถึงการมีสิทธิในการบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่

5. การปรับโครงสร้างการผลิตและการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจในแต่ละช่วงของห่วงโซ่มูลค่า โดยการพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งให้กับปัจจัยพื้นฐานและทุนทางเศรษฐกิจให้สนับสนุน การเพิ่มศักยภาพของฐานการผลิตและฐานรายได้เดิม และสร้างฐานการผลิตและรายได้ใหม่ให้กับระบบ เศรษฐกิจ และยกระดับห่วงโซ่มูลค่าด้วยการใช้เทคโนโลยีวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างนวัตกรรมการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับความต้องการของตลาด รวมทั้งยกระดับมาตรฐานสินค้าและบริการ สร้างสังคมผู้ประกอบการที่มีทักษะในการทำธุรกิจทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี พัฒนาพื้นที่ชายแดนที่มีศักยภาพและพื้นที่เศรษฐกิจใหม่ เพื่อรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจและขับเคลื่อนเศรษฐกิจเข้าสู่การเป็นประเทศรายได้สูงในอนาคต

6. การปรับระบบการผลิตการเกษตรให้สอดคล้องกับพันธกรณีในด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและศักยภาพของพื้นที่รวมทั้งสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้ทางวิชาการ เกษตร วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแบบมีส่วนร่วมที่เชื่อมโยงกับฐานทรัพยากรชีวภาพ (Bio Based) ในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้สินค้าเกษตรมีความปลอดภัย ไม่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนและสิ่งแวดล้อมของประเทศ เน้นการพัฒนาระบบเกษตรกรรมที่ยั่งยืนและการขยายโอกาสในการเข้าถึงพื้นที่ทำกินของเกษตรกร ส่งเสริมการรวมกลุ่มทางการเกษตรจากกิจการเจ้าของคนเดียวเป็นการประกอบการในลักษณะ สหกรณ์ ห้างหุ้นส่วน และบริษัทเพื่อให้เกิดการประหยัดต่อขนาด ลดการทำงานต่ำระดับ และสามารถใช้เทคโนโลยีการผลิตในระดับที่เหมาะสม รวมทั้งใช้กลไกตลาดในการป้องกันความเสี่ยง

7. การเพิ่มศักยภาพฐานการผลิตและบริการเดิมและการต่อยอดไปสู่ฐานการผลิต และโดยใช้เทคโนโลยีที่เข้มข้นและนวัตกรรม วางรากฐานการพัฒนาอุตสาหกรรมสำหรับอนาคต ทั้ง ในด้านการเตรียมคนและโครงสร้างพื้นฐาน สร้างระบบกลไกและเครือข่ายที่เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพในการเชื่อมโยงความร่วมมือของภาคธุรกิจในลักษณะคลัสเตอร์

8. การส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจกระแสใหม่ อาทิ เศรษฐกิจดิจิทัล เศรษฐกิจฐานชีวภาพ เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม และการพัฒนาวิสาหกิจตั้งใหม่ (Start Up) และ วิสาหกิจเพื่อสังคม รวมถึงการสร้างสังคมผู้ประกอบการเพื่อต่อยอดฐานการผลิตและบริการและฐานเดิมและสร้างฐานใหม่

9. การสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจบริการและการท่องเที่ยว ที่มีศักยภาพให้เติบโตและสนับสนุนภาคการผลิตเน้นการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความสมดุล และยั่งยืนในการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศและศักยภาพของพื้นที่รวมทั้งการสร้างมูลค่าเพิ่มในอุตสาหกรรมกีฬาให้ครอบคลุมทุกมิติและครบวงจรทั้งการผลิตและธุรกิจที่เกี่ยวข้อง

10. การสร้างความเชื่อมโยงระหว่างภาคการผลิต เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ ขยายฐานเศรษฐกิจให้กว้างขึ้นและต่อยอดห่วงโซ่การผลิตให้เข้มแข็งขึ้น โดยการเชื่อมโยงเครือข่ายการผลิต และนำผลการวิจัยและการพัฒนาที่เกี่ยวข้องมาใช้ประโยชน์ในการสร้างผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์ที่หลากหลาย และสอดคล้องกับความต้องการของตลาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาความเชื่อมโยงด้านการคมนาคมขนส่ง โลจิสติกส์ และโทรคมนาคมในกรอบความร่วมมือ อนุภูมิภาค ภายใต้แผนงาน GMS, ACMECS, IMT-GT, JDS และ BIMSTEC และภูมิภาคอาเซียนเพื่ออำนวยความสะดวกและลดต้นทุนด้านโลจิสติกส์ โดยพัฒนา ความเชื่อมโยงตามแผนแม่บทว่าด้วยความเชื่อมโยงระหว่างกันในอาเซียนให้มีความต่อเนื่องและเป็นโครงข่ายที่สมบูรณ์ พัฒนารูปแบบและบริการการขนส่งและโลจิสติกส์ที่มีประสิทธิภาพและได้มาตรฐานสากล ปรับปรุงกฎระเบียบการขนส่งคนและสินค้าที่เกี่ยวข้อง และพัฒนาบุคลากรในธุรกิจการขนส่งและบริการโลจิสติกส์ และเชื่อมโยงการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวพื้นที่ชายแดน เขตเศรษฐกิจชายแดนตลอดจนเชื่อมโยงระบบการผลิตกับพื้นที่ตอนในของประเทศ

11. การพัฒนาวิสาหกิจขนาดย่อม ขนาดเล็กและขนาดกลาง วิสาหกิจชุมชน และวิสาหกิจเพื่อสังคม เพื่อขยายฐานการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้มีความครอบคลุมมากขึ้น เป็นการสร้าง โอกาสทางเศรษฐกิจสำหรับกลุ่มต่างๆ ในสังคม โดยดำเนินการควบคู่ไปกับการพัฒนา และส่งเสริมสังคม ผู้ประกอบการเพื่อส่งเสริมผู้ประกอบการที่ผลิตได้และขายเป็น

12. การสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและยกระดับคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อรักษาและฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ สนับสนุนการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของประชาชน เร่งแก้ไข ปัญหาวิกฤตสิ่งแวดล้อม เพื่อลดมลพิษที่เกิดจากการผลิตและการบริโภค พัฒนาระบบบริหารจัดการที่โปร่งใสเป็นธรรม ส่งเสริม การผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเป็นวงกว้างมากขึ้น ต้องเร่งเตรียมความพร้อมในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกและเพิ่มขีดความสามารถในการปรับตัว

ต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ รวมทั้ง บริหารจัดการเพื่อลดความเสี่ยงด้านภัยพิบัติทางธรรมชาติ

13. การฟื้นฟูพื้นฐานด้านความมั่นคงที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยเฉพาะการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติของผู้มีความเห็นต่างทางความคิดและอุดมการณ์บนพื้นฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และการเตรียมการรับมือกับอาชญากรรมข้ามชาติ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศในระยะ 20 ปีข้างหน้า

14. การบริหารจัดการในภาครัฐ การป้องกันการทุจริตประพฤติมิชอบและการสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย ในระบบการบริหารจัดการภาครัฐต้องให้ความสำคัญกับการส่งเสริมและพัฒนา ธรรมาภิบาลในภาครัฐอย่างเป็นรูปธรรมทั้งในด้านระบบการบริหารงานและบุคลากร ในส่วนการบริหาร จัดการภาครัฐ ให้โปร่งใส มีประสิทธิภาพ รับผิดชอบ ตรวจสอบได้อย่างเป็นธรรม และประชาชนมีส่วนร่วม มีการกระจายอำนาจ และแบ่งภารกิจรับผิดชอบที่เหมาะสม ระหว่างส่วนกลาง ภูมิภาค และท้องถิ่น

15. การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ของประเทศเพื่อขยายขีดความสามารถและพัฒนาคุณภาพการให้บริการเพื่อรองรับการขยายตัวของเมืองและพื้นที่เศรษฐกิจหลัก และส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทุกกลุ่มในสังคม สนับสนุนให้เกิดความเชื่อมโยงในอนุภูมิภาคและในอาเซียนอย่างเป็นระบบโดยมีโครงข่ายเชื่อมโยงภายในประเทศที่สนับสนุนการพัฒนาพื้นที่ตามแนวระเบียงเศรษฐกิจต่างๆ การพัฒนาระบบบริหารจัดการและการกำกับดูแลให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินการสร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงบริการพื้นฐาน และการคุ้มครองผู้บริโภค การพัฒนาอุตสาหกรรมต่อเนื่องเพื่อสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจให้กับประเทศ และการพัฒนาผู้ประกอบการ ในสาขาโลจิสติกส์และหน่วยงานที่มีศักยภาพไปทำธุรกิจในต่างประเทศ

16. การพัฒนาภาค เมือง และพื้นที่เศรษฐกิจ โดยเร่งดำเนินการในประเด็นท้าทาย ได้แก่ การสร้างความเข้มแข็งของฐานการผลิตและบริการเดิมและขยายฐานการผลิตและบริการใหม่ที่สร้าง รายได้สำหรับประชาชนในภาค การพัฒนาเมืองให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ การพัฒนาและฟื้นฟูพื้นที่บริเวณ ชายฝั่งทะเลตะวันออกให้รองรับการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมแห่งอนาคตอย่างมีสมดุล และการบริหาร จัดการพื้นที่เศรษฐกิจชายแดนให้เจริญเติบโตและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน รวมทั้งการเพิ่มประสิทธิภาพกลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาภาคและเมืองให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม

17. การสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศให้เข้มข้นและส่งผลต่อการพัฒนาอย่างเต็มที่โดยในระยะเวลา 5 ปี ต่อจากนี้ไปจะมุ่งเน้นการผลักดันให้ความเชื่อมโยงด้านกฎระเบียบและในเชิง สถาบันมีความคืบหน้าและชัดเจนในระดับปฏิบัติการและในแต่ละจุดพื้นที่เชื่อมโยงระหว่างประเทศ รวมทั้งการผลักดันการลดการใช้มาตรการที่ไม่ใช่มาตรการทางภาษีในการกีดกันการค้าการลงทุนระหว่างกัน ควบคู่กับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเชิงกายภาพที่ต้องเชื่อมโยงเครือข่ายภายในประเทศและต่อเชื่อมกับประเทศเพื่อนบ้าน และการเตรียมความพร้อมให้ประเทศไทยเป็นประตูไปสู่ภาคตะวันตกและตะวันออกของภูมิภาคเอเชีย ตลอดจนมุ่งเน้นการต่อยอดจากความเชื่อมโยงเชิงกายภาพสู่การพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจและชุมชนตามแนวระเบียงเศรษฐกิจต่างๆ

เพื่อสนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและการกระจายความเจริญในการพัฒนาชุมชน จังหวัดและเมืองตามแนวระเบียงเศรษฐกิจ รวมถึงพื้นที่เชื่อมโยงอื่นภายในประเทศ ในขณะที่เดียวกัน ประเทศไทยต้องดำเนินยุทธศาสตร์ในเชิงรุกในการส่งเสริมให้ผู้ประกอบการไทยไปลงทุน ในต่างประเทศทั้งในส่วนที่จะทำให้เกิดการเชื่อมต่อห่วงโซ่มูลค่าในอาเซียนที่จะเพิ่มขีดความสามารถ ในการแข่งขันและเพื่อขยายโอกาสด้านการค้าและการลงทุนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มประเทศ CLMV และ อาเซียน รวมทั้งการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากกรอบความร่วมมือของอาเซียนกับกลุ่ม ประเทศนอกกลุ่ม อาเซียน รวมทั้งเพิ่มบทบาทของไทยในเวทีโลกด้วยการส่งเสริมบทบาทที่สร้างสรรค์ ของไทยในกรอบความร่วมมือต่างๆ รวมทั้งการสนับสนุนการขับเคลื่อนการพัฒนาภายใต้กรอบ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)

18. การส่งเสริมการลงทุนไทยในต่างประเทศ (Outward Investment) โดยพัฒนา ผู้ประกอบการโดยเฉพาะวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมให้สามารถพัฒนาธุรกิจร่วมกับประเทศ เพื่อนบ้าน พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม พัฒนาสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ และการสนับสนุนการดำเนินงานของสภาธุรกิจภายใต้กรอบความร่วมมือต่างๆ และสนับสนุน แหล่งเงินทุนและแหล่งข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับฐานการผลิตในต่างประเทศ

19. การปรับปรุงภาคการเงินของไทยให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นและให้สามารถ แข่งขันได้ ซึ่งภาครัฐต้องเร่งปรับปรุงกฎระเบียบในการกำกับดูแลภาคการเงินเพื่อสนับสนุน ความสามารถในการแข่งขันและการให้บริการต่อผู้บริโภคและภาคธุรกิจเอกชนอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นธรรม รวมทั้ง การกำกับดูแลที่สามารถป้องกันความเสี่ยงจากความเชื่อมโยงทางการเงิน และกระแสการเคลื่อนย้ายของ เงินทุนที่จะมีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปและมีปริมาณธุรกรรมที่มากขึ้น ในขณะที่เดียวกันสนับสนุนการนำ เทคโนโลยีทางการเงินมาใช้อย่างเข้มข้นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ และการเข้าถึงการพัฒนาเครื่องมือทางการเงิน เพื่อการระดมทุนมาใช้สนับสนุนการลงทุนโครงการ ขนาดใหญ่ ขยายการเข้าถึงบริการทางการเงิน เพื่อให้ภาคธุรกิจและประชาชนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึง บริการทางการเงินได้อย่างทั่วถึงในต้นทุนที่เหมาะสมรวมถึงการพัฒนาองค์กรการเงินฐานราก

20. การปฏิรูปด้านการคลังและงบประมาณ ประกอบด้วย การขยายฐานภาษี การปรับระบบการจัดทำค่าของงบประมาณ การจัดสรรงบประมาณ การจัดทำงบประมาณบูรณาการ ทั้ง เชิงประเด็นพัฒนาและเชิงพื้นที่ การติดตามและประเมินผลการใช้จ่ายงบประมาณ และกระจาย อำนาจให้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดเก็บภาษีและค่าธรรมเนียม และลดความซ้ำซ้อน ของสิทธิประโยชน์ด้านสวัสดิการสังคม รวมทั้งสร้างความยั่งยืนทางการคลังของระบบการคุ้มครอง ทางสังคม ได้แก่ การปรับปรุงระบบการออมเพื่อการเกษียณอายุ การปรับปรุงระบบประกันสุขภาพ เพื่อลดภาระการพึ่งพารายได้จากรัฐบาล

5. แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 - 2564)

แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 - 2564) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552 เป็นแผนยุทธศาสตร์หลักในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุในช่วง พ.ศ.2545-2564 ซึ่งคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ ได้เห็นชอบแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฯ ที่ได้รับการปรับปรุงครั้งที่ 1 และมอบหมายให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์นำเสนอคณะรัฐมนตรี และให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ปรากฏในแผนฯ ดำเนินการตามมาตรการที่กำหนด ซึ่งคณะรัฐมนตรี

ได้มีมติอนุมัติเมื่อวันที่ 27 เมษายน 2553 โดยแผนดังกล่าวได้ให้ความสำคัญต่อ “วงจรชีวิต” และความสำคัญของทุกคนในสังคมที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ สรุปสาระสำคัญดังนี้

วิสัยทัศน์ “ผู้สูงอายุเป็นหลักชัยของสังคม”

ปรัชญา : ผู้สูงอายุไม่ใช่บุคคลด้อยโอกาสหรือเป็นภาระต่อสังคม แต่สามารถมีส่วนร่วม เป็นพลังพัฒนาสังคม จึงควรได้รับการส่งเสริมและเกื้อกูลจากครอบครัว ชุมชน และรัฐ ให้ดำรงชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี และคงไว้ซึ่งภาวะสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีให้นานที่สุด โดยมีประเด็นสำคัญ

1. ผู้สูงอายุที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี คือ
 - 1.1 มีสุขภาพที่ดีทั้งกายและจิต
 - 1.2 ครอบครัวมีสุข สังคมเอื้ออาทร อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ปลอดภัย
 - 1.3 มีหลักประกันที่มั่นคงได้รับสวัสดิการและการบริการที่เหมาะสม
 - 1.4 อยู่อย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี พึ่งตนเองได้ เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจและมีส่วนร่วมในครอบครัว ชุมชน และสังคม
 - 1.5 มีโอกาสเข้าถึงข้อมูลและข่าวสารอย่างต่อเนื่อง
 2. ครอบครัวและชุมชนเป็นสถาบันหลักที่มีความเข้มแข็ง สามารถให้การเกื้อหนุนแก่ผู้สูงอายุได้อย่างมีคุณภาพ
 3. ระบบสวัสดิการและบริการจะต้องสามารถรองรับผู้สูงอายุให้สามารถดำรงอยู่กับครอบครัวและชุมชนได้อย่างมีคุณภาพและมีมาตรฐาน
 4. ทุกภาคส่วนจะต้องมีส่วนร่วมในระบบสวัสดิการและบริการให้แก่ผู้สูงอายุ โดยมีการกำกับดูแลเพื่อการคุ้มครองผู้สูงอายุในฐานะผู้บริโภค
 5. ต้องมีการดำเนินการที่เหมาะสมเพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุที่ทุกข์ยากและต้องการการเกื้อกูลให้ดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนได้อย่างดีและต่อเนื่อง
- ยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย 5 ประเด็นยุทธศาสตร์ ดังนี้
1. ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์ด้านการเตรียมความพร้อมของประชากร เพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพ ประกอบด้วย 3 มาตรการ ได้แก่
 - 1.1 มาตรการหลักประกันด้านรายได้ เพื่อวัยสูงอายุ
 - 1.2 มาตรการการให้การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต
 - 1.3 มาตรการการปลูกจิตสำนึกให้คนในสังคมตระหนักถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้สูงอายุ
 2. ยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมและพัฒนาผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 6 มาตรการ ได้แก่
 - 2.1 มาตรการส่งเสริมสุขภาพป้องกันการเจ็บป่วยและดูแลตนเองเบื้องต้น
 - 2.2 มาตรการส่งเสริมการรวมกลุ่มและสร้างความเข้มแข็งขององค์กรผู้สูงอายุ
 - 2.3 มาตรการส่งเสริมด้านการทำงานและการหารายได้ของผู้สูงอายุ
 - 2.4 มาตรการสนับสนุน ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ

2.5 มาตรการส่งเสริมสนับสนุนสื่อทุกประเภทให้มีรายการเพื่อผู้สูงอายุและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้รับความรู้และสามารถเข้าถึงข่าวสารและสื่อ

2.6 มาตรการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

3. ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์ด้านระบบคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 4 มาตรการ ได้แก่

3.1 มาตรการคุ้มครองด้านรายได้

3.2 มาตรการหลักประกันด้านสุขภาพ

3.3 มาตรการด้านครอบครัว ผู้ดูแล และการคุ้มครอง

3.4 มาตรการระบบบริการ และเครือข่ายการเกื้อหนุน

4. ยุทธศาสตร์ที่ 4 ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาทางด้านผู้สูงอายุอย่างบูรณาการระดับชาติและการพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 2 มาตรการ ได้แก่

4.1 มาตรการการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาทางด้านผู้สูงอายุอย่างบูรณาการระดับชาติ

4.2 มาตรการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุ

5. ยุทธศาสตร์ที่ 5 ยุทธศาสตร์ด้านการประมวล พัฒนา และเผยแพร่องค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุและการติดตามประเมินผลการดำเนินการตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ประกอบด้วย 3 มาตรการ ได้แก่

5.1 มาตรการสนับสนุนและส่งเสริมการวิจัย และพัฒนาองค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุสำหรับการกำหนดนโยบาย และการพัฒนาการบริการหรือการดำเนินการที่เป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุ

5.2 มาตรการดำเนินการให้มีการติดตามประเมินผลการดำเนินงาน ตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติที่มีมาตรฐานอย่างต่อเนื่อง

5.3 มาตรการพัฒนาระบบข้อมูล ทางด้านผู้สูงอายุให้ถูกต้องและทันสมัย โดยมีระบบฐานข้อมูลที่สำคัญด้านผู้สูงอายุที่ง่ายต่อการ เข้าถึงและสืบค้น

6. ยุทธศาสตร์กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

พ.ศ. 2560 - 2564

วิสัยทัศน์ : เป็นองค์กรหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาคนและสังคม เพื่อความอยู่ดีมีสุขอย่างยั่งยืน

ค่านิยมองค์กร : อุทิศตน อาสางาน เอื้ออาทร อำนวยประโยชน์สุข

พันธกิจ : 1. พัฒนาคนและสังคมให้มีคุณภาพเต็มตามศักยภาพ และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง 2. สร้างเครือข่ายจากทุกภาคส่วนในการมีส่วนร่วมพัฒนาสังคม 3. พัฒนาองค์ความรู้ ชีตความสามารถ และระบบการบริหารจัดการด้านการพัฒนาสังคม 4. จัดระบบสวัสดิการที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย เพื่อให้ประชาชนมีหลักประกันและมีความมั่นคงในชีวิต

ประเด็นยุทธศาสตร์ : 1. สร้างภูมิคุ้มกันและส่งเสริมโอกาสทางสังคมบนฐานแห่งความพอเพียง 2. เสริมประสิทธิภาพทางสังคมในลักษณะการพัฒนาศักยภาพ และการสร้างเครือข่าย 3. ผนึกกำลังทางสังคมจากทุกภาคส่วน และเสริมสร้างธรรมาภิบาล 4. จัดระบบสวัสดิการที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุทธิพงษ์ บุญผดุง (2554) เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่น โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ 1. เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ 2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และ 3. เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของผู้สูงอายุ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้สูงอายุที่อาศัยในชุมชนสุเหร่าลาแขก จำนวน 83 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบวัดคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุซึ่งจำแนกเป็น 6 ด้าน ได้แก่ด้านสภาพอารมณ์ที่ดี ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ด้านสภาพความเป็นอยู่ที่ดี ด้านสภาพร่างกายที่ดี ด้านการรวมกลุ่มทางสังคม และด้านการตัดสินใจด้วยตนเอง ซึ่งมีความเที่ยงตรงด้านเนื้อหาและมีความเชื่อมั่นที่น่าไปใช้ได้ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าความถี่ในการบรรยายลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง ศึกษาคุณภาพชีวิต ผู้สูงอายุโดยใช้ค่าความถี่ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเป็นรายด้านโดยการวิเคราะห์องค์ประกอบ และกำหนดแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยใช้หลักการมีส่วนร่วมของผู้บริหารและครูตามแนวคิดของโรงเรียนเป็นฐาน และแนวคิดตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า 1. ระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในภาพรวมอยู่ในระดับ ค่อนข้างมาก โดยด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นอันดับแรก รองลงมาคือด้านการรวมกลุ่มทางสังคม ด้านสภาพอารมณ์ที่ดีและด้านสภาพร่างกายที่ดี ตามลำดับ ในขณะที่ด้านสภาพความเป็นอยู่ที่ดีและด้านการตัดสินใจด้วยตนเองมีระดับคุณภาพชีวิต ในระดับปานกลาง 2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต พบว่าด้านสภาพอารมณ์ที่ดีมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ปัจจัยด้านความหวาดหวั่น และปัจจัยด้านความสบายใจ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ปัจจัยด้านปฏิสัมพันธ์ในครอบครัว มิตรสหาย และเพื่อนบ้าน ด้านการรวมกลุ่มทางสังคมมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ปัจจัยด้านการอุทิศและการได้รับการยอมรับจากชุมชน ด้านสภาพความเป็นอยู่ที่ดีมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ปัจจัยด้านการดำรงชีพ และปัจจัยด้านรายรับและรายจ่าย คุณภาพชีวิตด้านสภาพร่างกายที่ดีมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ปัจจัยด้านการใส่ใจ เรื่องสุขภาพและปัจจัยด้านการบริโภคที่ดี และสุดท้ายด้านการตัดสินใจด้วยตนเองมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ปัจจัยด้านความเป็นอิสระทางความคิดและปัจจัยการเลือกทำในสิ่งที่ต้องการ และ 3. แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

นිරสาห์ ลาลิทธิ (2559 : บทคัดย่อ) ศึกษาการจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุของ องค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอแกลง จังหวัดมหาสารคาม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อการจัดการ โดยจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์การบริหาร ส่วนตำบลในเขต

อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม 2. เปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อการจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม ที่มี เพศ อายุ สถานภาพสมรส สภาวะสุขภาพและตำบลที่อาศัยอยู่ต่างกัน และ 3. ศึกษาข้อเสนอแนะของผู้สูงอายุต่อการจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม กลุ่มตัวอย่างคือ ประชาชนที่มีอายุ 60 ขึ้นไป ที่อาศัยอยู่ในองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 345 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีของ Krejcie และ Morgan กลุ่มตัวอย่างใช้การสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม ชนิดมาตราส่วนประมาณค่า และแบบสอบถามปลายเปิด สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ค่าที (t-test) ค่าเอฟ (F-test) พบว่า 1. ผลการศึกษาความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อการจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุ ขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม พบว่า โดยรวม อยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้านโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาล ด้านที่พักอาศัย ด้านนันทนาการ ด้านการสร้างบริการทางสังคมและเครือข่ายการเกื้อหนุนด้านอาชีพและรายได้ และด้านความมั่นคง ทางสังคม ครอบครัว ผู้ดูแลและการคุ้มครอง 2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้สูงอายุ ต่อการจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ผู้สูงอายุที่มีเพศ อายุ และสถานภาพสมรสต่างกัน มีความเห็นต่อการจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุไม่ต่างกัน ส่วนผู้สูงอายุที่มีสภาวะสุขภาพและตำบลที่อาศัยอยู่ต่างกัน มีความเห็นต่อการจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 3. ผลการศึกษาข้อเสนอแนะของผู้สูงอายุต่อการจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ข้อเสนอแนะของผู้สูงอายุต่อการจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุ ที่สำคัญด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาล ได้แก่ ควรจัดให้มีการออกตรวจสุขภาพประจำปี ให้ผู้สูงอายุในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ด้านอาชีพและรายได้ ได้แก่ ควรจัดหาแหล่งทุนในการประกอบอาชีพให้กับผู้สูงอายุเป็นประจำทุกปี ด้านนันทนาการ ได้แก่ ควรจัดให้มีการทัศนศึกษาออกสถานที่ให้กับผู้สูงอายุ ด้านความมั่นคงทางสังคม ครอบครัว ผู้ดูแล และคุ้มครอง ได้แก่ ควรจัดให้มีการบริการจัดที่นั่งสำรองสำหรับผู้สูงอายุที่มารับบริการ และด้านการสร้างบริการทางสังคมและเครือข่าย เกื้อหนุน ได้แก่ควรจัดให้มีอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน

สุธิตา แจ้งประจักษ์ (2557 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษารูปแบบการจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุ : กรณีศึกษาตำบลหนองรีอำเภอเมืองชลบุรีจังหวัดชลบุรีการศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบ และเปรียบเทียบรวมทั้งวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ มีประเด็นคำถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และมีผู้ให้ ข้อมูลสำคัญเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุในตำบลหนองรี ได้แก่ ผู้สูงอายุจำนวน 35 คน เจ้าหน้าที่องค์กรภาครัฐจำนวน 4 คน เจ้าหน้าที่องค์กรเอกชนจำนวน 1 คน พบว่า รูปแบบการจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุมีดังนี้ 1. สวัสดิการโดยภาครัฐ ประกอบด้วย การประกันสังคม ได้แก่ ระบบบำเหน็จบำนาญข้าราชการการช่วยเหลือทางสังคมและการบริการสังคม 2. สวัสดิการโดยภาคเอกชน ประกอบด้วย การประกันสังคมและระบบ ส่งเสริมหุ้นส่วนทางสังคมตามแนวคิดความรับผิดชอบต่อ

ต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ 3. สวัสดิการโดยภาคชุมชน ประกอบด้วย การประกันสังคม ได้แก่ กองทุนสวัสดิการชุมชน การช่วยเหลือทางสังคมและการบริการสังคมโดยใช้ระบบเครือข่ายและทุนทางสังคมเมื่อเปรียบเทียบกับรูปแบบ พบว่า ภาครัฐและภาคชุมชนได้จัดสวัสดิการเพื่อผู้สูงอายุโดยเฉพาะ ส่วนภาคเอกชนจัดให้ สำหรับทุกกลุ่มอายุโดยภาครัฐมีเป้าหมายในการจัดสวัสดิการเพื่อแก้ไขปัญหา บำบัด ฟื้นฟู และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ส่วนภาคเอกชน มีเป้าหมายเพื่อป้องกันปัญหาและพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุ ในขณะที่ภาคชุมชนจะเน้นการบำบัด ฟื้นฟู ป้องกันปัญหา และพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุ ซึ่งภาครัฐจัดสวัสดิการได้ครอบคลุมมากกว่าภาคเอกชนและภาคชุมชนทั้งการศึกษา สุขภาพ ออนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงานและมีรายได้ นันทนาการ กระบวนการยุติธรรมและบริการสังคมทั่วไป ปัจจัยภายในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ คือ ผู้สูงอายุตำบลหนองรีมีศักยภาพและมีจิตอาสาพร้อมที่จะพัฒนาตัวเองและชุมชน อีกทั้งในตำบลมีทุนทางสังคมที่เอื้อต่อการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ ปัจจัยภายนอก ได้แก่ นโยบายของรัฐบาลที่ให้ความสำคัญให้กับผู้สูงอายุ รวมถึง กระแสสังคมเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมที่ทำให้องค์กรเอกชนทำประโยชน์ เพื่อชุมชน ดังนั้น ในการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุควรเป็นแบบพหุภาคี ซึ่งต้องเปิดโอกาสผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการมากกว่าเป็นผู้รับบริการ เพื่อให้เกิดการตระหนักรู้ถึงคุณค่าของ ตนเอง อีกทั้งควรส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชนเพื่อใช้เป็นฐานในการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุต่อไป

ธีระวุฒิ อรุณเวช (2551 : 8) ได้ทำการศึกษา เรื่อง “แนวทางการพัฒนางาน ผู้สูงอายุ ตามยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคม พ.ศ. 2550 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์” ผลการศึกษาพบว่า โครงการส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคม 2550 ในยุทธศาสตร์ด้านสังคมไม่ทอดทิ้งกัน และยุทธศาสตร์สังคมเข้มแข็งมีเพียง โครงการส่งเสริม ค่านิยมการใช้จ่าย (ลดรายจ่าย) เพื่อสวัสดิการผู้สูงอายุ และโครงการส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุเพื่อความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์สังคมเข้มแข็ง และผลจากการดำเนินโครงการนำร่อง อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน (Home Care) จะสามารถทำให้เกิดยุทธศาสตร์สังคมคุณธรรมได้ หากมีการขยายผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และในด้านกระบวนการทำงานต้องการให้เกิดการดูแลผู้สูงอายุอย่างเหมาะสมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม โดยใช้ครอบครัวและชุมชน เป็นฐานในการดำเนินงาน มีบางโครงการมี วัตถุประสงค์เพื่อศักยภาพของผู้สูงอายุ โดยมุ่งให้ผู้สูงอายุตระหนักเห็นคุณค่าของตนเอง และสามารถถ่ายทอดประสบการณ์ที่มีคุณค่าให้แก่ชุมชนเพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อครอบครัวและชุมชนต่อไป

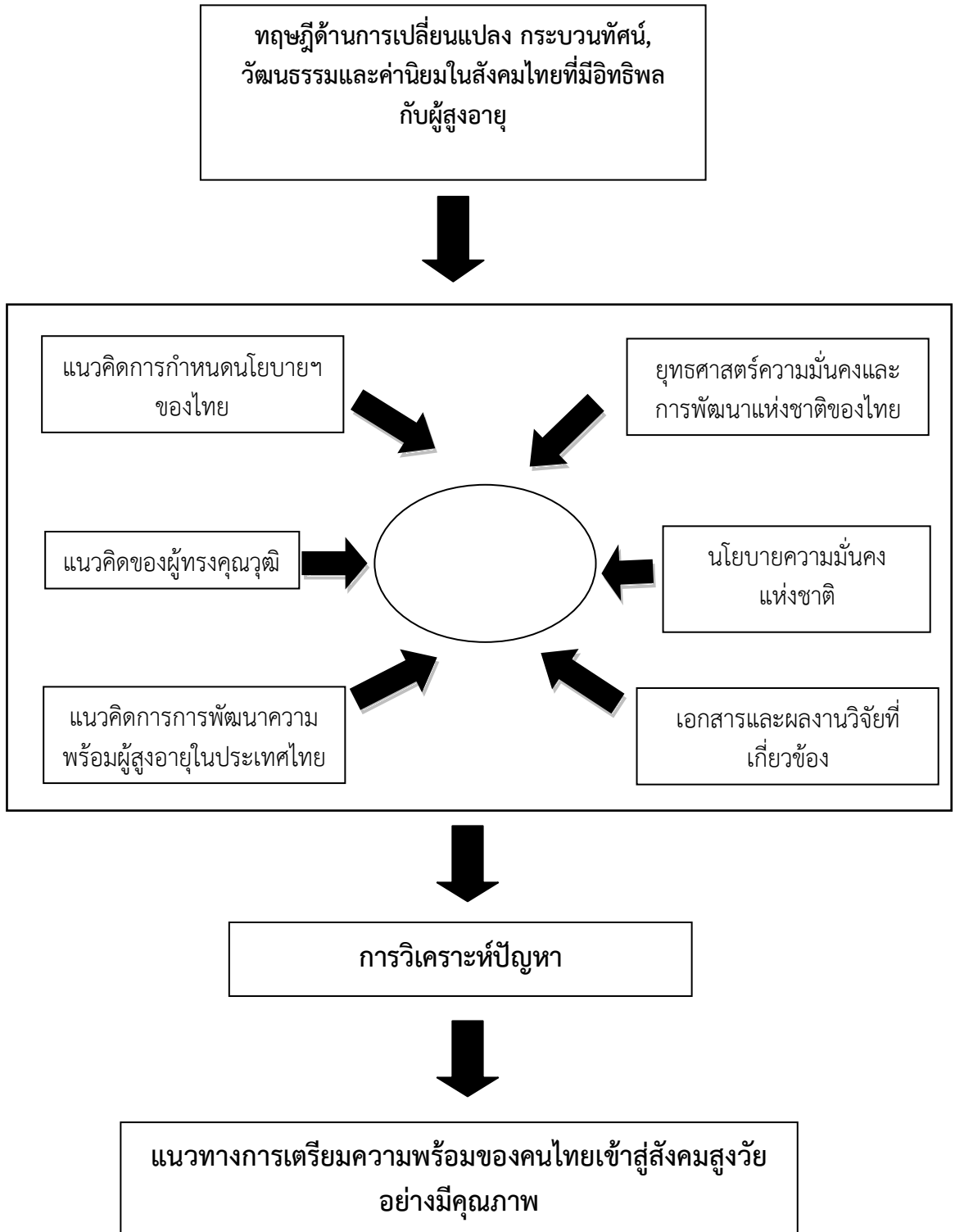
ซันนิงแฮม (Cunningham, 1989) ได้ทำการศึกษาเรื่อง พฤติกรรมส่งเสริมการดูแล สุขภาพตนเองในชมรมผู้สูงอายุ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแทน ผู้สูงอายุที่มีการดูแลและสุขภาพตนเอง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่าง ตัวแทนผู้สูงอายุที่มีการดูแลสุขภาพตนเองกับพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบตามทฤษฎี โอเรม โดยนำเสนอการผสมผสานระหว่างมิติทัศน์ของตัวแทนผู้สูงอายุที่มาดูแลสุขภาพตนเองกับ การส่งเสริมสุขภาพ และสุ่มตัวอย่างแบบมีจุดมุ่งหมาย ผู้สูงอายุจำนวน 178 คน ผลการวิจัยครั้งนี้ สนับสนุนสมมติฐานที่ว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างตัวแทนผู้สูงอายุที่มีการดูแลสุขภาพตนเองกับ พฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพที่อาจเรียกว่า เป็นการดูแลสุขภาพที่เสริมสุขภาพยิ่งกว่านี้ความสัมพันธ์

อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างตัวแปร ยังแสดงให้เห็นว่าการประยุกต์ความรู้สุขภาพความ
รับผิดชอบต่อสุขภาพและแรงจูงใจเรื่องสุขภาพทั้งหมดล้วนแต่มีในการดูแลสุขภาพที่เสริมสุขภาพ

เรสนิค (Resnick, 1999) ศึกษาแรงจูงใจตนเองต่อการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน
ของผู้สูงอายุ พบว่า การจูงใจตนเองสามารถกระตุ้นให้ผู้สูงอายุที่มีการเจ็บป่วยเรื้อรัง เช่น ผู้ป่วยโรค
กระดูกและข้อ ผู้ป่วยโรคกล้ามเนื้อหัวใจวาย และผู้ป่วยโรคกล้ามเนื้อหัวใจตีบ ให้มีการปรับเปลี่ยน
พฤติกรรมสุขภาพ และสามารถปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพที่ดีได้อย่างต่อเนื่อง

สปีค, โควาร์ท และเพลเลท (Speak, Cowart and Pellet, 1989 : 93-100) ได้ศึกษา
ความสัมพันธ์ระหว่างแบบแผนการดำเนินชีวิตที่ส่งเสริมการมีสุขภาพดีกับปัจจัยลักษณะประชากร
และปัจจัยความเชื่อด้านสุขภาพของผู้สูงอายุที่มีสุขภาพดี ผลการศึกษาพบว่า ระดับการศึกษา
มีความสัมพันธ์กับแบบแผนการดำเนินชีวิต ส่วนเพศ รายได้และสถานภาพสมรสไม่มีความสัมพันธ์
กับแบบแผนการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ

กรอบแนวคิดของการวิจัย

สรุป

จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงในผู้สูงอายุทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ก่อให้เกิดความเสื่อมถอยที่ผู้สูงอายุไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ จะส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของผู้สูงอายุเป็นอย่างมากและที่สำคัญคือทำให้เกิดการเห็นคุณค่าในตนเองลดน้อยลง จึงทำให้เกิดความเครียดหรืออารมณ์เศร้าได้ง่าย ก่อให้เกิดปัญหาในการดำเนินชีวิต หรือการทำกิจกรรมต่างๆ ของผู้สูงอายุ ดังนั้นหากผู้สูงอายุได้รับการส่งเสริมและพัฒนาให้ได้รับรู้สึกรู้ว่า ตนเองยังมีประโยชน์มีคุณค่าแล้ว จะทำให้ผู้สูงอายุเหล่านี้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ ดำเนินชีวิตได้ต่อไปอย่างมีศักดิ์ไม่เป็นภาระให้กับผู้ใดไม่รู้สึกรำไรค่า ซึ่งจะเป็นเสมือนพลังที่จะกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจ ให้สามารถเผชิญปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ได้อย่างเชื่อมั่น มีความพึงพอใจในชีวิต สามารถอยู่ในสังคม ได้อย่างมีความสุขตลอดบั้นปลายชีวิต

บทที่ 3

ข้อจำกัด ปัญหาและอุปสรรคต่อแนวทางการเตรียมพร้อม ของคนไทยเข้าสู่ยุคผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ

จากการศึกษาแนวคิดทางวิชาการ กฎหมาย ระเบียบ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเตรียมความพร้อมของคนไทยเข้าสู่ยุคสังคมผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ ในบทนี้จะเป็นการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิเพื่อให้เห็นความเป็นมาและสถานการณ์ผู้สูงอายุในปัจจุบัน รวมทั้งการดำเนินงานสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานและภาระงบประมาณรายจ่ายที่เกิดขึ้น

สถานการณ์ของผู้สูงอายุในปัจจุบัน

การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของประชากรในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ เป็นประเด็นสำคัญ อย่างมากทั้งในระดับชาติ และในระดับโลก เนื่องจากมีผลกระทบกว้างขวางทั้งระดับมหภาค ได้แก่ ผลต่อ ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) รายได้ต่อหัวของประชากร การออมและการลงทุนงบประมาณของรัฐบาล การจ้างงาน ผลิตภาพของแรงงาน และระดับจลลภาค ได้แก่ ผลต่อตลาดผลิตภัณฑ์และบริการด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านการเงิน และด้านสุขภาพ การเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง ดังกล่าว จึงเป็นเรื่องเร่งด่วนสำคัญที่ต้องการการวางแผนอย่างเป็นระบบ และเริ่มดำเนินการล่วงหน้า เนื่องจากมาตรการต่างๆ ต้องใช้เวลาในการดำเนินการกว่าจะเห็นผลเป็นรูปธรรม ปัจจุบันประเทศไทย ได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้ว จากสัดส่วนจำนวนประชากรในวัยทำงานและวัยเด็กลดลง เนื่องจากอัตราการเกิดลดลงอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับประชากรไทยโดยเฉลี่ยมีอายุยืนยาวขึ้น เนื่องจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีทางการแพทย์ โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติคาดว่าจำนวนประชากรวัยเด็ก (อายุ 0 - 14 ปี) จะลดลงอย่างสม่ำเสมอ จาก 15.95 ล้านคน ในปี 2533 เหลือเพียง 9.54 ล้านคน ในปี 2573 ซึ่งเมื่อคิดเป็นสัดส่วนจะลดลงจาก ร้อยละ 29.23 เหลือเพียงร้อยละ 13.50 ประชากรวัยทำงาน (อายุ 15 - 59 ปี) จะลดลง จาก 46.34 ล้านคน ในปี 2560 เหลือ 43.35 ล้านคน ในปี 2573 เมื่อคิดเป็นสัดส่วนจะลดลงเหลือเพียงร้อยละ 61.38 สำหรับประชากรวัยสูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) เพิ่มขึ้น จาก 4.02 ล้านคน ในปี 2533 เป็น 17.74 ล้านคน ในปี 2573 เมื่อคิดเป็นสัดส่วนจะเพิ่มจากร้อยละ 7.36 เป็นร้อยละ 25.12 หากพิจารณาจากคำนิยามสังคมผู้สูงอายุ หมายถึงสังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 10 ประเทศไทยเริ่มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุตั้งแต่ปี 2548 โดยในขณะนั้นประเทศไทย มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป ร้อยละ 10.4 และจากการคาดการณ์ในอนาคต ปี 2573 ประเทศไทยจะมี ผู้อายุเกิน 60 ปีคิดเป็นร้อยละ 23.5 ดังนั้นกรณีประเทศไทย จะก้าวจากสังคมผู้สูงอายุ (Aging society) เป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) ในเวลาเพียง 20 กว่าปีเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของประชากรดังกล่าว ทำให้สัดส่วนประชากร

วัยทำงานลดลง ผลผลิตโดยรวมลดลง ส่งผลให้รายได้ของประเทศลดลง ก่อให้เกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจในภาพรวม ผู้สูงอายุต้องเกษียณจากการทำงาน ไม่มีรายได้ หากไม่มีเงินออมไว้มากพอ ก็จะส่งผลให้เกิดปัญหาในการดำรงชีพ เป็นภาระแก่สังคมที่ต้องช่วยเหลือเกื้อกูล ในการจัดสวัสดิการต่างๆ ให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิต ประการสำคัญการที่จำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ทำให้อัตราส่วนภาระพึ่งพิงหรือภาระที่ประชากรวัยทำงานจะต้องเลี้ยงดูประชากรวัยสูงอายุเพิ่มขึ้นด้วย โดยอัตราส่วนภาระพึ่งพิงของประชากรวัยสูงอายุจะเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 11.61 ในปี 2533 เป็นร้อยละ 40.93 ในปี 2573 ซึ่งทั้งหมดเป็นปัญหาที่ทุกภาคส่วนจำเป็นต้องเตรียมการเพื่อรองรับ หากไม่มีนโยบายหรือแผนปฏิบัติการที่เหมาะสมรองรับการจัดสรรทรัพยากรเพื่อผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น จะส่งผลกระทบต่อการจัดการด้านสังคม ผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศอย่างต่อเนื่องในระยะยาว

ตารางที่ 3 – 1 โครงสร้างประชากรโลกและประชากรไทย

ปี	ประชากรโลก (ร้อยละ)				ประชากรไทย (ร้อยละ)			
	จำนวนรวม (ล้านคน)	0-14 ปี	15-59 ปี	60 ปี ขึ้นไป	จำนวนรวม (ล้านคน)	0-14 ปี	15-59 ปี	60 ปี ขึ้นไป
2543	6,070.578	30.1	59.9	10.0	62.237	24.7	65.9	9.4
2548	6,453.627	28.3	61.3	10.4	64.765	23.0	66.7	10.3
2553	6,830.282	27.0	61.9	11.1	67.042	21.2	67.1	11.7
2558	7,197.247	26.1	61.6	12.3	69.056	20.2	66.0	13.8
2563	7,540.238	25.2	61.2	13.6	70.821	19.0	64.2	16.8
2568	7,851.455	24.2	60.8	15.0	72.288	18.0	62.0	20.0

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

จากตารางดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรไทย ซึ่งมีลักษณะไป ในทิศทางเดียวกับโครงสร้างในภาพรวมของประชากรโลก โดยเฉพาะสัดส่วนของประชากรสูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และมีสัดส่วนสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประชากรสูงอายุของประชากรโลก ทั้งนี้ประเทศที่มีสัดส่วนของผู้สูงอายุมากที่สุดในโลก ส่วนใหญ่อยู่ในประเทศแถบยุโรป เช่น อิตาลี เยอรมนีกรีซ สวิสเซอร์แลนด์และมีเพียงประเทศญี่ปุ่นที่อยู่ในภูมิภาคเอเชียที่มีสัดส่วนผู้สูงอายุสูงถึงร้อยละ 25 เท่ากับประเทศอิตาลี ประเทศไทยได้ถูกจัดให้เป็นประเทศที่อยู่ในสังคมผู้สูงอายุมาตั้งแต่ปี 2548 ซึ่งขณะนั้นมีประชากรผู้สูงอายุร้อยละ 10.3 ของประชากรทั้งหมด สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติได้คาดการณ์ว่าโครงสร้างประชากรไทยกำลังเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุว่า ประเทศไทยจะมีผู้สูงอายุถึง 1 ใน 4 ของประชากร และเป็นสังคมผู้สูงอายุสมบูรณ์แบบ ภายในช่วงปี 2568 สัดส่วนประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปจะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศ จากการรวบรวมและการประมวลผลภาพรวมของการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ พบว่าประเทศไทย ได้มีรูปธรรมของการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุที่มีความก้าวหน้าและมีความครอบคลุมมิติต่างๆ อย่างครอบคลุม ทั้งทางด้านสุขภาพ สังคม และเศรษฐกิจ ที่สอดคล้องและตอบสนองต่อแผนปฏิบัติการระหว่างประเทศมาดริด ว่าด้วย

เรื่องผู้สูงอายุ (The Madrid International Plan of Action on Ageing : MIPAA) ที่เป็นกรอบพันธกรณีขององค์การสหประชาชาติซึ่งประเทศภาคีสมาชิกจะต้องร่วมผลักดันและดำเนินการ อย่างไรก็ตาม จากการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติรวมทั้ง สถานการณ์การเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรสูงอายุไทย ยังคงพบว่า มีประเด็นท้าทายที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องเพิ่มความเข้มข้นในการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการเตรียมความพร้อมกับการรับมือประชากรผู้สูงอายุในไทย

ประเทศไทยมีแผนงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุนับแต่ปี 2525 จนถึงปัจจุบันที่เอื้อประโยชน์ให้แก่ผู้สูงอายุเป็นอย่างมาก โดยได้มีการพยายามที่จะให้หน่วยงานในส่วนท้องถิ่น ประชาชน และองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุได้ผสมผสานความร่วมมือกันทั้งในส่วนของภาครัฐและภาคเอกชน แต่ปรากฏว่าการปฏิบัติเพื่อให้เป็นไปตามแผนงานและนโยบายนั้นยังไม่บรรลุถึงเป้าประสงค์และที่เป็นปัญหาคือ หลายภาคส่วนยังไม่ได้เห็นว่าปัญหาของผู้สูงอายุเป็นเรื่องสำคัญเร่งด่วน ทำให้การดำเนินงานในด้านนี้ ยังขาดกลไกการกำกับดูแลผู้สูงอายุโดยตรง และมีความซ้ำซ้อนในการทำงานของหน่วยงานของรัฐ และการดำเนินงานยังมีลักษณะต่างคนต่างทำ ทำให้การบริหารงานยังไม่บรรลุเป้าหมายของนโยบายและแผนงานดังกล่าว มาตรการรองรับสังคมผู้สูงอายุของประเทศไทยอยู่ในความรับผิดชอบของหลายหน่วยงาน จากการศึกษาพบว่าแผนและมาตรการต่างๆ ที่ดำเนินการเพื่อรองรับสังคมสูงอายุในปัจจุบัน ยังพบปัญหาและอุปสรรคอยู่หลายประการ เช่น ปัญหาในเชิงระบบ การดำเนินการที่ยังขาดเอกภาพ ความไม่ยั่งยืนของระบบการออมเพื่อการชราภาพ ที่เกิดจากความไม่สมดุลกันระหว่างจำนวนเงินรับเข้าและจำนวนเงินที่จ่ายออก เนื่องจากประชากรที่พ้นวัยทำงานและเข้าสู่วัยชรามากขึ้น ทำให้ฐานภาษีแคบลง การจัดเก็บภาษีอันเป็นรายได้ของรัฐจึงลดลง ขณะเดียวกันรายจ่ายด้านสวัสดิการดูแลผู้สูงอายุเพิ่มสูงขึ้น ตลอดจนปัญหา การขาดแคลนบุคลากร ได้มีการเสนอแนวทางในการดำเนินนโยบายและมาตรการเพื่อรองรับสังคมสูงอายุ โดยถอดบทเรียน นโยบายจากต่างประเทศ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า สำหรับประเทศไทยการเปลี่ยนผ่านจาก Aging Society เป็น Aged Society กำลังกลายเป็นวาระเร่งด่วนที่ภาครัฐและภาคเอกชนจะต้องมีแผนรับมืออย่างจริงจัง ทั้งนี้ในส่วนของภาครัฐแม้ว่าปัจจุบันหลายหน่วยงานจะมีการออกมาตรการต่างๆ แต่เป็นรูปแบบของการตั้งรับ ซึ่งอาจทำให้ไม่สามารถรับมือกับความท้าทายต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน ดังนั้นภาครัฐควรมีการดำเนินการในเชิงรุกมากขึ้น โดยมีการบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงานทั้งในเชิงนโยบายและการพัฒนานวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนผ่านสู่สังคมสูงวัยของไทยเป็นไปอย่างยั่งยืน ซึ่งจากการตรวจสอบในการไปปฏิบัติพบว่าเกิดปัญหาต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. การนำแผนผู้สูงอายุฯ ฉบับปรับปรุงไปปฏิบัติต้องคัดกรองส่วนท้องถิ่น เป็นผู้กำหนดดำเนินกิจกรรมต่างๆ ด้านผู้สูงอายุ ได้รับความร่วมมืออย่างดีจากทั้งผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจ และไม่ได้ศึกษาเรื่องแผนผู้สูงอายุฯ อย่างจริงจัง ข้อค้นพบที่เกิดขึ้น

คือการดำเนิน กิจกรรมทางด้านผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยึดหลักการพัฒนาตามแผนพัฒนาขององค์กรนั้นๆ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานไม่สามารถทราบได้ว่าได้ทราบการดำเนินงานตามแผนผู้สูงอายุสูงอายุฯ ฉบับปรับปรุงเป็นเช่นไร อีกทั้งยังไม่ทราบว่าลักษณะการดำเนินกิจกรรมทางด้านผู้สูงอายุตามแผนพัฒนาของหน่วยงานตนเองนั้น มีความสอดคล้องเป็นไปตามยุทธศาสตร์มาตรการในการดำเนินงานของแผน ผู้สูงอายุฯ ฉบับปรับปรุงหรือไม่

2. การนำแผนผู้สูงอายุฯ ฉบับปรับปรุงไปปฏิบัติประสบความสำเร็จเพราะปัจจัยที่สำคัญ คือ การขาดการประชาสัมพันธ์ขาดการเผยแพร่ และการอบรมสร้างความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงานให้กับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานอย่างทั่วถึง รวมทั้งเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องแผนผู้สูงอายุฯ ฉบับปรับปรุง เพราะไม่มีการรับรู้ในเรื่องแผนผู้สูงอายุฯ ฉบับปรับปรุงตั้งแต่เริ่มแรกของการดำเนินงาน จึงไม่มีผลการนำแผนผู้สูงอายุฯ ฉบับปรับปรุงไปปฏิบัติ

3. ปัญหา และอุปสรรคที่สำคัญได้แก่ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้เฉพาะในส่วนงานที่ตนเองรับผิดชอบเท่านั้น ยังไม่มีความเข้าใจที่ชัดเจนในเรื่องการนำแผนผู้สูงอายุฯ ฉบับปรับปรุงไปปฏิบัติ ขาดการบูรณาการในการทำงานร่วมกัน ยังขาดความพร้อมในการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุ งบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงานไม่เพียงพอ และไม่เหมาะสมกับการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุในระดับท้องถิ่นเท่าที่ควร และประการสำคัญคือขาดการสนับสนุนเชิงนโยบายจากรัฐบาล และขาดการส่งเสริมการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุให้เป็นไปตามแผนผู้สูงอายุฯ ฉบับปรับปรุงอย่างจริงจัง ที่จะทำให้หน่วยงานทุกภาคส่วน รวมถึงประชาชนเล็งเห็นถึงความสำคัญทำให้เกิดการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุที่เริ่มจากระดับฐานราก ในขั้นของการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่ผู้สูงอายุ นอกจากนี้จากการศึกษานโยบาย และกฎหมายเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุกว่า 10 ปีที่ผ่านมาของรัฐบาล พบว่ายังมีประเด็นปัญหาอุปสรรคที่สำคัญ ดังนี้

3.1 ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 มาตรา 17 ผู้อุปการะเลี้ยงดูบุพการี ซึ่งเป็นผู้สูงอายุที่ไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ ผู้นั้นมีสิทธิได้รับการลดหย่อนภาษีทั้งตามหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในประมวลรัษฎากร มาตรการทางภาษีนี้นี้อาจมีผู้สูงอายุที่อยู่ในชนบทส่วนใหญ่ไม่มีสิทธินี้ เพราะมีรายได้น้อยไม่ถึงเกณฑ์ต้องเสียภาษี รวมทั้งการที่ครอบครัวยากจน ลูกหลานต้องออกจากท้องถิ่นไปทำงานไกลๆ ทำให้ผู้สูงอายุต้องอยู่บ้านโดยลำพัง

3.2 เข้าไม่ถึงกองทุนการออมแห่งชาติประชาชนส่วนใหญ่ในต่างจังหวัดไม่ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับกองทุนการออมแห่งชาติบางชุมชนมีผู้นำชุมชนเข้ามาประชาสัมพันธ์แต่ชาวบ้านไม่มีเงินจะจ่ายเข้ากองทุน และกองทุนการออมแห่งชาติมีเงื่อนไขว่าเกินอายุ 60 ปีไม่สามารถเข้าเป็นสมาชิกได้ผู้สูงอายุจึงไม่มีสิทธิสมัครเข้ากองทุนนี้เพราะอายุเกินเกณฑ์

3.3 การจ้างงานผู้สูงอายุมีจำนวนน้อย โรงงาน ห้าง ร้านค้า บริษัท ไม่เห็นความสำคัญในการจ้างงานผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุที่ยังทำงานจะทำงานของตัวเอง หรืองานอดิเรกของผู้สูงอายุเป็นงานเล็กๆ น้อยๆ

3.4 ผู้สูงอายุในชนบทเข้าไม่ถึงข้อมูลข่าวสารการกู้เงินจากกองทุนผู้สูงอายุ รวมทั้งผู้สูงอายุ ไม่ได้รับความเชื่อถือในการกู้เงินกองทุนผู้สูงอายุ มาลงทุนในการประกอบอาชีพ

3.5 การนำผู้สูงอายุมาอยู่รวมกันในศูนย์พัฒนาผู้สูงอายุ ศูนย์ผู้สูงอายุหรือนิคมคนชรา อาจเหมาะกับผู้สูงอายุที่ไม่มีใครดูแล ตัวคนเดียว ด้อยโอกาส และยากจน แต่ไม่เหมาะกับผู้สูงอายุทั่วไปที่ชอบอยู่กับลูกหลานที่บ้านตนเอง มีพื้นที่ในการทำกิจกรรมทางสังคม ดังนั้นต้องคำนึงถึงความรู้สึกของผู้สูงอายุว่าถูกลูกหลานเอาผู้สูงอายุมาทอดทิ้ง แม้อาจมีความสุขสบายกว่าบ้านตนเอง มีการเลี้ยงดูอย่างดี มีความสนุกสนานความบันเทิง แต่ขาดความรักความผูกพัน ผู้สูงอายุไม่คุ้นเคย ไม่อยากทิ้งบ้าน ยังมีบริการแบบนี้มาก ผู้สูงอายุก็จะถูกทอดทิ้งมากขึ้น

3.6 ข้อเสียของนโยบายการจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุแบบถ้วนหน้า สำหรับผู้สูงอายุที่ยากจนเป็นเงินที่ไม่เพียงพอต่อการครองชีพในชีวิตประจำวัน แต่สำหรับผู้สูงอายุที่ฐานะปานกลางรับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เพราะคิดว่าเป็นสิทธิที่พึงได้และพบว่าผู้สูงอายุบางคนนำเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเข้าบัญชีธนาคาร ไม่เคยนำออกมาใช้แต่เก็บไว้ให้ลูกหลานเมื่อตนเองเสียชีวิต

3.7 ไม่มีกฎหมายที่ชัดเจนในการควบคุมครอบครัวดูแลผู้สูงอายุ หรือทำให้ลูกหลานไม่ทอดทิ้งผู้สูงอายุ เช่น กฎหมายควบคุมหรือลงโทษลูกที่ทอดทิ้งพ่อแม่ เช่นเดียวกับกฎหมายที่ลงโทษพ่อแม่ที่ทอดทิ้งลูก ลูกจึงทอดทิ้งผู้สูงอายุไว้ในชนบทให้อยู่ตามลำพัง รวมทั้งบางครอบครัวลูกนำหลานในวัยเด็กมาเพิ่มภาระของพ่อแม่ที่สูงอายุ

3.8 สิทธิการรักษาพยาบาลของผู้สูงอายุมีหลายระบบ เช่น สิทธิบัตรหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า สิทธิข้าราชการ สิทธิประกันสังคม ซึ่งได้รับบริการไม่เท่าเทียมกัน แม้เป็นผู้ป่วยโรคเดียวกัน บางสิทธิ สามารถใช้ยานอกบัญชียาหลัก บางสิทธิไม่สามารถใช้ยานอกบัญชียาหลัก หรือผู้สูงอายุที่ถือบัตรหลักประกันสุขภาพ (บัตรทอง) สามารถเบิกกายอุปกรณ์เช่น walker ได้แต่สิทธิประกันสังคมหากไม่มีบัตรคนพิการไม่สามารถเบิกได้ เป็นต้น

3.9 เข้าไม่ถึงกายอุปกรณ์ผู้สูงอายุบางคนที่มีความจำเป็น แต่เข้าไม่ถึงกายอุปกรณ์เนื่องจากมีระเบียบว่าต้องขอรับการสนับสนุนจากสิทธิคนพิการหลังจากแพทย์วินิจฉัยว่าพิการแล้ว 6 เดือน แต่ระหว่าง 6 เดือน ผู้ป่วยที่บาดเจ็บ หากต้องการใช้กายอุปกรณ์ผู้ป่วยต้องซื้อเอง นอกจากนี้ผู้สูงอายุที่แพทย์วินิจฉัยว่าพิการครบ 6 เดือนแล้ว การได้รับกายอุปกรณ์ยังไม่ทั่วถึง และไม่เพียงพอกับจำนวนผู้สูงอายุ พิการ การช่วยเหลือคนพิการเรื่องกายอุปกรณ์เป็นภารกิจของกระทรวงสาธารณสุข จึงต้องขอกายอุปกรณ์ที่โรงพยาบาลชุมชนหรือโรงพยาบาลจังหวัดเท่านั้น ซึ่งมีไม่เพียงพอกับจำนวนคนพิการที่ต้องการกายอุปกรณ์ ทำให้มีผู้สูงอายุที่ขอรับการสนับสนุนกายอุปกรณ์รอคิวยาวนานมาก

3.10 สิ่งอำนวยความสะดวกในชนบทไม่เอื้อต่อการเดินทางของผู้สูงอายุ เช่น รถขนส่งสาธารณะขึ้นลงลำบาก ห้องน้ำสาธารณะ ไม่มีโถนั่งราบ ไม่มีราวจับพื้นลิ้น ทำให้ผู้สูงอายุเกิดอุบัติเหตุได้ง่าย และไม่ปลอดภัย

3.11 การจัดสรรงบประมาณระดับท้องถิ่นเพื่อสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุน้อยกว่าโครงสร้างพื้นฐาน จะเห็นได้จากการทำแผนชุมชน ประชาชนจะเสนอแต่เรื่องโครงสร้างพื้นฐานแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร สาธารณูปโภค การทำถนน เพราะคิดว่าเป็นเรื่องสำคัญ ทำให้ไม่มีโครงการเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ครอบครัวคนด้อยโอกาส องค์กรปกครองท้องถิ่นจึงไม่ได้จัดสรรงบประมาณเพื่อดำเนินการด้านผู้สูงอายุ

มาตรการ รูปแบบ ในการเตรียมความพร้อมสู่สังคมผู้สูงอายุในประเทศไทย

การดำเนินการด้านสวัสดิการสังคมเพื่อการดูแลผู้สูงอายุ ระบบการดูแลผู้สูงอายุ ระยะยาว ระดับยุทธศาสตร์นโยบาย และแนวทางปฏิบัติของประเทศไทย ประกอบด้วยหน่วยงานที่สังกัดกระทรวงหลักที่มีบทบาทในการดูแลผู้สูงอายุ 7 กระทรวง ได้แก่ กระทรวงการคลัง กระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย กระทรวงแรงงาน กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีซึ่งตาม แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ได้กำหนดให้กระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์เป็นหลักในการประสานนโยบาย โดยมีกรมกิจการผู้สูงอายุเป็นหน่วยงานหลัก และมีกระทรวงอื่นดำเนินงานด้านผู้สูงอายุตามบทบาท และภารกิจของตน เพื่อให้การส่งต่อยุทธศาสตร์ นโยบาย และแนวทางการปฏิบัติในการจัดสรรงบประมาณเพื่อการดูแลผู้สูงอายุจากส่วนกลางไปสู่ชุมชนท้องถิ่น มีการบูรณาการอย่างเป็นระบบ การดำเนินงานด้านสวัสดิการเพื่อดูแลผู้สูงอายุของประเทศไทย

เริ่มในปี 2494 โดยมี พระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญ พ.ศ.2494 เพื่อเป็นหลักประกันด้านรายได้ของข้าราชการเมื่อถึงวัยเกษียณ ต่อมาในปี 2496 ได้มีแนวคิดในการจัดสวัสดิการสังคม และประชาสงเคราะห์ ได้กำหนดนโยบายที่สำคัญหลายประการในการส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชน มีความเป็นอยู่ที่ดีมีคุณภาพ และดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างสงบสุข ได้มอบหมายให้กรมประชาสงเคราะห์ จัดตั้งสถานสงเคราะห์คนชราบ้านบางแคขึ้นเป็นครั้งแรก วัตถุประสงค์ในการจัดตั้ง คือ เพื่อให้การสงเคราะห์คนชราที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ หรือประสบปัญหาความทุกข์ยากเดือดร้อนยากจน ไม่มีที่อยู่อาศัย หรือไม่สามารถอาศัยอยู่กับครอบครัวได้ ต้องการบริการสงเคราะห์บางอย่างเช่น การรักษาพยาบาล กายภาพบำบัด นันทนาการ เพื่อแบ่งเบาภาระของครอบครัวที่มีรายได้น้อยหรือยากจน ที่ไม่สามารถอุปการะเลี้ยงดูผู้สูงอายุไว้ในครอบครัวได้เพื่อป้องกัน และแก้ไขปัญหาสังคม ไม่ให้ผู้สูงอายุเร่ร่อนทำความเดือดร้อนแก่สังคม และให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างผาสุกเหมาะสมกับอัตภาพ

ปี 2525 การดำเนินงานด้านสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุมีความก้าวหน้าขึ้น เนื่องจาก สมัชชาใหญ่แห่งองค์การสหประชาชาติได้มีมติรับรองแผนปฏิบัติการระหว่างประเทศเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นมาตรการระหว่างประเทศฉบับแรกที่ได้มีการวางแนวคิด หลักนโยบาย และโครงการที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุไว้อย่างเป็นรูปธรรม และในปีเดียวกันที่ประชุมสมัชชาโลกเกี่ยวกับผู้สูงอายุได้มีมติรับรองแผน ดังกล่าว ณ กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย จึงเรียกแผนนี้ว่า Vienna Plan โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อก่อให้เกิดความมั่นคงในศักยภาพของรัฐ และสังคมในด้านความร่วมมือในระดับภูมิภาค และระหว่างประเทศในการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ในประเด็นต่างๆ คือ สุขภาพ และโภชนาการ การคุ้มครองผู้บริโภคที่สูงอายุ ที่อยู่อาศัย และสิ่งแวดล้อม ครอบครัว สวัสดิการสังคม การประกันรายได้การจ้างงาน และการศึกษา ซึ่งมาตรฐาน และยุทธวิธีเหล่านี้ได้รับการยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นสิทธิอธิปไตยและอยู่ในความรับผิดชอบของแต่ละรัฐ หลังจากการประชุมสมัชชาผู้สูงอายุโลก ได้มีองค์การดำเนินงานด้านผู้สูงอายุเกิดขึ้นหลายองค์กร เช่น คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ สมาคมสภาพผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย สมาคมคลังปัญญาผู้สูงอายุ ศูนย์พัฒนาผู้ประกอบการผู้สูงอายุ และองค์กรเอกชน

อีกมากมาย มีการจัดทำแผนระยะยาว สำหรับผู้สูงอายุแห่งชาติ พ.ศ.2525 - 2544 เป็นแผนแม่บท ให้นำหน่วยงานต่างๆ มีนโยบายและแผนที่ชัดเจน มีการดำเนินงานในลักษณะเครือข่ายมากขึ้น ทั้งองค์การช่วยเหลือผู้สูงอายุระหว่างประเทศ และองค์กรภาครัฐ เช่น กรมอนามัยมีนโยบายในการ สนับสนุนเครือข่ายการทำงานด้านผู้สูงอายุ นอกจากนี้ คณะกรรมการส่งเสริม และประสานงาน ผู้สูงอายุแห่งชาติดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีตัวแทนจากกระทรวงต่างๆ ร่วมเป็น คณะกรรมการ เช่น กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงแรงงาน กระทรวงศึกษาธิการ มีนายกรัฐมนตรี ทำหน้าที่เป็นประธานแผนงานต่างๆ จึงได้รับการรับรอง และมีผลในการปฏิบัติ

ปี 2540 กำหนดภารกิจของรัฐต่อประชากรสูงอายุไว้เป็นครั้งแรก ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 54 บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์และไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพมีสิทธิ ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติและมาตรา 80 รัฐต้องสงเคราะห์คนชรา ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ และผู้ด้อยโอกาส ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้ ปี 2542 เป็นปีสากลว่าด้วยผู้สูงอายุ มีการประกาศปฏิญญาผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2542 มีผลทำให้เกิดความ ร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ ปฏิญญาดังกล่าวมีสาระสำคัญ คือ

1. ผู้สูงอายุต้องได้รับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรีได้รับการ พิตักษ์ และคุ้มครองให้พ้นจากการถูกทอดทิ้งและละเมิดสิทธิโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ไม่สามารถพึ่งตนเองหรือครอบครัวได้และรวมถึงผู้พิการที่สูงอายุ

2. ผู้สูงอายุควรอยู่กับครอบครัวโดยได้รับความเคารพ รัก ความเข้าใจ ความเอื้ออาทร การดูแลเอาใจใส่ การยอมรับบทบาทของกันและกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว เพื่อให้เกิด ความสัมพันธ์อันดี ในการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุข

3. ผู้สูงอายุควรได้รับโอกาสในการศึกษา เรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่อง เข้าถึงข้อมูลข่าวสารและบริการทางสังคมอันเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต เข้าใจถึงความ เปลี่ยนแปลงของสังคมรอบด้านเพื่อสามารถปรับบทบาทของตนให้สมวัย

4. ผู้สูงอายุควรได้รับการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์จากสังคม มีโอกาส ได้ทำงานที่เหมาะสมกับวัยตามความสมัครใจ โดยได้รับค่าตอบแทนที่เป็นธรรม เพื่อให้เกิดความ ภาคภูมิใจและเห็นชีวิตมีคุณค่า

5. ผู้สูงอายุควรได้เรียนรู้ในการดูแลสุขภาพอนามัยของตนเอง

6. ผู้สูงอายุควรมีบทบาท และมีส่วนร่วมในกิจกรรมของครอบครัว ชุมชน และสังคม

7. รัฐโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรเอกชน ประชาชน สถาบันสังคมต้องกำหนด นโยบายและแผนหลักด้านผู้สูงอายุส่งเสริม และประสานให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการอย่าง ต่อเนื่องให้บรรลุผลตามเป้าหมาย

8. รัฐโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรภาคเอกชน ประชาชน สถาบันสังคม ต้องตรา กฎหมายว่าด้วยผู้สูงอายุ เพื่อเป็นหลักประกันและบังคับใช้ในการพิทักษ์สิทธิคุ้มครองสวัสดิภาพ และจัดสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุ

9. รัฐโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรภาคเอกชน ประชาชน สถาบันสังคม ต้องรณรงค์ ปลุกฝัง ค่านิยมให้สังคมตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุตามวัฒนธรรมไทยที่เน้นความกตัญญูทวดเวที และความเอื้ออาทรต่อกัน

ปี 2545 มีการจัดทำแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545 - 2564) ซึ่งได้กำหนดให้ แผนฉบับนี้เป็นแผนยุทธศาสตร์ 5 หมวด ได้แก่

- ก. ยุทธศาสตร์ด้านการเตรียมความพร้อมของประชากร เพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพ
- ข. ยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมผู้สูงอายุ
- ค. ยุทธศาสตร์ด้านระบบคุ้มครองทางสังคม สำหรับผู้สูงอายุ
- ง. ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาทางด้านผู้สูงอายุระดับชาติ และการพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุ
- จ. ยุทธศาสตร์การประมวล และพัฒนาองค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุ และการติดตามประเมินผลการดำเนินการตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ

งานด้านผู้สูงอายุมีความก้าวหน้า เมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ในราชกิจจานุเบกษา ตามมาตรา 54 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ทำให้การให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุปรากฏอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นผลให้มีการออกกฎหมายประกาศระเบียบในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุของกระทรวง และหน่วยงานต่างๆ อย่างกว้างขวาง การมีพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และแผนพัฒนาผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 - 2564 (ปรับปรุงแก้ไขปี พ.ศ. 2552) นับเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ได้สร้างความร่วมมือเชิงบูรณาการจากภาคส่วนต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดบริการดูแล และเอื้อประโยชน์ต่อผู้สูงอายุอย่างเป็นรูปธรรม และมีความจริงจังมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ การขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านสิทธิประโยชน์ต่างๆ ภายใต้พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ได้จุดประกายและสร้างกระแสนโยบายสาธารณะที่เป็นความ ร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการมาามีบทบาทร่วมดูแลและจัดให้มีบริการสาธารณะแก่ผู้สูงอายุในบริบท ที่กว้างขวางและหลากหลายมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการจัดบริการในมิติด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคม

สรุป

โดยสรุปในบทนี้เป็นการศึกษาถึงความเป็นมาของสถานการณ์ผู้สูงอายุในประเทศไทย ความเหลื่อมล้ำทางสังคมของผู้สูงอายุการดำเนินการด้านสวัสดิการสังคมสำหรับการดูแลผู้สูงอายุ ในปัจจุบันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในด้านต่างๆ เช่น ด้านบำนาญ ด้านสุขภาพ ด้านการจ้างงาน ด้านที่พักอาศัย และด้านการยกระดับคุณภาพชีวิต รวมทั้งภาระงบประมาณรายจ่ายสำหรับการดูแลผู้สูงอายุ ตั้งแต่ปี 2553 – ปี 2562 ตลอดจนปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการที่ผ่านมา เพื่อให้เห็นภาพรวมของการดูแลผู้สูงอายุตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และสามารถนำมาวิเคราะห์ให้เห็นภาระค่าใช้จ่ายที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต นำไปสู่ข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการการดูแลผู้สูงอายุให้มีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุดกับประชาชนในบทต่อไป

บทที่ 4

แนวทางการเตรียมความพร้อมของคนไทย

เข้าสู่ยุคสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ

จากการศึกษาแนวคิดทางวิชาการ กฎหมาย ระเบียบ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการสังคมสำหรับการดูแลผู้สูงอายุ ตลอดจนการดูแลผู้สูงอายุ ปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดของการดำเนินงาน รวมทั้งการระดมความคิดเห็นที่รัฐบาลต้องสนับสนุนที่ผ่านมา ในบทนี้ผู้ศึกษาจะนำข้อมูลทั้งสองส่วนมาทำการวิเคราะห์ เพื่อให้เห็นประเด็นการดำเนินงานของรัฐบาลเป็นไปตามกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องหรือไม่ อย่างไร วิเคราะห์ประเด็นปัญหาอุปสรรค การบริหารจัดการของแต่ละหน่วยงานมีความสอดคล้องและบูรณาการกันอย่างไร รวมทั้งวิเคราะห์การระดมความคิดเห็นที่ผ่านมา การระดมความคิดเห็นในอนาคต และความเป็นไปได้ในการจัดสรรงบประมาณเพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะ หรือทางเลือกในการบริหารจัดการงบประมาณรายจ่าย เพื่อการดูแลผู้สูงอายุให้มีความคุ้มค่า และเกิดประสิทธิภาพสูงสุดตามวัตถุประสงค์ของการศึกษารุ่นนี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดประเด็นการวิเคราะห์และมีผลการศึกษา ดังนี้

วิเคราะห์ผลการดำเนินงานด้านสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ

จากการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุของประเทศไทย ผู้ศึกษาได้นำมาวิเคราะห์ว่าการดำเนินการด้านสวัสดิการสังคมของรัฐบาลที่ผ่านมาสำหรับการดูแลผู้สูงอายุ มีความเหมาะสมสอดคล้องกับกฎหมาย และครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้สูงอายุ โดยผู้ศึกษาได้แบ่งการดูแลผู้สูงอายุเป็นด้านๆ สรุปได้ดังนี้

1. ด้านรายได้เมื่อชราภาพ ที่ผ่านมารัฐบาลได้มีการเตรียมการเสริมสร้างความมั่นคงทางการเงินให้กับผู้สูงอายุในรูปแบบของระบบบำนาญในลักษณะต่างๆ ปัจจุบันมีระบบบำนาญเพื่อเป็นแหล่งรายได้สำหรับผู้สูงอายุประกอบด้วย ระบบบำนาญที่มีอยู่ในปัจจุบัน ได้แก่ บำเหน็จบำนาญข้าราชการและกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ สำหรับผู้สูงอายุที่เป็นข้าราชการทุกประเภท กองทุนประกันสังคม และกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ สำหรับแรงงานในระบบกองทุนสงเคราะห์ครู และครูใหญ่โรงเรียนเอกชน นอกจากนี้ ยังมีเบี้ยยังชีพสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งรัฐบาลจ่ายให้ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไป และไม่ได้รับสวัสดิการหรือสิทธิประโยชน์อื่นใดจากหน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ รวมทั้งกองทุนการออมแห่งชาติ สำหรับแรงงานนอกระบบหรือผู้ที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 15 ปี บริบูรณ์ และไม่เกิน 60 ปี และไม่เป็นผู้ประกันตนตามกฎหมายประกันสังคม หรือสมาชิกกองทุนหรืออยู่ในระบบบำนาญอื่น ตามที่กำหนด โดยกฎกระทรวงสำหรับเบี้ยยังชีพสำหรับผู้สูงอายุ ถือเป็นบริการสวัสดิการสังคมประเภทหนึ่ง ที่รัฐบาลจัดสรรให้กับคนชราอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป โดยแต่เดิมนั้นจะจ่ายให้เฉพาะผู้ที่มีฐานะยากไร้ รายได้ไม่เพียงพอแก่การยังชีพ ถูกทอดทิ้ง หรือขาดผู้อุปการะเลี้ยงดู หรือไม่สามารประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้ประมาณ 1.8 ล้านคนเท่านั้น แต่ในปี 2552

รัฐบาลได้ปรับปรุงการจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ คือการจ่ายเบี้ยยังชีพเดือนละ 500 บาท ซึ่งจะทำให้ผู้สูงอายุทุกคนได้รับเบี้ยยังชีพ ยกเว้นผู้สูงอายุที่เป็นข้าราชการเท่านั้น และต่อมาในปี 2554 จนถึงปัจจุบัน ได้ปรับนโยบายจ่ายเบี้ยยังชีพสูงอายุแบบขั้นบันได ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2554 ให้กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น จ่ายเบี้ยยังชีพแบบขั้นบันไดให้กับผู้สูงอายุ โดยผู้ที่มีอายุ 60 - 69 ปี ได้รับเบี้ยยังชีพคนละ 600 บาทต่อเดือน ผู้ที่มีอายุ 70 - 79 ปี ได้รับเบี้ยยังชีพคนละ 700 บาทต่อเดือน ผู้ที่มีอายุ 80 - 89 ปี ได้รับเบี้ยยังชีพคนละ 800 บาทต่อเดือน และผู้ที่มีอายุ 90 ปีขึ้นไป ได้รับเบี้ยยังชีพคนละ 1,000 บาทต่อเดือน โดยให้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2554 เป็นต้นไป ในส่วนของกองทุนการออมแห่งชาติ ถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างระบบบำนาญชราภาพ โดยสมัครใจของประชากรวัยแรงงานส่วนใหญ่ของประเทศที่มีรายได้น้อย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแรงงานนอกระบบ และเป็นกลุ่มที่ยังไม่มีระบบสวัสดิการรองรับในวัยเกษียณอายุ โดยการสมัครเป็นสมาชิก และต้องมีส่วนร่วมจ่ายเงินสะสมเป็นรายเดือน และรัฐบาลให้เงินสมทบร่วม โดยเงินทั้งสองส่วนจะถูกส่งเข้ากองทุน และนำไปบริหารจัดการให้เกิดดอกผลขึ้นมา และเมื่อสมาชิกอายุครบ 60 ปี ก็จะได้รับเงินเฉลี่ยจ่ายเป็นบำนาญรายเดือน ตามกฎเกณฑ์และเงื่อนไขที่กำหนดไว้

สรุปว่าระบบบำนาญที่มีอยู่ในปัจจุบัน มีหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องอยู่หลายแห่ง ได้แก่ กระทรวงการคลัง กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงแรงงาน กระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา มีทั้งระบบที่เจ้าตัวผู้รับเงินบำนาญไม่ต้องมีส่วนร่วมจ่าย และระบบมีส่วนร่วมจ่าย โดยมีส่วนร่วมจ่ายนั้นสามารถแบ่งได้ออกเป็นอีก 2 ประเภท ได้แก่ การจ่ายนั้นอยู่ในรูปแบบของการจ่ายเงินสมทบหรือเบี้ยประกัน และการร่วมจ่ายในรูปแบบของการออม ทั้งนี้วิธีการทางการเงินการคลัง มี 3 รูปแบบ ได้แก่ ระบบบำนาญที่ใช้งบประมาณภาครัฐทั้งหมด ระบบบำนาญที่ใช้หลักการประกันสังคม และระบบบำนาญที่อยู่บนพื้นฐานของการออม ดังนี้ ระบบบำนาญที่ใช้งบประมาณภาครัฐทั้งหมด ได้แก่ เบี้ยยังชีพสำหรับผู้สูงอายุ บำเหน็จ บำนาญข้าราชการ บำเหน็จบำนาญของกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ และพนักงานท้องถิ่น ภายใต้ระบบนี้ ผู้รับเงินบำเหน็จบำนาญไม่ต้องมีส่วนร่วมจ่ายเงินสมทบหรือเงินสะสมใดๆ ทั้งสิ้น แหล่งเงินมาจากงบประมาณแผ่นดิน จำนวนเงินบำเหน็จบำนาญจะมีกฎระเบียบหรือกติกาที่กำหนดไว้ชัดเจน ระบบบำนาญที่ใช้หลักการประกันสังคม ระบบนี้ผู้รับเงินบำเหน็จบำนาญจะต้องมีส่วนร่วมจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุน และได้รับเงินบำเหน็จบำนาญภายใต้เงื่อนไขที่กำหนด จำนวนเงินบำเหน็จบำนาญจะมีกฎระเบียบหรือกติกาที่กำหนดไว้ชัดเจนเช่นเดียวกัน ได้แก่ กองทุนประกันสังคม ระบบบำนาญที่ใช้หลักของการออม ระบบนี้ ผู้รับเงินบำเหน็จบำนาญจะต้องมีส่วนร่วมจ่ายเงินสะสม หรือเงินออมเข้ากองทุนตามอัตราหรือจำนวนเงินที่มีการกำหนดไว้อย่างชัดเจน และได้รับเงินบำเหน็จบำนาญตามจำนวนเงินสะสม และหรือระยะเวลาที่จ่ายเงินสะสมหรือเงินออมของตนเอง รวมทั้งผลตอบแทนจากการบริหารจัดการกองทุน ระบบบำนาญนี้ได้แก่ กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ กองทุนสงเคราะห์ครูและครูใหญ่โรงเรียนเอกชน กองทุนสำรองเลี้ยงชีพประกันสังคมมาตรา 40 กองทุนการออมแห่งชาติ เป็นต้น

สรุปภาพรวมของระบบบำนาญ ทำให้เห็นได้ว่าภายใต้ระบบบำนาญในปัจจุบัน ภาระงบประมาณของรัฐบาลจะมากหรือน้อยจะขึ้นอยู่กับ 3 ปัจจัยสำคัญได้แก่ จำนวนคนที่เกี่ยวข้องกับระบบบำนาญนั้นๆ (เช่น จำนวนผู้รับบำนาญ จำนวนสมาชิกที่ออมเงินหรือจ่ายเงินสมทบ) อัตราการจ่ายเงินบำนาญ และอัตราการมีส่วนร่วมจ่ายของรัฐบาลตามที่กำหนดไว้ตามกฎหมายหรือที่จ่ายจริง อย่างไรก็ตาม จากการวิเคราะห์ข้อมูลผลสำรวจประชากรผู้สูงอายุของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่าแหล่งรายได้ที่ผู้สูงอายุได้รับจากภาครัฐ เพียงร้อยละ 19.7 (รายได้จากเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ร้อยละ 14.8 จากเงินบำเหน็จบำนาญ ร้อยละ 4.9) สำหรับรายได้หลักในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ คือ ได้รับจากบุตร ร้อยละ 36.7 จากการทำงานของผู้สูงอายุเอง ร้อยละ 33.9 และจากเงินออมของผู้สูงอายุเอง ร้อยละ 3.9 ดังนั้นการเพิ่มขึ้นของทั้งจำนวน และสัดส่วนประชากรวัยสูงอายุอย่างต่อเนื่อง จะส่งผลกระทบต่อการเพิ่มขึ้นของภาระทางการเงินการคลังของรัฐบาล โดยเฉพาะเบี้ยยังชีพที่คาดว่าจะเพิ่มสูงขึ้นในอนาคตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

2. ด้านสุขภาพ จากการศึกษา พบว่า หน่วยงานหลักที่รับผิดชอบการดูแลด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ ได้แก่ กระทรวงสาธารณสุข โดยมียุทธศาสตร์การพัฒนาสุขภาพผู้สูงอายุที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้สูงอายุ ซึ่งเน้นการพัฒนาาระบบบริการสุขภาพผู้สูงอายุ การสร้างและพัฒนาศักยภาพกำลังคนด้านการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ การสร้างความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเครือข่ายด้านผู้สูงอายุ ซึ่งครอบคลุมการบริการด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ ดังนี้

2.1 การป้องกัน และส่งเสริมสุขภาพ สนับสนุนการจัดตั้งกลุ่ม/ชมรมผู้สูงอายุ ในหมู่บ้าน และฝึกอบรมอาสาสมัครสาธารณสุข และผู้สื่อข่าวสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เพื่อให้ความรู้ในการดูแลสุขภาพเบื้องต้นแก่ผู้สูงอายุ

2.2 การรักษา และฟื้นฟูสุขภาพ โดยมีคลินิกผู้สูงอายุ และให้บริการรักษาพยาบาลแก่ผู้สูงอายุเป็นกรณีพิเศษในโรงพยาบาลต่างๆ การดำเนินโครงการ Home Health Care เพื่อช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน ต่อเนื่องการดูแลสุขภาพจากโรงพยาบาล

2.3 การดูแลสุขภาพระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุ เป็นการจัดบริการที่จำเป็นแก่ผู้สูงอายุที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองในการดำเนินชีวิตประจำวัน อันมีสาเหตุมาจากการเสื่อมสภาพของร่างกาย หรือเกิดจากภาวะการเจ็บป่วยเรื้อรัง โดยเน้นการดูแลสุขภาพชีวิตประจำวัน ที่อยู่อาศัย และด้านอื่นๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ

จากการวิเคราะห์กฎหมายและการดำเนินการด้านสุขภาพของประเทศไทย ผู้ศึกษาเห็นว่าในภาพรวมประเทศไทยประสบความสำเร็จในเรื่องการดูแลสุขภาพ ที่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่มวัย โดยเฉพาะระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ทำให้ประชาชนทุกคนโดยเฉพาะในชนบทและคนจนเข้าถึงบริการสุขภาพได้อย่างทั่วถึง มีมาตรฐาน รัฐบาลเป็นผู้รับภาระค่าใช้จ่ายทั้งหมด แต่อย่างไรก็ตามระบบสุขภาพของประเทศไทย ประกอบด้วย 3 ระบบหลัก ได้แก่ ระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ระบบประกันสังคม และระบบสวัสดิการรักษายาบาลข้าราชการ ยังมีความแตกต่างกันของรูปแบบการจ่ายและสิทธิประโยชน์ที่แตกต่างกัน แต่ผู้ศึกษาไม่ขอลงรายละเอียดในส่วนนี้ เนื่องจากไม่ได้มีผลกระทบต่อการศึกษาสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุแต่อย่างใด

สรุปได้ว่าการดูแลด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ รัฐบาลดำเนินการได้เป็นอย่างดี โดยมีกฎหมายและหน่วยงานที่รับผิดชอบที่ชัดเจน ถึงแม้ว่าจะมีระบบบริการสุขภาพหลายระบบ แต่ครอบคลุมผู้สูงอายุทุกคน โดยระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า รับผิดชอบผู้สูงอายุที่มีสิทธิมากที่สุดประมาณ 10 - 15 ล้านคน ระบบสวัสดิการรักษายาบาลข้าราชการ รับผิดชอบผู้สูงอายุประมาณ 1.6 - 2.2 ล้านคน และระบบประกันสังคม มีผู้สูงอายุที่ใช้สิทธิน้อยที่สุด ประมาณ 0.18 - 0.29 ล้านคน เนื่องจากระบบประกันสังคมผู้มีสิทธิส่วนใหญ่อยู่ในวัยแรงงานสำหรับภาระค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพ ผู้ศึกษาเห็นว่าควรดูในภาพรวมของทุกกลุ่มวัย เนื่องจากสวัสดิการดังกล่าว ทุกคนควรได้รับอย่างทั่วถึงเท่าเทียมกัน แต่รัฐบาลอาจจำเป็นต้องสรรจัดงบประมาณเพิ่มเติมสำหรับผู้สูงอายุเป็นรายการกิจกรรม เช่น การดูแลผู้ป่วยติดเตียง การสร้างเสริมสุขภาพ

3. ด้านการจ้างงาน กรมกิจการผู้สูงอายุ เป็นหน่วยงานหลักในการประสานงานเพื่อดำเนินงานตามแผนการส่งเสริมการมีรายได้ และมีงานทำของผู้สูงอายุ ร่วมกับภาคีเครือข่าย ดังนี้

3.1 แรงงานในระบบ มีการดำเนินงานส่งเสริมการมีรายได้ และมีงานทำของผู้สูงอายุ ในกลุ่มธุรกิจบริการ และกลุ่มธุรกิจอื่น การรณรงค์ ส่งเสริม สนับสนุน การจ้างงานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงานขยายอายุถึง 60 ปี การรณรงค์ สร้างแรงกระตุ้นแก่สังคม หน่วยงานรับผิดชอบหลัก ได้แก่ กรมการจัดหางาน กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงาน สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย หน่วยงานรับผิดชอบรอง ได้แก่ กรมกิจการผู้สูงอายุ

3.2 แรงงานนอกระบบ มีการดำเนินงาน เพื่อการผลักดัน ส่งเสริมการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน และต่อยอดให้วิสาหกิจชุมชนเดิม ให้มีการจ้างงานผู้สูงอายุ การผลักดันการมีรายได้ และมีงานทำของผู้สูงอายุในหน่วยงานอื่น ทั้งในชุมชนและนอกชุมชน

จากการศึกษาพบว่า รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการจ้างงานผู้สูงอายุของภาคเอกชน โดยการออกกฎหมายสนับสนุนให้บริษัทที่จ้างผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไป เข้าทำงาน ให้สามารถใช้สิทธิเงินบำนาญเงินได้นิตบุคคลได้ ซึ่งการใช้สิทธิประโยชน์ทางภาษีตามกฎหมายเกี่ยวกับการจ้างงานผู้สูงอายุเป็นมาตรการถาวร เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้ประกอบการแล้ว ยังเป็นการสร้างงานให้แก่ผู้สูงอายุ และเป็นการช่วยลดงบประมาณของรัฐด้านสวัสดิการชราภาพได้ในระยะยาว สำหรับการจ้างงานสำหรับผู้สูงอายุในภาครัฐ จากการศึกษาแนวทางของต่างประเทศ พบว่าแนวทางหนึ่งที่หลายประเทศดำเนินการ คือการขยายอายุเกษียณราชการ ซึ่งปัจจุบันสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน ได้มีการศึกษาเกี่ยวกับข้อเสนอให้มีการขยายอายุเกษียณราชการจากเดิมที่กำหนดให้เกษียณราชการที่อายุ 60 ปี เป็น 63 ปีอีกครั้ง เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุที่มีอัตราการเกิดใหม่ของประชากรน้อย ส่งผลให้คนในวัยทำงานไม่เพียงพอต่อการพัฒนาประเทศ การขยายอายุการเกษียณราชการจะช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายต่อระบบงบประมาณในการดูแลบุคลากรทั้งอัตราเงินเดือน ค่ารักษาพยาบาล รวมถึงบำเหน็จบำนาญ ดังนั้น การต่ออายุเกษียณราชการ จะเป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยแก้ไขปัญหาระยะดังกล่าวได้ ซึ่งหากมีการเสนอแก้ไขเพิ่มอายุการเกษียณราชการจริง จะเป็นครั้งแรกที่มีการแก้ไขเพิ่มอายุการเกษียณราชการในมาตรา 19 ของพระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญข้าราชการ พ.ศ. 2494 นับจากบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวตั้งแต่ พ.ศ. 2494 เป็นต้นมา

ตารางที่ 4 - 1 ข้อดีและข้อเสียของการขยายอายุเกษียณราชการ

ข้อดี	ข้อเสีย
1. ช่วยชะลอการจ่ายเงินบำนาญให้แก่ผู้เกษียณอายุราชการ	1. เป็นการปิดกั้นคนรุ่นใหม่ที่จะเข้ารับการศึกษาและปิดกั้นโอกาสของข้าราชการที่เตรียมจะขยับตำแหน่งขึ้นมาทดแทนข้าราชการที่เกษียณอายุราชการ
2. ช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนสายงานหรือตำแหน่งที่ต้องอาศัยความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน	2. บางตำแหน่งไม่เหมาะกับการขยายอายุเกษียณราชการ เพราะสภาพร่างกายและสุขภาพเนื่องจากเป็นอาชีพที่ต้องใช้กำลังกายในการปฏิบัติ เช่น ทหาร ตำรวจ เป็นต้น

จากการเปรียบเทียบข้อดีข้อเสีย ดังกล่าว จึงสรุปได้ว่าการขยายอายุเกษียณราชการ จะมีผลกระทบกับกลุ่มข้าราชการ คือชะลอการเกษียณอายุราชการของสมาชิกกองทุนบำเหน็จบำนาญได้เพิ่มขึ้นเฉลี่ยปีละหมื่นกว่าคน แต่จะส่งผลให้ภาครัฐต้องมีภาระจ่ายเงินเดือนที่ต้องจ่ายให้กับข้าราชการกลุ่มนี้มากขึ้น อย่างไรก็ตามการขยายอายุราชการ หลายประเทศใช้เป็นนโยบายเพื่อเพิ่มจำนวนประชากรวัยทำงาน แต่ใช้ในระยะสั้นๆ เพราะสามารถเลื่อนผลกระทบต่อการชะลอตัวของเศรษฐกิจได้ แต่จะไม่สามารถแก้ปัญหาได้ในระยะยาว ดังนั้นรัฐบาลจึงจำเป็นต้องหามาตรการอื่นๆ เพื่อการดูแลการจ้างงานผู้สูงอายุในภาพรวมด้วย เช่นการออกกฎหมายเพื่อคุ้มครองแรงงานและสวัสดิการให้แก่แรงงานผู้สูงอายุ เป็นต้น อย่างไรก็ตามในประเด็นด้านการจ้างงาน ผู้ศึกษาเห็นว่าการจัดการจ้างงานควรให้ความสำคัญการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ตั้งแต่วัยทำงานเพื่อเป็นฐานรากของการเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพโดยเฉพาะแรงงานนอกระบบ ซึ่งจากการศึกษาพบว่าแรงงานนอกระบบหรือผู้ประกอบการอาชีพอิสระ ที่ไม่มีรายได้ประจำประมาณ 22 ล้านคน หรือร้อยละ 56 ของกำลังแรงงานทั้งระบบ มีการออมเพื่อการเกษียณน้อยมาก และมีความเสี่ยงที่จะเข้าสู่ภาวะยากจนในวัยชรา ดังนั้นรัฐบาลต้องส่งเสริมให้มีการออมอย่างต่อเนื่องสำหรับแรงงานนอกระบบ โดยใช้กองทุนการออมแห่งชาติเป็นเครื่องมือ แต่อย่างไรก็ตามจากการดำเนินการของกองทุนฯ ตั้งแต่ปี 2558 พบว่าหลักเกณฑ์การจ่ายเงินเข้ากองทุนเงินสมทบไม่รวมดอกผลจากรัฐบาล ไม่เป็นแรงจูงใจให้แรงงานนอกระบบสมัครเป็นสมาชิกของกองทุน หากสมาชิกเริ่มออมเงินช้า หรือจำนวนการออมต่อเดือนต่ำจะทำให้บำนาญที่จะได้รับต่ำกว่าเส้นค่าความยากจน ไม่พอในการดำรงชีวิต รวมทั้งแรงงานนอกระบบที่มีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่าเส้นค่าความยากจนไม่สามารถเข้าถึงการออมเพื่อการเกษียณอายุได้ เนื่องจากไม่มีเงินออม ดังนั้นอาจจำเป็นต้องปรับปรุงหลักเกณฑ์และเงื่อนไข เพื่อสร้างแรงจูงใจในการเข้าเป็นสมาชิกกองทุน และผลประโยชน์ที่จะได้รับเมื่อพ้นวัยแรงงาน

4. ด้านที่อยู่อาศัย จากข้อมูลผลสำรวจประชากรผู้สูงอายุของสำนักงานสถิติแห่งชาติ เมื่อปี 2561 พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ร้อยละ 91.3 อาศัยอยู่กับครอบครัว และมีผู้สูงอายุอยู่ตามลำพังร้อยละ 8.7 ซึ่งจากข้อมูลดังกล่าว จึงสรุปได้ว่าปัจจัยด้านที่อยู่อาศัยในภาพรวมของผู้สูงอายุ ไม่เป็นปัญหา แต่อย่างไรก็ตามเว้ากลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพัง ไม่มีครอบครัวดูแล และมีฐานะยากจน ซึ่งการดูแลผู้สูงอายุ ด้านที่อยู่อาศัยที่ผ่านมาของรัฐบาล เริ่มจากการจัดตั้งสถานสงเคราะห์คนชรา บ้านบางแคขึ้นเป็นครั้งแรกโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้การสงเคราะห์คนชราที่ไม่สามารถช่วยเหลือ

ตนเองได้หรือประสบปัญหาความทุกข์ยาก เดือดร้อนยากจนไม่มีที่อยู่อาศัย หรือไม่สามารถอาศัยอยู่กับครอบครัวได้ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคม อันเกี่ยวกับผู้สูงอายุไม่ให้เร่ร่อนทำความเดือดร้อนแก่สังคม และให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างผาสุกเหมาะสมกับอัตภาพ โดยปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็น ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ บ้านบางแค ซึ่งปัจจุบันมีศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ จำนวน 12 แห่ง ทั่วประเทศ ปี 2559 รัฐบาลได้มีมาตรการการสร้างที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุ (Senior Complex) เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุให้มีที่พักอาศัยที่ปลอดภัย มีอุปกรณ์ใช้สอยที่เหมาะสม และอยู่ในความดูแลของแพทย์และพยาบาล โดยมอบหมายกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ดำเนินโครงการสร้างที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่ราชพัสดุ จำนวน 4 แห่ง ในจังหวัดชลบุรี นครนายก เชียงราย และเชียงใหม่ โดยกำหนดอัตราค่าเช่าและค่าธรรมเนียมในอัตราเดียวกันกับโครงการบ้านธนารักษ์ประชารัฐ รวมทั้งมอบหมายการเคหะแห่งชาติ ธนาคารอาคารสงเคราะห์ และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน) ดำเนินการจัดหาสถานที่ที่เหมาะสมเพื่อสร้างที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุ โดยให้นำหลักการของโครงการบ้านมั่นคง และบ้านประชารัฐมาใช้ในการดำเนินการดังกล่าว

จากการศึกษาเรื่องที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุในต่างประเทศ พบว่าในหลายประเทศ มีการให้ความช่วยเหลือครอบครัวในการปรับบ้านที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ รวมทั้งกรณีผู้สูงอายุที่ไม่สามารถอยู่ร่วมกับครอบครัวหรือบุตรหลาน แต่มีความสามารถทางการเงินที่พอจะช่วยตนเองได้ รัฐบาลจะใช้มาตรการส่งเสริมให้ภาคเอกชนเข้ามาลงทุนจัดบริการที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม สำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะแทนการจัดสถานสงเคราะห์ดังที่เป็นอยู่ ซึ่งต้องเสียค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการสูงมาก แต่อย่างไรก็ตาม รัฐบาลยังมีความจำเป็นต้องดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพัง ไม่มีครอบครัวดูแล และมีฐานะยากจน ซึ่งตามข้อมูลสำรวจเมื่อปี 2557 พบว่ามีผู้สูงอายุที่ไร้ที่พึ่งอาศัย มีอยู่ประมาณร้อยละ 8.7

5. ด้านคุณภาพชีวิต กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นศูนย์กลางในการประสานความร่วมมือ และรณรงค์ประชาสัมพันธ์กับทุกภาคส่วน เพื่อจัดทำโครงการหรือกิจกรรมเพื่ออำนวยความสะดวก และปลอดภัยในการให้บริการแก่ผู้สูงอายุที่อยู่ในพื้นที่ รวมทั้งมีอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ทำหน้าที่รับเรื่องสอบข้อเท็จจริงเบื้องต้น และอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุที่ยากจน และประสบปัญหาต่างๆ ในพื้นที่ ปัจจุบันรัฐบาลเริ่มให้ความสำคัญกับเรื่องการจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุ โดยเริ่มจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุในการเข้าใช้บริการได้อย่างสะดวกสบายมากขึ้น อาทิ การจัดให้มีห้องน้ำแบบนั่งราบ มีการติดตั้งราวจับ มีการจัดทำทางลาดสำหรับรถเข็น เป็นต้น นอกจากนี้รัฐบาลยังมีนโยบายส่งเสริมสนับสนุนให้ครอบครัวและชุมชน เป็นผู้มีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุให้มากขึ้น

โดยสรุปภาพรวมการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุในปัจจุบัน พบว่าสวัสดิการหลักสำหรับผู้สูงอายุที่พ้นวัยทำงานแล้วคือเงินค่าครองชีพ สำหรับสวัสดิการด้านสุขภาพนั้นรัฐบาลได้ดูแลในภาพรวมของทุกกลุ่มวัยอยู่แล้ว สำหรับด้านที่อยู่อาศัยมีศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ จำนวน 12 แห่ง ทั่วประเทศ สำหรับให้ผู้สูงอายุที่ไม่สามารถอยู่กับครอบครัวได้ด้วยสาเหตุใดๆ ก็ตาม สุดท้ายคือสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี

วิเคราะห์การจัดสรรงบประมาณรายจ่ายด้านสวัสดิการผู้สูงอายุของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ข้อมูลการจัดสรรงบประมาณจากเอกสารงบประมาณรายจ่ายประจำปี พ.ศ.2562 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรงบประมาณเพื่อสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุพบว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดสรรงบประมาณรายจ่ายให้กับผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่เป็นการจัดสรรเงินตามระเบียบ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง มีหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่ชัดเจน สรุปได้ดังนี้

1. ด้านรายได้เมื่อชราภาพ ซึ่งค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่คือ เงินบำนาญหรือรายได้ของผู้สูงอายุทุกคน ประกอบด้วย

1.1 เงินบำเหน็จบำนาญข้าราชการ เงินกองทุน กบข. หน่วยงานที่รับผิดชอบคือ กระทรวงการคลัง ครอบคลุมข้าราชการบำนาญทุกประเภท

1.2 เงินเบี้ยยังชีพสำหรับผู้สูงอายุ สำหรับผู้มีสัญชาติไทย อายุ 60 ปีขึ้นไป และไม่ได้รับสวัสดิการหรือสิทธิประโยชน์อื่นใดจากหน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ หน่วยงานที่รับผิดชอบ คือ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา

1.3 เงินกองทุนประกันสังคม กรณีชราภาพ หน่วยงานที่รับผิดชอบคือ สำนักงานประกันสังคม กระทรวงแรงงาน สำหรับแรงงานในระบบที่มีผู้ประกอบการร่วมสมทบ

1.4 เงินกองทุนการออมแห่งชาติ เป็นระบบบำนาญที่อยู่บนพื้นฐานของการออมที่รัฐบาลเห็นความสำคัญที่จำเป็นต้องสร้างระบบการออมเพื่อการดำรงชีพในยามชราสำหรับประชาชนในภาคแรงงาน โดยเฉพาะแรงงานนอกระบบที่มีความเสี่ยงที่จะตกสู่ภาวะยากจนในวัยชรา กระทรวงการคลังจึงได้เสนอให้มีกฎหมายจัดตั้งกองทุนการออมแห่งชาติดังกล่าว เพื่อเป็นหลักประกันการจ่ายบำนาญให้แก่ประชากรแรงงานนอกระบบ ภายใต้การดำเนินงานของกองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.) ในสังกัดกระทรวงการคลัง

2. รายจ่ายด้านการดูแลสุขภาพ สำหรับสวัสดิการด้านการรักษาพยาบาลผู้สูงอายุ ภาพรวมของการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุด้านสุขภาพ ผ่าน 3 ระบบหลัก ประกอบด้วย ระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ระบบสวัสดิการข้าราชการ และระบบประกันสังคม ซึ่งจะมีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นจาก 10.88 ล้านคน ในปี 2562 เป็น 15.12 ล้านคน ในปี 2570 คิดเป็นร้อยละ 38.97 เมื่อพิจารณางบประมาณรายจ่ายด้านสวัสดิการผู้สูงอายุ พบว่า ไม่ได้แยกงบประมาณรายจ่ายด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุออกมาแต่อย่างใด เนื่องจากงบประมาณรายจ่ายด้านสุขภาพอยู่ในแผนงานบูรณาการพัฒนาระบบประกันสุขภาพ สำหรับกลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่มวัย แต่อย่างไรก็ตามเพื่อให้เห็นแนวโน้มของค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ ผู้ศึกษาได้นำข้อมูลประมาณการค่าใช้จ่ายเฉพาะผู้สูงอายุจากรายงานเอกสารวิชาการงบประมาณรายจ่ายสำหรับระบบบริการสุขภาพ ซึ่งพบว่าประมาณการค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในภาพรวมทั้ง 3 ระบบ บริการสุขภาพหลัก จะเพิ่มขึ้นจาก 171,308 ล้านบาท ในปี 2562 เป็น 287,263 ล้านบาท ในปี 2570 ผู้ศึกษาเห็นว่า การจัดสรรงบประมาณรายจ่ายเพื่อการดูแลสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในส่วนของบริการสุขภาพ ควรตั้งงบประมาณในภาพรวมของทุกกลุ่มวัย ผ่านแผนงานบูรณาการพัฒนาระบบสุขภาพ ดังเช่น

ที่ผ่านมา แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีความจำเป็นที่ต้องแยกการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายสำหรับการดูแลผู้สูงอายุในเชิงรุกเป็นรายกิจกรรม เช่นการป้องกัน และส่งเสริมสุขภาพ

3. ด้านการจ้างงานผู้สูงอายุ กรมกิจการผู้สูงอายุ เป็นหน่วยงานหลักในการประสานงานเพื่อดำเนินงานตามแผนการส่งเสริมการมีรายได้และมีงานทำของผู้สูงอายุ โดยใช้มาตรการทางกฎหมาย ในการให้สิทธิประโยชน์ทางภาษีให้แก่บริษัทหรือผู้ประกอบการ เพื่อการสร้างงานให้แก่ผู้สูงอายุที่ยังมีความสามารถและมีสุขภาพดี ซึ่งจะช่วยลดงบประมาณภาครัฐด้านสวัสดิการชราภาพในระยะยาวได้ ซึ่งในกรณีดังกล่าวไม่มีภาระค่าใช้จ่ายด้านงบประมาณ

4. ด้านที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นผู้รับผิดชอบหลัก ปัจจุบันมีศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ จำนวน 12 แห่งทั่วประเทศ นอกจากนี้รัฐบาลยังมอบหมายให้การเคหะแห่งชาติ ดำเนินการจัดบริการที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตามผู้ศึกษาเห็นว่ากรณีการก่อสร้างที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุอาจมีทางเลือกอื่น เช่น การสนับสนุนและส่งเสริมให้ผู้สูงอายุอยู่ในถิ่นฐานเดิม โดยชุมชนหรือลูกหลานเป็นผู้ดูแล

5. ด้านคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดเป็นศูนย์กลางในการประสานความร่วมมือ และรณรงค์ประชาสัมพันธ์กับทุกภาคส่วนในจังหวัดให้ตระหนักถึงความสำคัญเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวก และความปลอดภัยในการให้บริการแก่ผู้สูงอายุ

วิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดในการดำเนินงาน

1. สวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ มีปัญหาในเชิงระบบโครงสร้าง เนื่องจากมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน ทำให้เกิดการดำเนินงานแยกส่วน เช่นระบบบำนาญมีหลายระบบ การบริหารจัดการเป็นไปตามกฎหมายของแต่ละระบบ ขาดการประสานงานกันในเชิงนโยบาย ไม่สามารถบูรณาการงานร่วมกันได้ ทำให้ภาพรวมของระบบบำนาญของประเทศไทยขาดความเชื่อมโยงระหว่างระบบ ส่งผลให้ไม่ได้ สร้างความมั่นคงทางการเงินยามชราภาพให้กับผู้สูงอายุได้

2. แผนงานบูรณาการสร้างความปลอดภัยเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ เริ่มในปี 2560 - 2562 กรมกิจการผู้สูงอายุเป็นหน่วยงานหลักที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุโดยตรง ไม่มีอำนาจในการสั่งการ ทำหน้าที่เพียงการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการเพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยส่งเสริมความรู้ประชาชนก่อนวัยสูงอายุ และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ทำให้กลไกการขับเคลื่อนขาดความต่อเนื่องในระดับนโยบายและการปฏิบัติ งบประมาณรายจ่ายตามแผนบูรณาการฯ ตั้งไว้เพียง 851.2 ล้านบาท - 1,150.2 ล้านบาท คิดเป็นสัดส่วนไม่ถึงร้อยละ 1 ของงบประมาณสวัสดิการผู้สูงอายุที่รัฐบาลจัดสรรให้ในแต่ละปี ทั้งนี้งบประมาณส่วนใหญ่ของสวัสดิการผู้สูงอายุเป็นเงินบำเหน็จบำนาญ และเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 99 ไม่อยู่ในแผนบูรณาการผู้สูงอายุ แต่อยู่ในแผนงานอื่น

3. ฐานข้อมูลผู้สูงอายุ จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลผู้สูงอายุของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่มีอยู่ในปัจจุบัน พบว่าฐานข้อมูลผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นเพียงข้อมูลกว้างๆ เช่น จำนวนผู้สูงอายุเกิน 60 ปี แยกเพศชาย หญิง รายจังหวัด รวมทั้งข้อมูลสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ เช่น จำนวน

ผู้สูงอายุที่ทำงานผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพัง แหล่งรายได้ของผู้สูงอายุ ข้อมูลด้านสุขภาพโดยกว้างๆ ข้อมูลผู้สูงอายุที่ต้องอาศัยในสถานสงเคราะห์คนชรา ซึ่งข้อมูลผู้สูงอายุที่มีอยู่ในปัจจุบัน อาจไม่เพียงพอในการใช้ประกอบการพิจารณาจ่ายเฉพาะกลุ่มเป้าหมายได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

4. เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ซึ่งระบบปัจจุบันเป็นการจ่ายแบบถ้วนหน้า ในอัตรา 600 - 1,000 บาทต่อคนต่อเดือน ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายขั้นต่ำเพื่อยังชีพ ซึ่งหากผู้สูงอายุที่พึ่งพาระบบ บำนาญพื้นฐานดังกล่าวเป็นแหล่งรายรับเพียงแหล่งเดียว จะประสบปัญหาในการดำรงชีพยามชรา

5. เงินบำเหน็จบำนาญข้าราชการ เป็นระบบบำนาญที่รัฐบาลเป็นผู้รับภาระค่าใช้จ่าย ทั้งหมดและเป็นระบบที่ครอบคลุมผู้สูงอายุที่เป็นข้าราชการทุกประเภท แต่มีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องอย่างมีนัยสำคัญ เมื่อเทียบกับจำนวนผู้ที่ได้รับสิทธิ ถึงแม้ว่าปัจจุบันจะมีกองทุนบำเหน็จ บำนาญข้าราชการ(กบข.) ซึ่งข้าราชการต้องมีส่วนร่วมในการออมระหว่างยังไม่เกษียณอายุ เพื่อลดภาระงบประมาณเงินบำเหน็จบำนาญไม่ให้เกิดเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วจนเป็นภาระการคลัง ในระยะยาวแล้วก็ตาม

6. ระบบบำนาญที่มีอยู่ยังไม่ครอบคลุมประชากรทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มแรงงาน นอกระบบ ซึ่งมีจำนวนประมาณ 24.1 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 62.3 ของจำนวนผู้มีงาน ทำทั้งหมด ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการเกษตรและรับจ้าง โดยนอกจากเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุจำนวน 600 - 1,000 บาท/เดือน แล้วประชากรกลุ่มที่ไม่ใช่แรงงานในระบบยังไม่มีแหล่งรายได้อื่นรองรับอีก ทำให้คนกลุ่มนี้ซึ่งมีความไม่มั่นคงในด้านการจ้างงาน และมีการออมอยู่ในระดับที่ต่ำประสบปัญหา ในการดำรงชีพยามชรา ถึงแม้ว่าปัจจุบันรัฐบาล จะมีการจัดตั้งกองทุนการออมแห่งชาติ เพื่อส่งเสริม ให้ประชาชนในวัยแรงงานหันมาออมเงินผ่านกองทุนดังกล่าว แต่หลักเกณฑ์ในการจ่ายเงินสะสม และเงินสมทบหรือผลตอบแทนจากรัฐบาล เพื่อเป็นรายได้ให้สมาชิกเมื่อชราภาพยังไม่จูงใจ ให้ประชาชนเข้าร่วมกองทุน รวมทั้งกลุ่มเป้าหมายที่เป็นแรงงานนอกระบบ ที่มีรายได้ต่อเดือนต่ำ ไม่สามารถเข้าถึงการออมเพื่อการเกษียณอายุได้

7. ผู้สูงอายุและครอบครัวที่ดูแล ขาดการรับรู้และความเข้าใจในสิทธิของผู้สูงอายุ ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 เช่นกรณีเงินสงเคราะห์ค่าทำศพ หรือกรณีแหล่งเงินทุน จากกองทุนผู้สูงอายุ ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณในโครงการและกิจกรรมต่างๆ ให้แก่ กลุ่ม/ชมรม/ องค์กรและเครือข่ายด้านผู้สูงอายุ และให้ผู้สูงอายุกัวยืมเงินทุนเพื่อประกอบอาชีพ การเข้าถึงกองทุน ทำได้ยากรวมทั้งหลักเกณฑ์การกัวยืมกองทุนที่ไม่เอื้อต่อผู้สูงอายุ

8. ด้านสุขภาพ ยังไม่มีกฎหมายรองรับการดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุหรือบุคคล ที่มีภาวะพึ่งพิง ปัจจุบันมีเพียงพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ซึ่งเป็นกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิ ประโยชน์โดยทั่วไปของผู้สูงอายุไม่ได้เน้นการดูแลระยะยาวโดยเฉพาะ ทำให้การดูแลรักษาพยาบาล ระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุหรือบุคคลที่มีภาวะพึ่งพิง เน้นการรักษาพยาบาลในโรงพยาบาลมากกว่า การบริการเชิงรุก คือ การมีส่วนร่วมในการดูแลของครอบครัวหรือชุมชนอย่างต่อเนื่อง รวมทั้ง ขาดแคลนบุคลากรที่ทำหน้าที่ดูแลผู้สูงอายุ

9. ด้านการจ้างงาน ปัจจุบันมีเพียงส่งเสริมให้ภาคเอกชนรับผู้สูงอายุเข้าทำงาน โดยใช้มาตรการทางภาษีเป็นแรงจูงใจให้ผู้ประกอบการ ส่วนภาครัฐการศึกษาเพื่อขยายอายุเกษียณของราชการ ในขณะที่แรงงานผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นแรงงานนอกระบบ รับงานมาทำที่บ้าน และไม่มีสวัสดิการรองรับ เนื่องจากพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองแรงงานสูงอายุ ก่อให้เกิดผลกระทบต่อแรงงานกลุ่มนี้ เช่น ปัญหาการเลือกปฏิบัติ ปัญหาการจัดสวัสดิการและสิทธิอื่นๆ ที่เหมาะสมกับวัยผู้สูงอายุ

10. การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยที่ประชาชนหรือชุมชนไม่มีส่วนร่วม ทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือ ประกอบกับกฎหมาย ระเบียบต่างๆ ไม่เอื้อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่สนับสนุน และอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานผู้สูงอายุ

วิเคราะห์ภาระงบประมาณรายจ่ายที่รัฐบาลต้องรับภาระ

จากการศึกษางบประมาณรายจ่ายสำหรับสวัสดิการผู้สูงอายุ ตั้งแต่ปี 2553 - ปี 2562 พบว่า มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จาก 109,216.2 ล้านบาท ในปี 2553 เป็น 296,231.5 ล้านบาท ในปี 2562 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 171.23 ในระยะเวลาเพียง 10 ปี เนื่องจากจำนวนผู้สูงอายุที่มีอายุเกิน 60 ปี เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจาก 7.87 ล้านคน ในปี 2553 เป็น 10.88 ล้านคน ในปี 2562 ซึ่งงบประมาณเกือบทั้งสิ้น เป็นเงินบำเหน็จบำนาญของข้าราชการ คิดเป็นร้อยละ 75.53 และเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 24.27 ที่เหลืออีกร้อยละ 0.2 เป็นงบประมาณซึ่งอยู่ในแผนบูรณาการเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ จึงสรุปได้ว่างบประมาณรายจ่ายเกือบทั้งหมด รัฐบาลจัดสรรให้ผู้สูงอายุเพื่อเป็นรายได้ในยามชราภาพ ซึ่งถือเป็นแหล่งรายได้หลักเพื่อใช้ในการดำรงชีวิต และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตามจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น เมื่อพิจารณางบประมาณรายจ่ายสำหรับการดูแลผู้สูงอายุในแต่ละปี จะอยู่ประมาณร้อยละ 10 ซึ่งหากอัตราเติบโตของเศรษฐกิจในแต่ละปี อยู่ในอัตราปกติ ประมาณร้อยละ 3 - 4 รายได้ในการจัดเก็บน่าจะรองรับได้ แต่หากภาวะเศรษฐกิจขยายตัวต่ำกว่านี้ อาจก่อให้เกิดปัญหาภาระทางการคลังในระยะยาวได้ ดังนั้นประเด็นที่ต้องระมัดระวัง คือภาระงบประมาณในอนาคต โดยเฉพาะเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุที่มีลักษณะจ่ายให้แบบถ้วนหน้า รวมทั้งภาระงบประมาณที่จะใช้ในเรื่องบัตรสวัสดิการของรัฐ เพื่อลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อซื้อสินค้าอุปโภคจำนวน 200 บาท ต่อคนต่อเดือน เป้าหมายผู้สูงอายุจำนวน 3.25 ล้านคน ซึ่งเริ่มตั้งแต่ปี 2561

วิเคราะห์การจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุของประเทศไทยและต่างประเทศ

จากการศึกษาระบบการดูแลผู้สูงอายุในต่างประเทศ เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับกรดำเนินงานของประเทศไทย มีประเด็นสำคัญสรุปได้ ดังนี้

ตารางที่ 4 – 2 สรุปเปรียบเทียบระบบการดูแลผู้สูงอายุในต่างประเทศ

ประเทศ	ประเภทบริการ	ระบบการให้บริการ	การจัดการการเงิน
ญี่ปุ่น	1. บริการดูแลในชุมชน 2. บริการดูแลผู้สูงอายุในสถาบันต่างๆ	1. การจัดการดูแล 2. การจัดการดูแลแบบนายหน้า	แบบผสมผสาน (ภาครัฐร่วมกันจ่าย และระบบประกัน)
เกาหลีใต้	1. การบริการการดูแลที่บ้านที่จัดพื้นฐานความต้องการของครอบครัว 2. บริการดูแลผู้สูงอายุในสถาบันต่างๆ 3. การบริการเงินช่วยเหลือพิเศษ	ส่วนใหญ่เป็นภาคเอกชน	แบบผสมผสาน (ภาครัฐร่วมกันจ่าย และระบบประกัน)
สิงคโปร์	1. การบริการดูแลที่บ้าน 2. การบริการการดูแลระยะสั้น	การดูแลแบบผสมผสาน	แบบผสมผสาน (เงินอุดหนุนจากรัฐบาล เงินออม และการประกัน)
จีน	1. การบริการการดูแลที่บ้านที่จัดพื้นฐานความต้องการของครอบครัว 2. การดูแลในสถาบันในระยะยาว	ส่วนใหญ่เป็นภาครัฐ	ประชาชนรับผิดชอบบางส่วน
ไทย	1. ยังไม่มีกฎหมายรองรับการดูแลผู้สูงอายุในระยะยาว 2. การบริการดูแลที่โรงพยาบาล (ในลักษณะตั้งรับให้กับผู้สูงอายุในลักษณะพึ่งพิงด้านรักษาพยาบาล) 3. สถานสงเคราะห์ของรัฐสำหรับผู้สูงอายุที่ยากจนและไม่มีผู้ดูแล จำนวน 12 แห่งทั่วประเทศ	1. การดูแลโดยโรงพยาบาลภาครัฐภายใต้ระบบบริการสุขภาพ 3 ระบบหลัก 2. ดูแลโดยภาครัฐ (กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์)	1. กองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ 2. กองทุนประกันสังคม 3. กองทุนสวัสดิการข้าราชการ 4. รัฐบาลจัดสรรงบประมาณรายจ่ายประจำปี

ที่มา : โครงการศึกษาต้นแบบของการบูรณาการระบบการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากตารางดังกล่าว สรุปได้ว่า

1. รูปแบบวิธีการทางการเงินการคลังของต่างประเทศ มีทั้งรูปแบบการใช้งบประมาณจากภาษีอากร และการประกันสังคม สำหรับประเทศไทยการจัดสรรงบประมาณด้านสุขภาพจากรัฐบาลให้กับหน่วยงานที่รับผิดชอบ 3 ระบบบริการสุขภาพหลัก ได้แก่ สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ กรมบัญชีกลาง และสำนักงานประกันสังคม สำหรับการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว ในสถานสงเคราะห์ จัดสรรเงินผ่านกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ส่วนการดูแลในชุมชนและบริการด้านอื่นๆ จัดสรรงบประมาณผ่านแผนบูรณาการสร้างความเสมอภาครองรับสังคมผู้สูงอายุ
2. การดำเนินการของประเทศต่างๆ มีความหลากหลายของบริการการดูแลผู้สูงอายุระยะยาวตามความต้องการ หรือระดับของภาวะพึ่งพาของผู้สูงอายุ ซึ่งประเทศไทยต้องให้ความสำคัญกับประเด็นนี้ เพราะแม้ว่าจะมีเงินงบประมาณเพื่อการดูแลระยะยาว แต่หากขาดผู้จัดบริการในระดับพื้นที่แล้ว ผู้สูงอายุอาจขาดโอกาสในการรับบริการได้
3. ในประเทศต่างๆ มีการจัดให้มีหน่วยงานที่รับผิดชอบเรื่องการบริการการดูแลระยะยาวโดยตรง เป็นหน่วยงานหลักคุณภาพรวมของการดูแลผู้สูงอายุในระดับพื้นที่ แม้ว่าจะมีการส่งเสริมให้ชุมชนมีบทบาทในการดูแลผู้สูงอายุก็ตาม
4. สำหรับประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายรองรับการดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุหรือบุคคลที่มีภาวะพึ่งพิง มีเพียงพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ซึ่งเป็นกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์โดยทั่วไปของผู้สูงอายุไม่ได้เน้นการดูแลระยะยาวโดยเฉพาะ การบริการการดูแลของประเทศไทยเน้นการบริการตั้งรับด้านการรักษาพยาบาลที่โรงพยาบาลเป็นหลักเท่านั้น

สรุป

โดยสรุปในบทนี้ ผู้ศึกษาได้สรุปผลการศึกษา ในส่วนของการดำเนินงานการเตรียมความพร้อมของคนไทยเข้าสู่ยุคสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ ของหน่วยที่เกี่ยวข้องในปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดของการดำเนินงาน โดยได้วิเคราะห์งบประมาณรายจ่ายด้านสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุย้อนหลัง ตั้งแต่ปี 2553 - 2562 รวมทั้งวิเคราะห์สวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุในอนาคต จากงานวิจัยที่ได้ทำไว้ วิเคราะห์เปรียบเทียบแนวทางการดำเนินงานของต่างประเทศกับประเทศไทย เพื่อนำไปสู่การจัดทำข้อเสนอแนะหรือทางเลือกในการบริหารจัดการงบประมาณรายจ่ายสำหรับการดูแลผู้สูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพ

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

รายงานการศึกษาเรื่อง “แนวทางการเตรียมความพร้อมของคนไทยเข้าสู่ยุคสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ” ฉบับนี้ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งผู้ศึกษาใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลในระดับทฤษฎี จากเอกสาร บทความ อินเทอร์เน็ต เอกสารวิชาการ รายงานประจำปี งานวิจัยของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการสังคมสำหรับการดูแลผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยครอบคลุมเนื้อหาของนิยามและแนวคิดของสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ การดำเนินการด้านผู้สูงอายุในปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต การดูแลผู้สูงอายุของประเทศต่างๆ เปรียบเทียบกับประเทศไทย รวมทั้งศึกษาข้อมูลในส่วนงบประมาณรายจ่ายสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ มาวิเคราะห์ เพื่อดูแนวโน้มค่าใช้จ่ายในอนาคต นำไปสู่การจัดทำข้อเสนอแนะหรือทางเลือกที่เหมาะสมในการบริหารจัดการสำหรับการดูแลผู้สูงอายุ ผลการศึกษาสรุปได้ ดังนี้

1. การดำเนินการด้านสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ การดำเนินงานด้านผู้สูงอายุของประเทศไทย อยู่ภายใต้กรอบกฎหมายที่สำคัญ คือ พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และฉบับแก้ไข พ.ศ. 2553 และแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 - 2564) เริ่มใช้ตั้งแต่ ปี 2545 และมีการปรับปรุงในปี 2552 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีด้วยการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า พึ่งพาตนเองได้และมีหลักประกันที่มั่นคง เพื่อการเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ ซึ่งจากการศึกษาสรุปการดำเนินการด้านสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1.1 ด้านรายได้เมื่อชราภาพ เป็นรายจ่ายเพื่อเป็นการเสริมสร้างความมั่นคงทางการเงินให้กับผู้สูงอายุ ซึ่งจ่ายให้กับผู้สูงอายุในรูปแบบของระบบบำนาญในลักษณะต่างๆ ตามกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุแต่ละอาชีพ สรุปได้ว่าระบบบำนาญที่มีอยู่ในปัจจุบัน มี 3 รูปแบบ ได้แก่ ระบบบำนาญที่ใช้งบประมาณภาครัฐทั้งหมด ได้แก่ เบี้ยยังชีพสำหรับผู้สูงอายุ บำเหน็จบำนาญข้าราชการ บำเหน็จบำนาญของกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ และพนักงานท้องถิ่น ภายใต้ระบบนี้ผู้รับเงินบำเหน็จบำนาญไม่ต้องมีส่วนร่วมจ่ายเงินสมทบหรือเงินสะสมใดๆ ทั้งสิ้น แหล่งเงินมาจากงบประมาณแผ่นดิน จำนวนเงินบำเหน็จบำนาญจะมีกฎระเบียบหรือกติกาที่กำหนดไว้ชัดเจน ระบบบำนาญที่ใช้หลักการประกันสังคม ได้แก่ กองทุนประกันสังคม ระบบนี้ผู้รับเงินบำเหน็จบำนาญจะต้องมีส่วนร่วมจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุน และได้รับเงินบำเหน็จบำนาญภายใต้เงื่อนไขที่กำหนด จำนวนเงินบำเหน็จบำนาญจะมีกฎระเบียบหรือกติกาที่กำหนดไว้ชัดเจนเช่นเดียวกัน ระบบบำนาญที่ใช้หลักของการออม ได้แก่กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ ประกันสังคม

มาตรา 40 กองทุนการออมแห่งชาติระบบนี้ผู้รับเงินบำเหน็จบำนาญจะต้องมีส่วนร่วมจ่ายเงินสะสมหรือเงินออมเข้ากองทุนตามอัตราหรือจำนวนเงินที่มีการกำหนดไว้อย่างชัดเจน และได้รับเงินบำเหน็จบำนาญตามจำนวนเงินสะสม และหรือระยะเวลาที่จ่ายเงินสะสมหรือเงินออมของตนเอง รวมทั้งผลตอบแทนจากการบริหารจัดการกองทุน ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ค่าใช้จ่ายด้านระบบบำนาญดังกล่าวข้างต้น ย้อนหลัง 10 ปีที่ผ่านมา ค่าใช้จ่ายเงินบำเหน็จบำนาญข้าราชการ เฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 72 และค่าใช้จ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 28 หรือเป็นงบประมาณเกือบทั้งหมดของงบประมาณสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุในแต่ละปี

1.2 ด้านการจ้างงาน จากการศึกษาสรุปได้ว่า รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการจ้างงานผู้สูงอายุของภาคเอกชน โดยใช้มาตรการทางกฎหมายสนับสนุนให้บริษัทที่จ้างผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไป เข้าทำงาน ให้สามารถใช้สิทธิเงินได้บุคคลได้การให้สิทธิประโยชน์ทางภาษีเป็นมาตรการถาวร เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้ประกอบการแล้ว ยังเป็นการสร้างงานให้แก่ผู้สูงอายุที่ยังมีความสามารถและมีกำลังกายที่สามารถทำงานได้ สำหรับการจ้างงานสำหรับผู้สูงอายุในภาครัฐจากการศึกษาแนวทางของต่างประเทศ พบว่าแนวทางที่หลายประเทศดำเนินการคือการขยายอายุเกษียณราชการ ซึ่งปัจจุบันสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนได้มีการศึกษาเกี่ยวกับข้อเสนอให้มีการขยายอายุเกษียณราชการจากเดิมที่กำหนดให้เกษียณราชการที่อายุ 60 ปีเป็น 63 ปีจากการศึกษา พบว่าการขยายอายุเกษียณราชการจะมีผลกระทบกับกลุ่มข้าราชการ คือชะลอการเกษียณอายุราชการของสมาชิกกองทุนบำเหน็จบำนาญได้เพิ่มขึ้น แต่จะส่งผลให้ภาครัฐต้องมีภาระจ่ายเงินเดือนที่ต้องจ่ายให้กับข้าราชการกลุ่มนี้มากขึ้น การขยายอายุราชการอาจใช้ในระยะสั้นๆ เพราะสามารถเลื่อนผลกระทบต่อการชะลอตัวของเศรษฐกิจได้ แต่จะไม่สามารถแก้ปัญหาได้ในระยะยาว

1.3 ด้านสุขภาพ จากการศึกษา สรุปได้ว่าการดูแลด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ รัฐบาลดำเนินการได้เป็นอย่างดี โดยมีกฎหมายและหน่วยงานที่รับผิดชอบที่ชัดเจน ถึงแม้ว่าจะมีระบบบริการสุขภาพหลายระบบ แต่ครอบคลุมผู้สูงอายุทุกคน โดยระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า รับผิดชอบผู้สูงอายุที่มีสิทธิมากที่สุดประมาณ 10 - 15 ล้านคน ระบบสวัสดิการรักษายาบาลข้าราชการ รับผิดชอบผู้สูงอายุ ประมาณ 1.6 - 2.2 ล้านคน และระบบประกันสังคม มีผู้สูงอายุที่ใช้สิทธิน้อยที่สุด ประมาณ 0.18 - 0.29 ล้านคน เนื่องจากระบบประกันสังคมผู้มีสิทธิส่วนใหญ่อยู่ในวัยแรงงาน จากการศึกษาพบว่า งบประมาณรายจ่ายด้านสุขภาพของผู้สูงอายุไม่ได้ัน้บรวมเป็นค่าใช้จ่าย ในด้านสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ แต่ตั้งงบประมาณไว้ในแผนบูรณาการพัฒนาระบบประกันสุขภาพ ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายสวัสดิการด้านสุขภาพสำหรับประชาชนทุกกลุ่มวัย เพื่อให้สามารถเห็นภาพรวมของค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพ และป้องกันไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนในการตั้งงบประมาณรายจ่ายประจำปี

1.4 ด้านที่อยู่อาศัย จากการศึกษา สรุปได้ว่าปัจจัยด้านที่อยู่อาศัยในภาพรวมของผู้สูงอายุไม่เป็นปัญหาแต่อย่างใด ยกเว้นกลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพัง ไม่มีครอบครัวดูแล และมีฐานะยากจน ซึ่งการดูแลผู้สูงอายุด้านที่อยู่อาศัยที่ผ่านมาของรัฐบาล เริ่มจากการจัดตั้งสถานสงเคราะห์คนชราบ้านบางแคขึ้น เป็นครั้งแรก ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการ

สังคมผู้สูงอายุ บ้านบางแค โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้การสงเคราะห์คนชราที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้หรือประสบปัญหาความทุกข์ยาก เดือดร้อนยากจนไม่มีที่อยู่อาศัยหรือไม่สามารถอาศัยอยู่กับครอบครัวได้ปัจจุบันมีศูนย์พัฒนาการ จัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุจำนวน 12 แห่ง ทั่วประเทศจากการศึกษา พบว่าการจัดสถานสงเคราะห์ที่ตั้งที่เป็นอยู่ ค่าใช้จ่ายที่รัฐบาลให้การอุดหนุน สวัสดิการด้านสถานสงเคราะห์คนชรา มีต้นทุนที่สูงมากและเพิ่มขึ้นทุกปีแต่อย่างไรก็ตามรัฐบาลยังมีความจำเป็นต้องดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพัง ไม่มีครอบครัวดูแล ควรใช้แนวทางส่งเสริมให้ชุมชนหรือลูกหลานมีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุในถิ่นฐานภูมิลำเนาของผู้สูงอายุเอง โดยให้ความช่วยเหลือในการปรับปรุงบ้านที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ แทนการจัดสถานสงเคราะห์ที่ตั้งเป็นอยู่

1.5 ด้านคุณภาพชีวิต จากการศึกษาสรุปได้ว่า สวัสดิการด้านดังกล่าว เป็นเรื่องการส่งเสริม และรณรงค์ให้ทุกภาคส่วนตระหนักถึงความสำคัญในการดูแลผู้สูงอายุส่งเสริมสนับสนุนให้ครอบครัว และชุมชนเป็นผู้มีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุให้มากขึ้น ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวยังไม่เห็นผลเป็นรูปธรรม เนื่องจากไม่ค่อยได้รับความร่วมมือจากชุมชนในพื้นที่ ไม่มีเงินงบประมาณไว้ในลักษณะกิจกรรม/โครงการ ที่ชัดเจน ประกอบกับเรื่องดังกล่าวเกี่ยวข้องกับ การปรับพฤติกรรมของครอบครัว คนในชุมชน และสังคม เพื่อร่วมกันดูแลผู้สูงอายุ อาจจะต้องใช้ระยะเวลา ทั้งนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีระบบการติดตาม ประเมินผลอย่างต่อเนื่องด้วย

2. ปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดในการดำเนินงาน

2.1 สวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ มีปัญหาในเชิงระบบโครงสร้าง เนื่องจากมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน เช่น ระบบบำนาญมีหลายระบบ การบริหารจัดการเป็นไปแบบแยกส่วนตามกฎหมายของแต่ละระบบ ทำให้ไม่สามารถบูรณาการงานร่วมกันได้ ทำให้ภาพรวมของระบบบำนาญของประเทศไทยขาดความเชื่อมโยงระหว่างระบบ

2.2 แผนงานบูรณาการสร้างความปลอดภัยเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ เริ่มในปี 2560 - ปี 2562 งบประมาณรายจ่ายตามแผนบูรณาการฯ จำนวน 851.2 ล้านบาท - 1,150.2 ล้านบาท คิดเป็นสัดส่วนไม่ถึง ร้อยละ 1 ของงบประมาณสวัสดิการผู้สูงอายุที่รัฐบาลจัดสรรให้ในแต่ละปี ทั้งนี้งบประมาณส่วนใหญ่ของสวัสดิการผู้สูงอายุเป็นเงินบำเหน็จบำนาญและเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 99 ไม่อยู่ในแผนบูรณาการฯ แต่อยู่ในแผนงานอื่น

2.3 กรมกิจการผู้สูงอายุเป็นหน่วยงานหลักที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุโดยตรงทำหน้าที่เพียงการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการเพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยส่งเสริมความรู้ประชาชนก่อนวัยสูงอายุ และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุอาจทำให้กลไกการขับเคลื่อนขาดความต่อเนื่องในระดับนโยบายและการปฏิบัติ

2.4 เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ปัจจุบันเป็นการจ่ายแบบถ้วนหน้า ในอัตรา 600 - 1,000 บาท ต่อคน ต่อเดือน อาจไม่เพียงพอต่อผู้สูงอายุไม่ควรพึ่งพาเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเพียงแหล่งเดียว

2.5 เงินบำเหน็จบำนาญข้าราชการ รัฐบาลเป็นผู้รับภาระค่าใช้จ่ายทั้งหมด มีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องอย่างมีนัยสำคัญ เมื่อเทียบกับจำนวนผู้ที่ได้รับสิทธิ ถึงแม้ว่าปัจจุบันจะมีกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ (กบข.) ซึ่งข้าราชการต้องมีส่วนร่วมในการออมระหว่างยังไม่เกษียณอายุเพื่อลดภาระงบประมาณเงินบำเหน็จบำนาญไม่ให้เพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วแล้วก็ตาม

2.6 ระบบบำนาญที่มีอยู่ยังไม่ครอบคลุมประชากรทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มแรงงานนอกระบบ ทำให้คนกลุ่มนี้ซึ่งไม่มีความมั่นคงด้านอาชีพการงาน และมีการออมอยู่ในระดับที่ต่ำ ประสบปัญหาในการดำรงชีพยามชรา ถึงแม้ว่าปัจจุบันรัฐบาลโดยกระทรวงการคลัง จะมีการจัดตั้งกองทุนการออมแห่งชาติ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนในวัยแรงงานหันมาออมเงินผ่านกองทุนดังกล่าว แต่หลักเกณฑ์ในการจ่ายเงินสะสม และเงินสมทบหรือผลตอบแทนจากรัฐบาลเมื่อชราภาพ ยังไม่จูงใจให้ประชาชนเข้าร่วมกองทุน

2.7 ผู้สูงอายุและครอบครัวที่ดูแล ขาดการรับรู้และความเข้าใจในสิทธิของผู้สูงอายุ ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 เช่นกรณีเงินสงเคราะห์ค่าทำศพ หรือกรณีแหล่งเงินทุนจากกองทุนผู้สูงอายุ และให้ผู้สูงอายุกู้ยืมเงินทุนเพื่อประกอบอาชีพ การเข้าถึงกองทุนทำได้ยาก รวมทั้งหลักเกณฑ์การกู้ยืมกองทุนที่ไม่เอื้อต่อผู้สูงอายุ

2.8 ยังไม่มีกฎหมายรองรับการดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุหรือบุคคลที่มีภาวะพึ่งพิง ปัจจุบันมีเพียงพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ซึ่งเป็นกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ โดยทั่วไปของผู้สูงอายุไม่ได้เน้นการดูแลระยะยาวโดยเฉพาะ ทำให้การดูแลรักษาพยาบาลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุหรือบุคคลที่มีภาวะพึ่งพิง เน้นการรักษาพยาบาลในโรงพยาบาลมากกว่าการมีส่วนร่วมในการดูแลของครอบครัวหรือชุมชนอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งขาดแคลนบุคลากรที่ทำหน้าที่ดูแลผู้สูงอายุ

2.9 ด้านการจ้างงาน ปัจจุบันมีเพียงส่งเสริมให้ภาคเอกชนรับผู้สูงอายุเข้าทำงาน โดยใช้มาตรการทางภาษีเป็นแรงจูงใจให้ผู้ประกอบการ ในขณะที่แรงงานผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นแรงงานนอกระบบ รับงานมาทำที่บ้านและไม่มีสวัสดิการรองรับ เนื่องจากพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองแรงงานสูงอายุ ก่อให้เกิดผลกระทบต่อแรงงานกลุ่มนี้

2.10 กฎหมาย ระเบียบต่างๆ ไม่เอื้อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่สนับสนุน การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริม พัฒนา คุณภาพชีวิตให้กับผู้สูงอายุ

3. ภาระงบประมาณรายจ่าย ตั้งแต่ปี 2553 - 2562 งบประมาณรายจ่ายสำหรับสวัสดิการผู้สูงอายุ เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จาก 109,216.2 ล้านบาท ในปี 2553 เป็น 296,231.5 ล้านบาท ในปี 2562 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 171.23 ในระยะเวลาเพียง 10 ปี เนื่องจากจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จาก 7.87 ล้านคน ในปี 2553 เป็น 10.88 ล้านคน ในปี 2562 ซึ่งงบประมาณเกือบทั้งสิ้น เป็นเงินบำเหน็จบำนาญของข้าราชการ คิดเป็นร้อยละ 75.53 และเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 24.27 ที่เหลืออีกร้อยละ 0.2 เป็นงบประมาณซึ่งอยู่ในแผนบูรณาการเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ ทั้งนี้งบประมาณรายจ่ายสำหรับการดูแลผู้สูงอายุจะอยู่ประมาณร้อยละ 10 ของงบประมาณรายจ่ายทั้งสิ้นในแต่ละปี

4. แนวโน้มภาระค่าใช้จ่ายด้านสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ ข้อมูลประมาณการค่าใช้จ่ายด้านสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุจากงานวิจัย พบว่ารายจ่ายสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ ประกอบด้วยเงินบำเหน็จบำนาญข้าราชการ เงินสมทบกองทุน กบข. เงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ มีภาระทางการคลังที่เป็นรายจ่ายของรัฐบาลในอนาคต ตั้งแต่ ปี 2563 - ปี 2576 เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และอาจส่งผลกระทบต่อและเกิดความเสียหายทางการคลัง หากเศรษฐกิจขยายตัวในระดับ

ที่ต่ำกว่าข้อสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งจากประมาณการค่าใช้จ่ายสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยค่าใช้จ่ายของผู้สูงอายุโดยเฉพาะเงินบำเหน็จบำนาญข้าราชการ กองทุน กบข. เบี้ยยังชีพ ผู้สูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ตามจำนวนผู้สูงอายุที่มีสิทธิเพิ่มขึ้นในแต่ละปี ซึ่งค่าใช้จ่ายดังกล่าวมีกฎหมายรองรับรัฐบาลไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ยกระดับขีดความสามารถสู่การบริหารจัดการ

ภาครัฐ

1.1 การสร้างระบบคุ้มครองและสวัสดิการผู้สูงอายุ

1.1.1 การรณรงค์และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ผู้สูงอายุและครอบครัวผู้ดูแลผู้สูงอายุ มีความรู้ ความเข้าใจในสิทธิของผู้สูงอายุตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และที่แก้ไขเพิ่มเติม เช่น กรณีเงินสงเคราะห์ค่าทำศพ หรือกรณีแหล่งเงินทุนจากกองทุนผู้สูงอายุ ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณในการสร้างอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุ

1.1.2 ควรประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจ ให้ประชาชนรับทราบ สร้างความตระหนักในเรื่องของการออมเพื่อยามชราภาพผ่านกองทุนการออมแห่งชาติ ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญที่มีอยู่ รวมทั้งพิจารณาทบทวนปรับปรุงหลักเกณฑ์ในการจ่ายเงินสะสม และเงินสมทบหรือผลตอบแทนจากรัฐบาล ให้เหมาะสมและจูงใจให้ประชาชนเข้าร่วมสะสมเงินในกองทุนเพื่อความยั่งยืนของระบบในระยะยาว

1.2 การปรับเปลี่ยนกฎหมายระเบียบปฏิบัติข้อบังคับให้เอื้อต่อการทำงานผู้สูงอายุ รัฐบาลจำเป็นต้องออกกฎหมายเพิ่มเติมเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุ ใน 3 เรื่องสำคัญ ได้แก่

1.2.1 กฎหมายรองรับการดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งครอบคลุมการดูแลทั้งในสถานพยาบาล และต่อเนื่องไปดูแลที่บ้าน การดูแลด้านสังคมและสภาพแวดล้อมคุณภาพชีวิตที่ดี โดยเน้นให้ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดูแลหลัก และควรมีกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม

1.2.2 กฎหมายคุ้มครองแรงงานและสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะเพื่อกำหนดลักษณะ ประเภทของงาน อัตราค่าจ้าง และสวัสดิการคุ้มครองผู้สูงอายุ ซึ่งปัจจุบัน ยังไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าว ทำให้การดูแลผู้สูงอายุในระยะยาวและการคุ้มครองแรงงานผู้สูงอายุไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรม

1.2.3 ปรับปรุง กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถใช้งบประมาณในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริม พัฒนา คุณภาพชีวิตให้กับผู้สูงอายุได้อย่างคล่องตัว เพื่อให้การดูแลผู้สูงอายุในชุมชนเกิดขึ้นได้จริง รวมทั้งควรพิจารณาปรับวัตถุประสงค์ของกองทุนผู้สูงอายุที่มีอยู่ให้สามารถนำเงินจากกองทุน มาใช้ในการพัฒนาระบบดูแลผู้สูงอายุในระยะยาวได้ด้วย

1.3 ปฏิรูประบบข้อมูล เพื่อขับเคลื่อนงานด้านผู้สูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพ

1.3.1 การจัดทำฐานข้อมูลผู้สูงอายุเชิงลึก เพื่อสามารถนำมาใช้ในการจัดกลุ่มผู้สูงอายุที่ครอบคลุมและมีความละเอียดมากขึ้น ตามอายุ เพศ ที่อยู่ สุขภาพ ศักยภาพและความสนใจ แหล่งรายได้ สภาพครอบครัว บุคลากรผู้ดูแล เพื่อนำไปใช้วางแผนเชิงกลยุทธ์ให้เหมาะสมกับแต่ละกลุ่มเป้าหมาย และใช้เป็นข้อมูลประกอบการเสนอโครงการที่สอดคล้องกับข้อเท็จจริงของผู้สูงอายุ

1.3.2 นำข้อมูลการลงทะเบียนบัตรสวัสดิการของรัฐที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุมาใช้เป็นข้อมูล สำหรับการให้สวัสดิการเพิ่มเติมสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงและมีฐานะยากจน

1.3.3 ต้องมีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อค้นหาข้อมูล และเชื่อมโยงกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ สามารถใช้ข้อมูลร่วมกันได้อย่างบูรณาการ

1.4 พลิกโฉมนวัตกรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคมผู้สูงอายุ

1.4.1 ควรมีโครงสร้างในการดูแลระบบบำนาญในภาพรวมในรูปแบบของคณะกรรมการนโยบายแห่งชาติ ทำหน้าที่เสนอและกลั่นกรองงานด้านนโยบายบำนาญ เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำของระบบบำนาญแต่ละระบบ และเพื่อให้ระบบบำนาญในภาพรวมมีความครอบคลุมเพียงพอและความยั่งยืนในระยะยาว

1.4.2 การปฏิรูประบบภาษี เพื่อการเพิ่มรายได้ให้เพียงพอกับรายจ่ายในอนาคต เช่น เพิ่มการจัดเก็บภาษีที่ดินและทรัพย์สิน ภาษีสรรพสามิต รวมทั้งการขยายฐานภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาไปยังผู้ที่ไม่ได้เสียภาษี ให้ยื่นแบบแสดงรายการในแต่ละปีด้วย เพื่อสร้างฐานข้อมูลด้วยการผูกเงื่อนไขการรับสวัสดิการสังคมบางประเภทกับรายได้พึงประเมิน จะทำให้รัฐบาลมีฐานข้อมูลผู้มีงานทำครบถ้วน และสามารถนำไปใช้ประกอบการพิจารณาการให้ความช่วยเหลือประชาชนได้ตรงกับกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น

1.4.3 ภาครัฐควรมีการปรับนโยบายอุตสาหกรรมและการลงทุนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรและทิศทางของการพัฒนาประเทศในระยะยาว เพื่อทดแทนการการชะลอตัวของการเติบโตของกำลังแรงงานในประเทศในอนาคต

1.4.4 ควรมีการส่งเสริมให้เกิดการเพิ่มมูลค่าเพิ่มของภาคอุตสาหกรรมและบริการ เพิ่มผลิตภาพในการผลิต (productivity) โดยการสนับสนุนนวัตกรรมและเทคโนโลยี การใช้เครื่องจักรและการปรับปรุง กระบวนการผลิตให้มีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะในการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และคนทุกวัย

2.1 การสร้างระบบคุ้มครองและสวัสดิการผู้สูงอายุ

2.1.1 การจัดสรรงบประมาณด้านรายได้เพื่อการชราภาพกรณีเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ การส่งเสริมการออมเพื่อชราภาพโดยกองทุนการออมแห่งชาติ สวัสดิการเพื่อเป็นหลักประกันทางรายได้ เช่น สิทธิประโยชน์กรณีชราภาพ (มาตรา 40) ภายใต้กองทุนประกันสังคม ลักษณะสวัสดิการดังกล่าวอาจเกิดความซ้ำซ้อนสูง เนื่องจากทั้งสองกองทุนต่างมีกลุ่มเป้าหมายเป็นแรงงานนอกระบบเหมือนกัน ดังนั้นการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายต้องระมัดระวังไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อน หรือทำให้ผู้สูงอายุบางรายได้รับประโยชน์มากกว่าผู้สูงอายุรายอื่น

2.1.2 การจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุโดยรัฐบาลเพียงฝ่ายเดียว มีข้อจำกัดในเรื่องงบประมาณ ควรให้ภาคีเครือข่ายต่างๆ เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) การส่งเสริมการทำกิจการเพื่อสังคมของภาคธุรกิจ (CSR) กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนหรือ NGO เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุน งบประมาณเพื่อดำเนินกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือ และส่งเสริมผู้สูงอายุให้มากขึ้น

2.2 ส่งเสริมการมีงานทำและมีรายได้ของผู้สูงอายุ รัฐบาลควรให้ความสำคัญและส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุเฉพาะกลุ่ม ดังนี้

2.2.1 สำหรับผู้สูงอายุกลุ่มที่มีศักยภาพ ควรเน้นที่การทบทวนเกณฑ์เกษียณอายุ โดยอาจกำหนดอายุเกษียณได้ต่างกันตามลักษณะงานที่ปฏิบัติ การกำหนดประเภทของงานและอัตราค่าจ้างที่เหมาะสม โดยนำมาตรึงการขยายอายุเกษียณราชการมาใช้ เพื่อชะลอการจ่ายเงินบำนาญออกไป และช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนสายงานหรือตำแหน่งที่ต้องอาศัยความเชี่ยวชาญ รวมทั้งแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแรงงานในภาพรวมของระบบ

2.2.2 กลุ่มผู้สูงอายุที่พอช่วยเหลือตนเองได้ควรเน้นที่การเพิ่มโอกาสในการทำงาน และการเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพ สภาพแวดล้อมในที่ทำงาน เช่น การฝึกอบรมทักษะอาชีพเพื่อเสริมสร้างการจ้างงานที่เหมาะสมให้กับแรงงานผู้สูงอายุ

2.2.3 กลุ่มผู้สูงอายุที่ต้องการความช่วยเหลือ ควรเน้นที่การส่งเสริมการมีงานทำแบบมีส่วนร่วมที่ให้ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามา มีบทบาทต่อการสนับสนุนการจ้างงาน

2.3 ระบบสุขภาพเพื่อรองรับสังคมสูงอายุ การจัดสรรงบประมาณรายจ่ายด้านสุขภาพสำหรับการดูแลผู้สูงอายุ ควรแยกเป็นสองส่วน ดังนี้

2.3.1 ด้านการรักษาพยาบาลของผู้สูงอายุ ควรตั้งงบประมาณในภาพรวมของทุกกลุ่มวัยผ่านระบบบริการสุขภาพ 3 ระบบหลัก (แผนบูรณาการพัฒนาระบบประกันสุขภาพ)

2.3.2 สำหรับงบประมาณที่จำเป็นต้องดูแลผู้สูงอายุเพิ่มเติม เช่น การส่งเสริมสุขภาพป้องกันโรค การดูแลผู้ป่วยที่มีภาวะพึ่งพิง ควรตั้งงบประมาณแยกอยู่ในแผนบูรณาการความเสมอภาคเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ เป็นรายกิจกรรมตามจำนวนกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุในแต่ละกิจกรรมที่ชัดเจน สามารถติดตามประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อให้การใช้งบประมาณเกิดความคุ้มค่าเกิดประโยชน์สูงสุด

2.4 ปรับสภาพแวดล้อมชุมชนและบ้านให้ปลอดภัยกับผู้สูงอายุ

2.4.1 กรณีผู้สูงอายุที่ไม่สามารถอยู่ร่วมกับครอบครัวหรือบุตรหลาน แต่มีเศรษฐกิจดี รัฐควรให้ภาคเอกชนเข้ามาลงทุนจัดบริการที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม โดยรัฐมีหน้าที่เพียงควบคุม และกำกับดูแลด้านคุณภาพ รวมทั้งสนับสนุนให้ผู้สูงอายุอยู่ในถิ่นฐานเดิม โดยชุมชนหรือลูกหลานเป็นผู้ดูแล และให้การสนับสนุนปรับปรุงที่พักอาศัยให้มีความเหมาะสมกับผู้สูงอายุและมีความปลอดภัย

2.4.2 สำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ ในอาคารหรือสถานที่สาธารณะทั่วประเทศ รัฐบาลควรใช้วิธีทางกฎหมายด้วยการออกกฎหมายบังคับให้สถานที่สาธารณะ เช่น ห้างสรรพสินค้า โรงแรม ร้านอาหาร สถานีบริการน้ำมัน ต้องติดตั้งอุปกรณ์

อำนวยความสะดวกเพื่อความปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ เช่น ทางลาด ราวจับห้องน้ำเฉพาะผู้สูงอายุ โดยรัฐบาลไม่ควรจัดสรรงบประมาณรายจ่ายสำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกดังกล่าว สำหรับที่สาธารณะทั่วประเทศ เนื่องจากต้องใช้งบประมาณในวงเงินที่สูงมาก

2.5 ธนาคารเวลาสำหรับการดูแลผู้สูงอายุ

2.5.1 ควรใช้แหล่งเงินจากกองทุนผู้สูงอายุ ซึ่งปัจจุบันมีรายได้จากภาษีเหล่าและบุหรี่ยที่ต้องส่งเงินเข้ากองทุน เป็นเครื่องมือในการสนับสนุนกิจกรรม/โครงการในด้านการส่งเสริมสุขภาพ การดูแลผู้ป่วยติดเตียงและมีภาวะพึ่งพิง การดูแลผู้สูงอายุที่มีฐานะยากจน การส่งเสริมให้ครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาด้านสังคมให้กับผู้สูงอายุ

2.5.2 ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชมรม กลุ่ม ในชุมชนขับเคลื่อนให้กิจการดูแลผู้สูงอายุในรูปแบบ “ธนาคารเวลา” โดยต้องมีการจัดทำระบบการจัดการ การจัดเก็บข้อมูล ให้สอดคล้องกับบริบทในเมืองและชุมชน

2.6 การสร้างความรอบรู้ให้คนรุ่นใหม่เตรียมความพร้อมในทุกมิติ

ส่งเสริมให้ประชาชนได้รับความรู้ในการเตรียมความพร้อมทั้งในด้านสุขภาพ การออกกำลังกาย ด้านเศรษฐกิจการวางแผนทางการเงิน โดยส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมในสถาบันการศึกษาให้เด็กและเยาวชน และการสร้างสื่อเพื่อให้ สังคมเกิดความตระหนักในวงกว้างร่วมกัน

3. ข้อเสนอทางวิชาการ

เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้ เป็นการศึกษาจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิเป็นหลัก ผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยเชิงลึกในอนาคตในประเด็นสำคัญ ดังนี้

3.1 การปฏิรูประบบภาษี เพื่อเพิ่มรายได้ของประเทศรองรับสังคมผู้สูงอายุ ควรมีการศึกษา รายละเอียดในเชิงลึกในประเด็นที่ต้องคำนึงถึง คือการเพิ่มอุปทานแรงงาน และการลดความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ โดยเฉพาะวิธีการกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับรายได้ จะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพข้อเท็จจริง และสามารถแก้ไขปัญหาความยากจนโดยเจาะจงไปที่คนจนตัวจริงได้อย่างตรงจุด ประหยัดงบประมาณและเกิดความคุ้มค่า

3.2 กรณีการนำมาตรการการขยายอายุเกษียณราชการมาใช้ จำเป็นต้องศึกษาในเชิงลึกถึงผลดี ผลเสีย และต้องมีการพิจารณาอย่างรอบคอบ รวมทั้งรับฟังความเห็นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงาน ก.พ. สำนักงาน ก.พ.ร. กรมบัญชีกลาง สำนักงานคณะกรรมการสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเพื่อประกอบการตัดสินใจเชิงนโยบายด้วย เนื่องจากมีผลกระทบในระยะยาว

4. ข้อเสนอแนะในสถานการณ์โควิด-19 กับผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุเป็นช่วงวัยที่ต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษกว่าวัยอื่น แต่ทุกคนจะมีการเปลี่ยนแปลงของร่างกายไม่เท่ากัน บางคนมาก บางคนน้อย ขึ้นอยู่สุขภาพและการใช้ชีวิตที่ผ่านมา หัวใจหลักของการดูแลผู้สูงอายุ คือ การทำให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ชีวิตในแต่ละวันได้อย่างมีความสุข ในช่วงที่ประเทศไทยมีการแพร่ระบาดของโควิด-19 ผู้สูงอายุถือเป็นกลุ่มเสี่ยงที่จะได้รับเชื้อโควิด-19 มากกว่าช่วงวัยอื่นๆ เนื่องด้วยสภาพร่างกายที่ไม่แข็งแรง ภูมิคุ้มกันลดลงตามวัย โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่มีโรคประจำตัว เช่น โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรคปอด โรคมะเร็ง กลุ่มนี้เป็นกลุ่มเสี่ยง

ที่จะรับโควิด-19 ได้ง่าย หากไม่ได้มีการดูแลและป้องกันอย่างที่ดี ดังนั้นจึงควรลดการเดินทางและพบปะผู้คน เพื่อลดการแพร่ระบาดของโควิด-19 โดยเฉพาะผู้สูงอายุลูกหลานหรือบุคคลที่ทำหน้าที่ดูแลควรจัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุได้ทำร่วมกัน อาทิ ทำขนม ทำอาหาร อ่านหนังสือ เพื่อสร้างความสนุก และสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีให้กับทุกคนในครอบครัว หัวใจสำคัญที่สุด คือ เราต้องรู้ก่อนว่าผู้สูงอายุในบ้านของเราชอบอะไร แล้วหากิจกรรมที่สอดคล้องกับที่เขาชื่นชอบ

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

วิทยานิพนธ์ รายงานวิจัย เอกสารวิจัยส่วนบุคคล

กิติพงษ์ พัฒนพงศ์. “พฤติกรรมเบี่ยงเบนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขต กรุงเทพมหานคร : การวิเคราะห์เชิงปริมาณทางสังคมจิตวิทยา”. วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

ชาญศักดิ์ จรรย์วิทยานนท์. “ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานี”. ภาคนิพนธ์พัฒนา บริหารศาสตร์, มหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2536.

นิพนธ์ เติมจำนง. “การศึกษาวิเคราะห์สาเหตุการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนตามแนวพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะสถานฝึกอบรมเด็กและเยาวชนหญิงบ้านปรานี”. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยพระจอมเกล้าธนบุรี, 2542.

ประทีป กิจจะวัฒนะ. “ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนด้าน ยาเสพติดให้โทษในเขตอำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ”. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., 2538.

รุ่งรวี รัตน์ดำรงอักษร. “ภูมิหลังทางครอบครัว กระบวนการสังคมและการเปิดรับรายการโทรทัศน์ ประเภทสารคดีเชิงสืบสวนของเด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน”. วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต, คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

สุทธาทิพย์ จันทร์วิศรุต. “สาเหตุของการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน : ศึกษากรณีเด็ก และเยาวชนที่ต้องโทษอยู่ในสถานฝึกและอบรมบ้านกรุณา”. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

ประวัติย่อผู้วิจัย

- ชื่อ สกุล : พลตรี วสุ เจียมสุข
- วัน เดือน ปีเกิด : 18 กุมภาพันธ์ 2509
- การศึกษา : สำเร็จการศึกษา ระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนปทุมคงคา
: สำเร็จการศึกษา ระดับปริญญาตรีในสาขาวิทยาศาสตร์บัณฑิต
โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า
: สำเร็จการศึกษา ระดับปริญญาโทในสาขารัฐประศาสนศาสตร์
มหาบัณฑิต
: (รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัยบูรพา
- ประวัติการทำงานโดยย่อ : ผบ.มว.ปล. ร้อย.ร (ก) ร.12 พัน.1 รอ.
: ผบ.ชุด ร้อย.รบพิเศษ รพศ.3 พัน.2
: ผอ.3 รพศ.3 พัน.2
: ประจำ รร.สธ.ทบ.สบส.
: ผช.ผอ.กองฝ่ายแผน กยก.ทน.1
: ประจำกอง กกพ.ทภ.1
: รอง ผบ.ทพ.12
: ทน.ตรวจสอบและวิเคราะห์ ทภ.1
: รอง ผอ.กปช.ทภ.1
: ผบ.กรม.ทพ.12
: ผสธ.ประจำผู้บังคับบัญชา
: เสธ.มทบ.11
- ตำแหน่งปัจจุบัน : ผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ 17

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา สังคมจิตวิทยา

เรื่อง แนวทางการเตรียมความพร้อมของคนไทยเข้าสู่ยุคสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ
ผู้วิจัย พลตรี วสุ เจียมสุข หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 62
ตำแหน่ง ผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ 17

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในโลกปัจจุบันประเทศต่างๆได้หันมาศึกษา และตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของประชากรในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจกันเป็นอย่างมากทั้งในระดับชาติและในระดับโลก เนื่องจากมีผลกระทบอย่างกว้างขวางในระดับมหภาค เช่น ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (Gross Domestic Product : GDP) รายได้ต่อหัวของประชากร การออม และการลงทุน งบประมาณของรัฐบาล การจ้างงานและผลิตภาพของแรงงาน อีกทั้งในระดับจุลภาคได้แก่ผลกระทบต่อตลาดผลิตภัณฑ์และบริการด้านต่างๆโดยเฉพาะ ด้านการเงิน และด้านสุขภาพการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจึงเป็นเรื่องเร่งด่วนสำคัญที่ต้องการการวางแผนอย่างเป็นระบบและเริ่มดำเนินการล่วงหน้าเนื่องจากมาตรการต่างๆ หลายประการล้วนแล้วแต่ต้องใช้เวลาในการดำเนินการกว่าจะเห็นผลอย่างเป็นรูปธรรมในสังคมโลกปัจจุบัน สถานการณ์ประชากรกำลังเป็นที่ได้รับความสนใจ โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับโครงสร้างประชากรที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นสังคมที่เข้าสู่ "สังคมผู้สูงอายุ" (Aging Society) ประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging society) แล้วหากพิจารณาจากคำจำกัดความที่ว่า สังคมผู้สูงอายุคือสังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปี ขึ้นไปมากกว่า 10% หรือมีประชากรที่มีอายุ 65 ปี ขึ้นไปมากกว่า 7% และยังคงคาดการณ์ว่าในอีก 20 ปีข้างหน้า สังคมไทยจะเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) โดยพิจารณาจากจำนวนประชากรที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไปมากกว่า 20% หรือมีประชากรที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไปเกินกว่า 14% คาดว่าในปี 2571 ประเทศไทยจะมีผู้อายุเกิน 60 ปี 23.5% กล่าวโดยรวมคือ ประเทศไทยจะก้าวจากสังคมผู้สูงอายุ เป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ในเวลาเพียง 20 กว่าปีเท่านั้น ซึ่งถือว่าใช้เวลาน้อย ในขณะที่กลุ่มประเทศที่เป็นคลื่นระลอกแรก ของสังคมผู้สูงอายุซึ่งส่วนใหญ่เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ใช้เวลาค่อนข้างมาก เช่น ฝรั่งเศส ใช้เวลา 115 ปี สวีเดน 85 ปี ออสเตรเลีย 73 ปี สหรัฐอเมริกา 69 ปี เป็นต้น ทำให้ประเทศเหล่านี้มีเวลาปรับตัวปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุอย่างเพียงพอ ขณะที่กลุ่มประเทศที่เป็นคลื่นลูกที่สอง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นประเทศ กำลังพัฒนา ใช้เวลาสั้นกว่ามาก เช่น ชิลีในเวลา 27 ปี จีน 26 ปี ไทย 22 ปี สิงคโปร์ 19 ปี เป็นต้น ทำให้มีเวลาเตรียมตัวน้อย ประเทศไทยเมื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุจึงควรมีการเตรียมการเพื่อรองรับโดยเมื่อมีคนแก่หรือคนชรามากขึ้นสัดส่วนคนทำงาน ลดลงผลผลิตโดยรวมก็จะลดลง ส่งผลให้รายได้ของประเทศลดลง เกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจของประเทศได้ผู้สูงอายุต้องเกษียณจากการงานไม่มีรายได้ต้องอาศัย รายได้จากเงินที่เก็บออมไว้

ถ้าหากไม่มีเงินออมไว้มากพอก็จะส่งผลให้เกิดปัญหาในการดำรงชีพเป็น ภาระแก่สังคมที่ต้องช่วยเหลือเกื้อกูลจัดสวัสดิการต่างๆ ให้เหมาะสมและเพียงพอ เมื่อถึงวัยสูงอายุ สภาพร่างกาย และจิตใจมีการเปลี่ยนแปลงต้องมีการปรับตัว และที่สำคัญเมื่ออายุมากขึ้นสภาพร่างกายเริ่มเสื่อมถอยลง ปัญหาด้านสุขภาพก็จะตามมา ซึ่งทั้งหมดเป็นปัญหาที่ทุกภาคส่วนสมควรมีการเตรียมการเพื่อรองรับจำนวนผู้สูงอายุที่จะมีเพิ่มขึ้นและเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ อาจกล่าวได้ว่าผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไปเป็นวัยที่มีความเปลี่ยนแปลงในทางเสื่อมถอยมีปัญหาเกิดขึ้นหลายๆ ด้านทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ เศรษฐกิจ และสังคม การที่ผู้สูงอายุจะสามารถรักษาความสมดุลของชีวิตและปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้นั้น ย่อมเกิดจากปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยภายนอกของผู้สูงอายุ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้สูงอายุได้แก่ ความรู้ ทักษะ การรับรู้ และการปฏิบัติตัวของผู้สูงอายุ ปัจจัยภายนอกได้แก่ สิ่งแวดล้อม ซึ่งประกอบด้วย ครอบครัว ชุมชน แหล่งบริการต่างๆ ซึ่งเป็นแหล่งที่จะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้รับการตอบสนองความต้องการซึ่งจะทำให้ผู้สูงอายุมีพฤติกรรมและแบบแผนการดำเนินชีวิตที่ดี ความเป็นอยู่ที่ดี อันจะนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีในที่สุด

ประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งในหลายๆ ประเทศในโลกที่กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากรครั้งสำคัญ คือการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยสัดส่วนจำนวนประชากรในวัยทำงานและวัยเด็กลดลงเนื่องจากอัตราการเกิดและอัตราการตายของประชากรลดลงอย่างต่อเนื่อง ทำให้ประชากรไทยโดยเฉลี่ยมีอายุยืนยาวขึ้นนับว่าเป็นประเด็นปัญหาที่ทวีความรุนแรงขึ้นตามลำดับ จากข้อมูลรายงานการคาดการณ์ประชากรของประเทศไทย ปี 2553 - 2583 ของสำนักกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (คสช.) พบว่าประเทศไทย ได้เข้าสู่ “สังคมผู้สูงอายุ” ตั้งแต่ปี 2553 โดยมีสัดส่วนผู้สูงอายुर้อยละ 12.9 ของจำนวนประชากรทั้งหมด 66 ล้านคน และคาดว่าในปี 2573 ประเทศไทยจะเข้าสู่ “สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์” เนื่องจากมีสัดส่วนของผู้สูงอายุสูงถึง ร้อยละ 25.8 ของจำนวนประชากรทั้งหมด 68.3 ล้านคน (สำนักกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (คสช.), 2559) ซึ่งสถานการณ์ของประเทศไทยก็ดำเนินไปเช่นเดียวกับนานาประเทศ กล่าวคือการดำเนินนโยบายด้านประชากรและการวางแผนครอบครัวที่ประสบผลสำเร็จตลอดจนความก้าวหน้าในการพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลให้คนไทยมีสุขภาพดี มีอายุยืนยาวขึ้น และมีโอกาสได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น มีความรู้และทักษะในการป้องกันและดูแลสุขภาพตลอดจนการวางแผนครอบครัวที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งผลสำเร็จดังกล่าวทำให้ภาวะการเจริญพันธุ์ และอัตราการเกิดมีแนวโน้มที่ลดลง จนเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านโครงสร้างของประชากร กล่าวคือ ประชากรที่อยู่ในวัยสูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ในขณะที่ประชากรวัยเด็กและวัยแรงงานมีแนวโน้มที่ลดลง ในขณะที่ผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องสิ่งที่มีผลกระทบตามมาก็คือการต้องจัดเตรียมสถานที่ดูแลคนกลุ่มนี้ ที่อยู่อาศัยที่สามารถรองรับและเข้าถึงกลุ่มผู้สูงอายุ ทำให้เกิดโครงการอสังหาริมทรัพย์เพื่อผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้น ในปัจจุบันนี้มีหลากหลายรูปแบบและหลายระดับราคา มีทั้งเป็นของทางภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชนที่มองเห็นโอกาสทางธุรกิจจากกลุ่มผู้สูงอายุแต่อาจจะยังไม่ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคอย่างแท้จริง

โดยรัฐบาลได้มีแนวนโยบายในการปฏิรูปประเทศไทย โดยกำหนดกรอบการปฏิรูปภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และให้ทุกส่วนราชการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ 20 ปี เพื่อให้ประเทศไทยสามารถยกระดับการพัฒนาให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว” ด้วยการพัฒนาตามหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และเป้าหมายการพัฒนาประเทศข้างต้น จึงจำเป็นต้องกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศระยะยาว จำนวน 6 ยุทธศาสตร์ โดยมียุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนงานด้านผู้สูงอายุ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนา และเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ โดยคนไทยมีความพร้อมทั้งกายใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่รอบด้าน และมีสุขภาพที่ดีในทุกช่วงวัย มีจิตสาธารณะ รับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น มัธยัสถ์ อุดม อโอบออารี มีวินัย รักษาศีลธรรม และเป็นพลเมืองดีของชาติ มีหลักคิดที่ถูกต้อง มีทักษะที่จำเป็น ในศตวรรษที่ 21 มีทักษะสื่อสารภาษาอังกฤษและภาษาที่สาม และอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น มีนิสัยรักการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตสู่การเป็นคนไทยที่มีทักษะสูง เป็นนวัตกรรม นักคิด ผู้ประกอบการ เกษตรกรยุคใหม่ และอื่นๆ โดยมีสัมมาชีพตามความถนัดของตนเอง และยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาส และความเสมอภาคทางสังคม มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญที่ให้ความสำคัญการดึงเอาพลังของภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชนท้องถิ่น มาร่วมขับเคลื่อน โดยการสนับสนุนการรวมตัวของประชาชนในการร่วมคิดร่วมทำเพื่อส่วนรวม การกระจายอำนาจและความรับผิดชอบไปสู่กลไกบริหารราชการแผ่นดิน ในระดับท้องถิ่น การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเอง และการเตรียมความพร้อมของประชากรไทยทั้งในมิติ สุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพ สามารถพึ่งตนเอง และทำประโยชน์แก่ครอบครัว ชุมชน และสังคมให้นานที่สุด โดยรัฐให้หลักประกันการเข้าถึงบริการ และสวัสดิการที่มีคุณภาพอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง

ด้วยเหตุนี้จึงอยากจะศึกษาในเรื่องของการเตรียมความพร้อมของคนไทยเข้าสู่ยุคสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ ในปัจจัยด้านต่างๆ ที่มีผลกระทบและหาแนวทางในการเตรียมความพร้อมรับมือ การเข้าสู่ยุคประชากรผู้สูงอายุ ซึ่งต้องหาแนวให้เข้ากับภาครัฐ โดยจะหาจุดเชื่อมต่อกับนโยบาย และแผนงานตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อการพัฒนาเตรียมความพร้อมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ และปัจจัยในด้านต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อจำนวนผู้สูงอายุที่มีอยู่ในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคต่อการเตรียมความพร้อมสู่สังคมผู้สูงอายุในประเทศไทย
3. เพื่อศึกษาแนวทางการเตรียมความพร้อมของคนไทยเข้าสู่ยุคสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับแนวทางการเตรียมความพร้อมคนไทยทุกช่วงวัยในยุคสังคมสูงวัย พร้อมด้วยนโยบายยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 12 ตลอดจนแผนแม่บทในการพัฒนาด้านสังคม และแผนงานตามกระทรวงที่รับผิดชอบในด้านผู้สูงอายุและนโยบายต่างๆ ตลอดจนงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีขอบเขตศึกษาดังนี้

1. ศึกษาสภาพทั่วไปของประชากรผู้สูงอายุในทุกมิติของประเทศไทยมาเปรียบเทียบกับผู้สูงอายุในต่างประเทศ ในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ รวมไปถึงบทความ เนื้อหา ทางวิชาการ และข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้
2. ขอบเขตด้านประชากร พื้นที่ และรายได้ของต่อหัวของประชากรในผู้สูงอายุของประเทศไทย โดยจะใช้ข้อมูลในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุในประเทศไทย มาทำการพิจารณาศึกษา เพื่อให้ได้มาในข้อมูลทางสถิติ ทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ออกมาเป็นผลลัพธ์ในงานวิจัยนี้
3. จะใช้ข้อมูลและเวลาศึกษา ตั้งแต่ พ.ย.62 – พ.ค.63 ซึ่งรวมไปถึงการศึกษาวิจัย ทั้ง กฎ ระเบียบ ข้อบังคับที่เกี่ยวข้องที่ผ่านมา และรวมถึงนโยบายมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องเรื่องนี้

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยจะศึกษาเรื่องแนวการเตรียมความพร้อมของคนไทยเข้าสู่ยุคสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพโดยจะศึกษาประชากรของประเทศไทยในทุกช่วงวัย ซึ่งจะวิจัยผลกระทบในด้านเศรษฐกิจ สังคมและความเป็นอยู่ของคนในช่วงวัยก่อน และหลังในวัยเกษียณอายุ ว่ามีความพร้อมกับการรับมือเมื่อเกษียณอย่างไรบ้าง รวมถึงยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ที่ภาครัฐได้กำหนดเป็นเป้าหมาย รวมทั้งผลกระทบและปัจจัยด้านต่างๆ ที่มีผลต่องานวิจัยนี้ โดยดำเนินการวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ร่วมกับใช้การวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) ดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูล

- 1.1 ข้อมูลทุติยภูมิ ดำเนินการโดยการศึกษาจากตำราและเอกสารต่างๆ
- 1.2 ข้อมูลปฐมภูมิ ดำเนินการโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ที่มีความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ จากผู้ทำหน้าที่ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานด้านสังคมสงเคราะห์ผู้สูงอายุ

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

โดยดำเนินการโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Context Analysis) และการวิเคราะห์เปรียบเทียบ และสังเคราะห์ข้อมูลทฤษฎี หลักการต่างๆ

3. การนำเสนอข้อมูล

โดยนำเสนอข้อมูลแบบรายงานวิจัยเชิงพรรณนาและวิเคราะห์นำเสนอแนวคิดใหม่ๆ จากการวิจัย ข้อมูลปฐมภูมิจากการวิจัยจากผู้ทำหน้าที่ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานด้านผู้สูงอายุ

ผลการวิจัย

1. สวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ มีปัญหาในเชิงระบบโครงสร้าง เนื่องจากมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน ทำให้เกิดการดำเนินงานแยกส่วน เช่นระบบบำนาญมีหลายระบบ การบริหารจัดการเป็นไปตามกฎหมายของแต่ละระบบ ขาดการประสานงานกันในเชิงนโยบาย ไม่สามารถบูรณาการงานร่วมกันได้ ทำให้ภาพรวมของระบบบำนาญของประเทศไทยขาดความเชื่อมโยงระหว่างระบบ ส่งผลให้ไม่ได้ สร้างความมั่นคงทางการเงินยามชราภาพให้กับผู้สูงอายุได้

2. แผนงานบูรณาการสร้างเสริมสุขภาพเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ เริ่มในปี 2560 - 2562 กรมกิจการผู้สูงอายุเป็นหน่วยงานหลักที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุโดยตรง ไม่มีอำนาจในการสั่งการ ทำหน้าที่เพียงการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการเพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยส่งเสริมความรู้ประชาชนก่อนวัยสูงอายุ และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ทำให้กลไกการขับเคลื่อนขาดความต่อเนื่องในระดับนโยบายและการปฏิบัติ งบประมาณรายจ่ายตามแผนบูรณาการฯ ตั้งไว้เพียง 851.2 ล้านบาท - 1,150.2 ล้านบาท คิดเป็นสัดส่วนไม่ถึงร้อยละ 1 ของงบประมาณสวัสดิการผู้สูงอายุที่รัฐบาลจัดสรรให้ในแต่ละปี ทั้งนี้งบประมาณส่วนใหญ่ของผู้สูงอายุเป็นเงินบำนาญบำนาญ และเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 99 ไม่อยู่ในแผนบูรณาการผู้สูงอายุ แต่อยู่ในแผนงานอื่น

3. ฐานข้อมูลผู้สูงอายุ จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลผู้สูงอายุของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่มีอยู่ในปัจจุบัน พบว่าฐานข้อมูลผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นเพียงข้อมูลกว้างๆ เช่น จำนวนผู้สูงอายุเกิน 60 ปี แยกเพศชาย หญิง รายจังหวัด รวมทั้งข้อมูลสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ เช่น จำนวนผู้สูงอายุที่ทำงาน ผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพัง แหล่งรายได้ของผู้สูงอายุ ข้อมูลด้านสุขภาพโดยกว้างๆ ข้อมูลผู้สูงอายุที่ต้องอาศัยในสถานสงเคราะห์คนชรา ซึ่งข้อมูลผู้สูงอายุที่มีอยู่ในปัจจุบันอาจไม่เพียงพอในการใช้ประกอบการพิจารณาจ่ายเฉพาะกลุ่มเป้าหมายได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

4. เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ซึ่งระบบปัจจุบันเป็นการจ่ายแบบถัวหน้า ในอัตรา 600 - 1,000 บาทต่อคนต่อเดือน ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายขั้นต่ำเพื่อยังชีพ ซึ่งหากผู้สูงอายุที่พึ่งพาระบบบำนาญพื้นฐานดังกล่าวเป็นแหล่งรายรับเพียงแหล่งเดียว จะประสบปัญหาในการดำรงชีพยามชรา

5. เงินบำนาญบำนาญข้าราชการ เป็นระบบบำนาญที่รัฐบาลเป็นผู้รับภาระค่าใช้จ่ายทั้งหมดและเป็นระบบที่ครอบคลุมผู้สูงอายุที่เป็นข้าราชการทุกประเภท แต่มีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องอย่างมีนัยสำคัญ เมื่อเทียบกับจำนวนผู้ที่ได้รับสิทธิ ถึงแม้ว่าปัจจุบันจะมีกองทุนบำนาญข้าราชการ(กบข.) ซึ่งข้าราชการต้องมีส่วนร่วมในการออมระหว่างยังไม่เกษียณอายุเพื่อลดภาระงบประมาณเงินบำนาญบำนาญไม่ให้เพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วจนเป็นภาระการคลังในระยะยาวแล้วก็ตาม

6. ระบบบำนาญที่มีอยู่ยังไม่ครอบคลุมประชากรทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มแรงงานนอกระบบ ซึ่งมีจำนวนประมาณ 24.1 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 62.3 ของจำนวนผู้มีงานทำทั้งหมด ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการเกษตรและรับจ้าง โดยนอกจากเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุจำนวน 600 - 1,000 บาท/เดือน แล้วประชากรกลุ่มที่ไม่ใช่แรงงานในระบบยังไม่มีแหล่งรายได้อื่นรองรับอีก

ทำให้คนกลุ่มนี้ซึ่งมีความไม่มั่นคงในด้านการจ้างงาน และมีการออมอยู่ในระดับที่ต่ำประสบปัญหาในการดำรงชีพยามชรา ถึงแม้ว่าปัจจุบันรัฐบาล จะมีการจัดตั้งกองทุนการออมแห่งชาติ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนในวัยแรงงานหันมาออมเงินผ่านกองทุนดังกล่าว แต่หลักเกณฑ์ในการจ่ายเงินสะสม และเงินสมทบหรือผลตอบแทนจากรัฐบาล เพื่อเป็นรายได้ให้สมาชิกเมื่อชราภาพยังไม่จูงใจให้ประชาชนเข้าร่วมกองทุน รวมทั้งกลุ่มเป้าหมายที่เป็นแรงงานนอกระบบ ที่มีรายได้ต่อเดือนต่ำ ไม่สามารถเข้าถึงการออมเพื่อการเกษียณอายุได้

7. ผู้สูงอายุและครอบครัวที่ดูแล ขาดการรับรู้และความเข้าใจในสิทธิของผู้สูงอายุ ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 เช่นกรณีเงินสงเคราะห์ค่าทำศพ หรือกรณีแหล่งเงินทุน จากกองทุนผู้สูงอายุ ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณในโครงการและกิจกรรมต่างๆ ให้แก่ กลุ่ม/ชมรม/ องค์กรและเครือข่ายด้านผู้สูงอายุ และให้ผู้สูงอายุกู้ยืมเงินทุนเพื่อประกอบอาชีพ การเข้าถึงกองทุน ทำได้ยากรวมทั้งหลักเกณฑ์การกู้ยืมกองทุนที่ไม่เอื้อต่อผู้สูงอายุ

8. ด้านสุขภาพ ยังไม่มีกฎหมายรองรับการดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุหรือบุคคล ที่มีภาวะพึ่งพิง ปัจจุบันมีเพียงพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ซึ่งเป็นกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิ ประโยชน์โดยทั่วไปของผู้สูงอายุไม่ได้เน้นการดูแลระยะยาวโดยเฉพาะ ทำให้การดูแลรักษาพยาบาล ระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุหรือบุคคลที่มีภาวะพึ่งพิง เน้นการรักษาพยาบาลในโรงพยาบาลมากกว่า การบริการเชิงรุก คือ การมีส่วนร่วมในการดูแลของครอบครัวหรือชุมชนอย่างต่อเนื่อง รวมทั้ง ขาดแคลนบุคลากรที่ทำหน้าที่ดูแลผู้สูงอายุ

9. ด้านการจ้างงาน ปัจจุบันมีเพียงส่งเสริมให้ภาคเอกชนรับผู้สูงอายุเข้าทำงาน โดยใช้มาตรการทางภาษีเป็นแรงจูงใจให้ผู้ประกอบการ ส่วนภาครัฐขาดการมีการศึกษาเพื่อขยายอายุ เกษียณของราชการ ในขณะที่แรงงานผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นแรงงานนอกระบบ รับงานมาทำที่บ้าน และไม่มีสวัสดิการรองรับ เนื่องจากพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ไม่มีบทบัญญัติ เกี่ยวกับการคุ้มครองแรงงานสูงอายุ ก่อให้เกิดผลกระทบต่อแรงงานกลุ่มนี้ เช่น ปัญหาการเลือก ปฏิบัติ ปัญหาการจัดสวัสดิการและสิทธิอื่นๆ ที่เหมาะสมกับวัยผู้สูงอายุ

10. การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยที่ประชาชน หรือชุมชนไม่มีส่วนร่วม ทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือ ประกอบกับกฎหมาย ระเบียบต่างๆ ไม่เอื้อ ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่สนับสนุน และอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานผู้สูงอายุ

ข้อเสนอแนะ

1. การจัดทำฐานข้อมูลผู้สูงอายุเชิงลึก เพื่อสามารถนำมาใช้ในการจัดกลุ่มผู้สูงอายุ ที่ครอบคลุมและมีความละเอียดมากขึ้น ตามอายุ เพศ ที่อยู่ สุขภาพ ศักยภาพและความสนใจ แหล่ง รายได้ สภาพครอบครัว บุคลากรผู้ดูแล เพื่อนำไปใช้วางแผนเชิงกลยุทธ์ให้เหมาะสมกับแต่ละ กลุ่มเป้าหมาย และใช้เป็นข้อมูลประกอบการเสนอโครงการที่สอดคล้องกับข้อเท็จจริงของผู้สูงอายุ

2. นำข้อมูลการลงทะเบียนบัตรสวัสดิการของรัฐที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ มาใช้เป็นข้อมูล สำหรับการให้สวัสดิการเพิ่มเติมสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงและมีฐานะยากจน

3. ต้องมีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อค้นหาข้อมูล และเชื่อมโยงกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ สามารถใช้ข้อมูลร่วมกันได้อย่างบูรณาการ

4. การรณรงค์และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ผู้สูงอายุและครอบครัวผู้ดูแลผู้สูงอายุ มีความรู้ ความเข้าใจในสิทธิของผู้สูงอายุตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 และที่แก้ไขเพิ่มเติม เช่น กรณีเงินสงเคราะห์ค่าทำศพ หรือกรณีแหล่งเงินทุนจากกองทุนผู้สูงอายุ ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณในการสร้างอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุ

5. ควรประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจ ให้ประชาชนรับทราบ สร้างความตระหนักในเรื่องของการออมเพื่อยามชราภาพผ่านกองทุนการออมแห่งชาติ ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญที่มีอยู่ รวมทั้งพิจารณาทบทวนปรับปรุงหลักเกณฑ์ในการจ่ายเงินสะสม และเงินสมทบหรือผลตอบแทนจากรัฐบาล ให้เหมาะสมและจูงใจให้ประชาชนเข้าร่วมสะสมเงินในกองทุน เพื่อความยั่งยืนของระบบในระยะยาว

6. ด้านกฎหมาย รัฐบาลจำเป็นต้องออกกฎหมายเพิ่มเติมเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุ ใน 3 เรื่องสำคัญ ได้แก่

6.1 กฎหมายรองรับการดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งครอบคลุมการดูแลทั้งในสถานพยาบาล และต่อเนื่องไปดูแลที่บ้าน การดูแลด้านสังคมและสภาพแวดล้อมคุณภาพชีวิตที่ดี โดยเน้นให้ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดูแลหลัก และควรมีกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม

6.2 กฎหมายคุ้มครองแรงงานและสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ เพื่อกำหนดลักษณะ ประเภทของงาน อัตราค่าจ้าง และสวัสดิการคุ้มครองผู้สูงอายุ ซึ่งปัจจุบันยังไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าว ทำให้การดูแลผู้สูงอายุในระยะยาวและการคุ้มครองแรงงานผู้สูงอายุไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรม

6.3 ปรับปรุง กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถใช้งบประมาณในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริม พัฒนา คุณภาพชีวิตให้กับผู้สูงอายุได้อย่างคล่องตัว เพื่อให้การดูแลผู้สูงอายุในชุมชนเกิดขึ้นได้จริง รวมทั้งควรพิจารณาปรับตัวอุปสงค์ของกองทุนผู้สูงอายุ ที่มีอยู่ให้สามารถนำเงินจากกองทุน มาใช้ในการพัฒนาระบบดูแลผู้สูงอายุในระยะยาวได้ด้วย

7. การปฏิรูประบบภาษี เพื่อการเพิ่มรายได้ให้เพียงพอจ่ายในอนาคต เช่น เพิ่มการจัดเก็บภาษีที่ดินและทรัพย์สิน ภาษีสรรพสามิต รวมทั้งการขยายฐานภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาไปยังผู้ที่ไม่ได้เสียภาษี ให้ยื่นแบบแสดงรายการในแต่ละปีด้วย เพื่อสร้างฐานข้อมูลด้วยการผูกเงื่อนไขการรับสวัสดิการสังคมบางประเภทกับรายได้พึงประเมิน จะทำให้รัฐบาลมีฐานข้อมูลผู้มีงานทำครบถ้วน และสามารถนำไปใช้ประกอบการพิจารณาการให้ความช่วยเหลือประชาชนได้ตรงกับกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น

8. ควรมีโครงสร้างในการดูแลระบบบำนาญในภาพรวมในรูปแบบของคณะกรรมการนโยบายแห่งชาติ ทำหน้าที่เสนอและกลั่นกรองงานด้านนโยบายบำนาญ เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำของระบบบำนาญแต่ละระบบ และเพื่อให้ระบบบำนาญในภาพรวมมีความครอบคลุมเพียงพอและความยั่งยืนในระยะยาว

9. ภาครัฐควรมีการปรับนโยบายอุตสาหกรรมและการลงทุนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรและทิศทางของการพัฒนาประเทศในระยะยาว เพื่อทดแทนการชะลอตัวของการเติบโตของกำลังแรงงานในประเทศในอนาคต

10. ควรมีการส่งเสริมให้เกิดการเพิ่มมูลค่าเพิ่มของภาคอุตสาหกรรมและบริการเพิ่มผลิตภาพในการผลิต (productivity) โดยการสนับสนุนนวัตกรรมและเทคโนโลยีการใช้เครื่องจักรและการปรับปรุง กระบวนการผลิตให้มีประสิทธิภาพ

11. การจัดสรรงบประมาณด้านรายได้เพื่อการชราภาพกรณีเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ การส่งเสริมการออมเพื่อชราภาพโดยกองทุนการออมแห่งชาติ สวัสดิการเพื่อเป็นหลักประกันทางรายได้ เช่น สิทธิประโยชน์กรณีชราภาพ (มาตรา 40) ภายใต้กองทุนประกันสังคม ลักษณะสวัสดิการดังกล่าวอาจเกิดความซ้ำซ้อนสูง เนื่องจากทั้งสองกองทุนต่างมีกลุ่มเป้าหมายเป็นแรงงานนอกระบบเหมือนกัน ดังนั้นการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายต้องระมัดระวังไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อน หรือทำให้ผู้สูงอายุบางรายได้รับประโยชน์มากกว่าผู้สูงอายุรายอื่น

12. ควรนำระบบ Negative Income Tax (NIT) มาใช้ในการแก้ไขปัญหาผู้ที่มีฐานะยากจน โดยเป็นการรวมระบบภาษีและระบบสวัสดิการเข้าด้วยกัน เพื่อเป็นเครื่องมือในการระบุตัวผู้สมควรได้รับการช่วยเหลือ (Targeting for the Poor) โดยการนำวิธีการกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับรายได้ (Means Test) มาใช้เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบรายได้เพื่อโอนเงินสดไปยังกลุ่มบุคคลที่ยากจนและสมควรได้รับเงินช่วยเหลืออย่างแท้จริง ซึ่งการนำระบบ NIT มาใช้จะช่วยให้รัฐบาลมีข้อมูลจากระบบฐานข้อมูลผู้เสียภาษีหรือผู้มีรายได้ต่ำน้อย สามารถนำมาใช้ประกอบการพิจารณาให้เงินเบี้ยยังชีพเพิ่มเติมให้กับผู้สูงอายุที่มีฐานะยากจนและอยู่ในภาวะพึ่งพิงได้ และเป็นผู้สูงอายุที่สมควรช่วยเหลือจริงๆ

13. ด้านการดูแลสุขภาพ การจัดสรรงบประมาณรายจ่ายด้านสุขภาพสำหรับการดูแลผู้สูงอายุ ควรแยกเป็นสองส่วน ดังนี้

13.1 ด้านการรักษาพยาบาลของผู้สูงอายุ ควรตั้งงบประมาณในภาพรวมของทุกกลุ่มวัยผ่านระบบบริการสุขภาพ 3 ระบบหลัก (แผนบูรณาการพัฒนาระบบประกันสุขภาพ)

13.2 สำหรับงบประมาณที่จำเป็นต้องดูแลผู้สูงอายุเพิ่มเติม เช่นการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค การดูแลผู้ป่วยที่มีภาวะพึ่งพิง ควรตั้งงบประมาณแยกอยู่ในแผนบูรณาการความเสมอภาคเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ เป็นรายกิจกรรมตามจำนวนกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุในแต่ละกิจกรรมที่ชัดเจน สามารถติดตามประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อให้การใช้งบประมาณเกิดความคุ้มค่าเกิดประโยชน์สูงสุด

14. ด้านการจ้างงาน รัฐบาลควรให้ความสำคัญและส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุเฉพาะกลุ่ม ดังนี้

14.1 สำหรับผู้สูงอายุกลุ่มที่มีศักยภาพ ควรเน้นที่การทบทวนเกณฑ์เกษียณอายุ โดยอาจกำหนดอายุเกษียณได้ต่างกันตามลักษณะงานที่ปฏิบัติ การกำหนดประเภทของงานและอัตราค่าจ้างที่เหมาะสม โดยนำมาตราการการขยายอายุเกษียณราชการมาใช้ เพื่อชะลอการจ่ายเงินบำนาญออกไป และช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนสายงานหรือตำแหน่งที่ต้องอาศัยความเชี่ยวชาญรวมทั้งแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแรงงานในภาพรวมของระบบ

14.2 กลุ่มผู้สูงอายุที่พอช่วยเหลือตนเองได้ควรเน้นที่การเพิ่มโอกาสในการทำงาน และการเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพ สภาพแวดล้อมในที่ทำงาน เช่น การฝึกอบรมทักษะอาชีพ เพื่อเสริมสร้างการจ้างงานที่เหมาะสมให้กับแรงงานผู้สูงอายุ

14.3 กลุ่มผู้สูงอายุที่ต้องการความช่วยเหลือ ควรเน้นที่การส่งเสริมการมีงานทำ แบบมีส่วนร่วมที่ให้ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทต่อการสนับสนุน การจ้างงาน

15. ด้านที่อยู่อาศัย กรณีผู้สูงอายุที่ไม่สามารถอยู่ร่วมกับครอบครัวหรือบุตรหลาน แต่มีเศรษฐกิจดี รัฐควรให้ภาคเอกชนเข้ามาลงทุนจัดบริการที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม โดยรัฐมีหน้าที่ เพียงควบคุม และกำกับดูแลด้านคุณภาพ รวมทั้งสนับสนุนให้ผู้สูงอายุอยู่ในถิ่นฐานเดิม โดยชุมชน หรือลูกหลานเป็นผู้ดูแล และให้การสนับสนุนปรับปรุงที่พักอาศัยให้มีความเหมาะสมกับผู้สูงอายุและ มีความปลอดภัย

16. ด้านคุณภาพชีวิตและอื่นๆ

16.1 สำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุในอาคาร หรือสถานที่สาธารณะทั่วประเทศ รัฐบาลควรใช้วิธีทางกฎหมายด้วยการออกกฎหมายบังคับ ให้สถานที่สาธารณะ เช่น ห้างสรรพสินค้า โรงแรม ร้านอาหาร สถานีบริการน้ำมัน ต้องติดตั้งอุปกรณ์ อำนวยความสะดวกเพื่อความปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ เช่น ทางลาด ราวจับห้องน้ำเฉพาะผู้สูงอายุ โดยรัฐบาลไม่ควรจัดสรรงบประมาณรายจ่ายสำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกดังกล่าว สำหรับ ที่สาธารณะทั่วประเทศ เนื่องจากต้องใช้งบประมาณในวงเงินที่สูงมาก

16.2 ควรใช้แหล่งเงินจากกองทุนผู้สูงอายุ ซึ่งปัจจุบันมีรายได้จากภาษีเหล่า และบุหรี่ที่ต้องส่งเงินเข้ากองทุน เป็นเครื่องมือในการสนับสนุนกิจกรรม/โครงการในด้านการส่งเสริม สุขภาพ การดูแลผู้ป่วยติดเตียงและมีภาวะพึ่งพิง การดูแลผู้สูงอายุที่มีฐานะยากจน การส่งเสริม ให้ครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาด้านสังคมให้กับผู้สูงอายุ

16.3 การจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุโดยรัฐบาลเพียงฝ่ายเดียว มีข้อจำกัดในเรื่อง งบประมาณ ควรให้ภาคีเครือข่ายต่างๆ เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) การส่งเสริมการทำกิจการเพื่อสังคมของภาคธุรกิจ (CSR) กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนหรือ NGO เข้ามา มีส่วนร่วมในการสนับสนุน งบประมาณเพื่อดำเนินกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือ และส่งเสริมผู้สูงอายุ ให้มากขึ้น